

DOCUMENTE INEDITE DESPRE G. IBRĂILEANU

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Vatra

SERIE NOUĂ

TIRGU-MUREȘ

anul I nr. 3

iunie 1971

24 pagini — 3 LEI

REVISTĂ SOCIAL-CULTURALĂ

DIRECTORI FONDATORI: I. SLAVICI, I.L. CARAGIALE, G. COȘBUC (1894)

ZEIȚA JUNONA

sculptură în alabastru

sec. II. e.n. — descoperită la Cristești-Mureș — veche așezare daco-romană

Tudor Vladimirescu

(PAG. 19)

Autoritate și libertate

(PAG. 3)

ROGER CAILLOIS: Pietre de vis

(PAG. 24)

**Constante dialectice
în poezia lui Lucian Blaga**

(PAG. 6)

VATRA-DIALOG

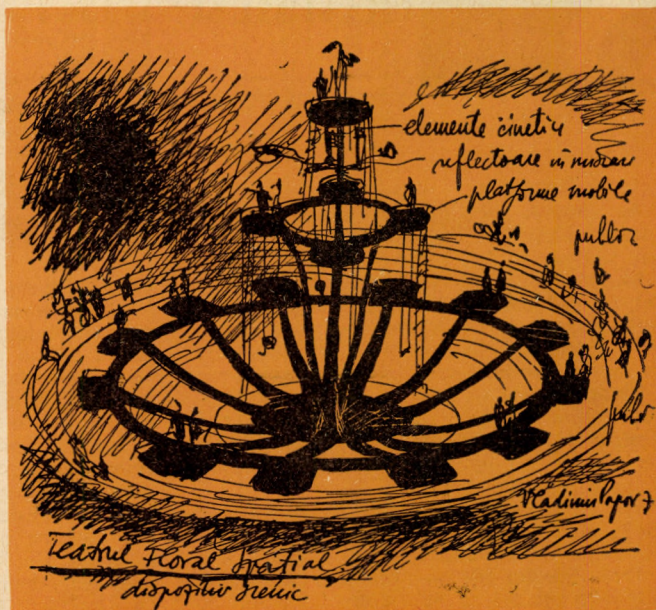
o călătorie în lumea somnului, cu
prof. univ. dr. Liviu Popoviciu

(PAG. 14-15)

**ERNEST HEMINGWAY: Marele râu
cu două inimi**

(PAG. 12-13)

TEATRUL FLORAL SPAȚIAL (PAG. 20-21)

antonie şemineanu

DE LA
O LUNĂ
LA ALTA

Steaua se numeşte deacum revistă bilunară. Schimbarea la faţă se însoţeşte cu una de stil, de structură, paginatie. Devenind actuală ea pierde, fără să vrea, ceva din ceea ce pentru statornicii ei cititori însemnase cândva. Cîştigînd în mobilitate şi promptitudine, pierde din maniera ei doctă, din cuprinderea senină, din detaşare. Era singura revistă bună, dintre cele în formă de caiet, care îşi menţinuse contactul cu literatura universală, fără să fie prăfuită. Deschizătoare de căi, încercînd o formă deviată de rezistenţă împotriva sociologismului, publicîndu-l pe Blaga şi cîstîndu-l pe Rilke, sub conducerea distinsului şi nemăsluitului poet A. E. Baconsky, concentrînd forţele unor tineri (pe atunci) poeţi şi critici: Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea, Virgil Ardeleanu, prozatori: D. R. Popescu (care s-au constituit apoi într-un grup cu un program destul de clar) revista *Steaua* nu mai există. Altă *Steaua* cu alţi purtători porneşte spre zări. Îi urăm un drum lung şi împlinirea tuturor speranţelor pe care cei ce au fost şi sînt acum conducătorii ei, alături de tinerii pe care şi i-au apropiat, le-au exprimat în cuvintele noului început de drum.

Organizată de Consiliul judeţean al Frontului Unităţii Socialiste şi Comitetul judeţean pentru cultură şi artă, în sala mare a Palatului culturii din Tg.-Mureş, a avut loc, la 28 mai 1971, o adunare festivă organizată cu prilejul aniversării a 150 de ani de la desfăşurarea mişcării revoluţionare din Ţara Românească, condusă de Tudor Vladimirescu.

Au luat parte oameni ai muncii din întreprinderi şi instituţii, militari, studenţi şi elevi.

Despre viaţa şi bogata activitate a marelui patriot român, a vorbit conf. dr. Vasile Rus, membru corespondent al Academiei de ştiinţe sociale

şi politice a R.S.R., primarul municipiului Tg.-Mureş. Adunarea populară a fost urmată de un program artistic.

Teatrele bucureştene au început să-şi părăsească cuiburile. Se împrăştie prin ţară ca nişte păsări zăpăcite de căldură. Aduc mesajul cultural al capitalei, fără de care nici că putem trăi. Şi dacă l-ar aduce nealterat ne-am bucura. Recent teatrul *Lucia Sturdza Bulandra* a prezentat spectacolul *Adio, Charlie* împinzînd oraşul cu afişele pe care strigau numele unor actori de prestigiu. Pe scenă au apărut însă mai ales dubluri, bune pentru provincie ca şi bune pentru orient, care se vede că nu apucă să joace la Bucureşti. Asta se numeşte înşelătorie. Sau altfel spus: afară-i vopsit gardul, înăuntru leopardul. Decît să fim luaţi cu trucuri ieftine mai bine lipsă. Şi apoi dacă tot ni se face hatîrul, nouă provincialilor, am vrea să ştim de ce trebuie să ne facem cult şi moderni doar în timpul verii, de ce doar foarte rar putem vedea spectacole centrale înainte de sfîrşitul stagiunii şi de ce ni se oferă mai ales, dacă nu exclusiv, divertismente teatrale.

Numărul 21 (22. V. a.c.) al revistei „Cronica” este în întregime dedicat lui G. Ibrăileanu, cu prilejul centenarului naşterii sale. Era firesc ca acest gest de iubire şi aleasă cinstire a personalităţii lui Ibrăileanu să aparţină Iaşului, oraşul unde Profesorul, mentor spiritual al „Vieţii româneşti”, şi-a trăit cea mai mare parte din viaţă. Evocările, studiile, eseurile, notele şi însemnările referitoare la viaţa şi creaţia marelui critic sînt scrise de oameni care l-au cunoscut pe Ibrăileanu, au fost studenţii lui sau au crescut în apropierea „mesei umbrelor”. Amintim din cuprins *Profesorul de Gavril Istrate, Garabet Ibrăileanu şi „Viaţa românească”* de Al. Teodorescu, *Maioreşanism şi gherism la Ibrăileanu* de N. Barbu, *Constante în concepţia lui Ibrăileanu despre literatură* de I. D. Lăudat, *Om de teatru* de Aurel Leon, *Glose despre Ibrăileanu* de Mihai Drăgan, *Ibrăileanu,*

moralistul de Const. Ciopraga, „Contrazicerile” lui Ibrăileanu de Al. Dobrescu, G. Ibrăileanu, critic al literaturii universale de Zaharia Sângeorzan.

Un număr de revistă cu totul remarcabil!

Asociaţia Scriitorilor din Tîrgu-Mureş a acordat premiile pe anul 1970 următorilor autori: Tamási Gáspár pentru volumul *Lăcrimioare sălbatic* (Editura Kriterion) şi Hajdu Zoltán pentru volumul *Magie de culoarea cerului* (Editura Kriterion).

Membrii juriului au fost: dr. Zeno Ghiţulescu, János házy György, Kemény János (preşedinte), Nagy Pál, Oláh Tibor, Szabó István, Széprthy Lilla, Szócs Kálmán şi Varró Ilona.

Pentru recenzarea cărţilor editurile şi autorii sînt rugaţi să trimită pe adresa revistei cite un exemplar.

Am primit la redacţie următoarele cărţi despre care vom publica, în numerele viitoare, scurte recenzii şi comentarii:

Georges Bernanos, *Combat pour la vérité* (Luptă pentru adevăr), corespondenţă, Plon

André Brissaud, *Canaris*, istorie, Librairie Académique Perrin

Jean Chesneaux, *Une lecture politique de Jules Verne*, studiu, François Maspero

Dr. Yves Terno şi Dr. Socrate Helman, *Le massacre des aliénés* (Masacrul alienaţilor), crime naziste, Casterman

REVISTE

Tel Quel, nr. 43, 44, 45, Seuil
L'Éphémère, nr. 14, 15, 16.

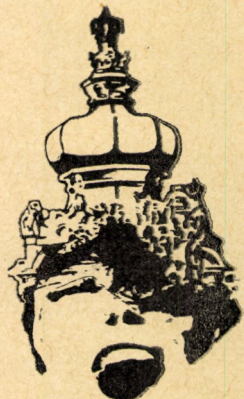
Maeght

F — L'inquiétante étrangeté, nr. 1

Revue de l'art, nr. 11, C.N.R.S. — Flammarion

CAHIERS DE LINGUISTIQUE THÉORIQUE ET APPLIQUÉE (Caiete de lingvistică teoretică şi aplicată), revistă editată de un grup de savanţi lingvişti şi matematicieni (Gr. C. Moisil, A. Rosetti, Solomon Marcus), cuprinde articole de cea mai mare actualitate pentru cei interesaţi de o înţelegere completă a epocii noastre, codificată sau codificabilă. Reţinem din numărul VI, câteva contribuţii în domeniul analizei textului literar: Sanda Golopenţia-Eretescu, *Gramatica parodiei*, Alexandra Rocerici-Alexandrescu, *Funcţia contextului în opera Hortensiei Papapadat-Bengescu*, Toma Pavel, *Elemente de metrică fonologică română*, Irina Bădescu, *Preliminarii pentru un studiu al funcţiunii fantasticului*, Sorin Alexandrescu, *Analiza structurală a personajelor şi conflictelor în romanul Patul lui Procust de Camil Petrescu*.

A murit esteticianul marxist maghiar Lukács György, autorul unor studii fundamentale care au pus, alături de cele ale unora ca E. Fischer, Paul Nizan, A. Gramsci şi Roger Garaudy, bazele unei viziuni contemporane în domeniul artei angajate.

Kovács György la 60 de ani

De curînd a trecut pragul vîrstei de şaizeci de ani scriitorul Kovács György, personalitate remarcabilă a prozei realiste maghiare din România, care pe parcursul a mai bine de patru decenii de prezenţă scriitoricească a slujit cu o neabătută consecvenţă în opera sa — romane, povestiri, nuvele, reportaje, articole publicistice — cauza umanismului şi a progresului. Merite deosebite şi-a cucerit în cultivarea prieteniei frăţeşti dintre poporul român şi naţionalitatea maghiară care împreună, îşi împart destinele. Printr-o multilaterală activitate obştească, slujeşte şi astăzi neobosit măreţelor feluri ale Partidului Comunist Român. Cu ocazia zilei sale de naştere, activitatea scriitoricească inseparabilă de viaţa exemplară a omului, întruneşte aprecierea unanimă a întregii opinii literare a ţării.

Kovács György s-a născut la 26 aprilie 1911 în comuna Chişmed de lângă Cristurul Secuiesc. Îşi termină studiile liceale la colegiul Bethlen din Aiud, apoi se înscrie la universitatea din Cluj. Szentimrei Jenő este cel care descoperă talentul tinărului elev care i se înfăţişează cu nuvele şi scurte schiţe. Două scrieri în proză publicate de cotidianul clujean *Ellenzék* i-au deschis drumul afirmării. Articolele sale combative, condeiele său însuflite de apărător al principiilor democratice i-au cîştigat respectul şi aprecierea unanimă a intelectualităţii progresiste. În 1934 se angajează la una din cele mai populare publicaţii cu orientare de stînga a timpului — *Brassói Lapok* (Pagini braşovene) a cărui colaborator rămîne timp îndelungat. În anul 1934 în editura publicaţiei *Brassói Lapok* îi apare primul roman *Ciori deasupra satului*.

În anul 1937, Kovács György se stabileşte în Tîrgu-Mureş — oraş în care trăieşte şi astăzi — şi îşi scrie unul după altul romanele, dintre care două: *Dragostea săracilor* şi *Comoara Cristofilor*, terminate încă în 1943, au văzut lumina tiparului abia după eliberare. În aceşti ani au fost elaborate scrierile sale în proză, „Măgarul roşu” şi „Cîmpia de aur”. Realismul critic demascator îşi găseşte împlinirea în perioada acestor creaţii. Tot atunci se alătură şi ia parte activă la mişcarea populară antifascistă; în articole care au stîrnit un larg ecou a atacat politica antipopulară a regimului hortyst şi s-a ridicat în apărarea drepturilor democratice, răspîndind ideea înfrăţirii dintre naţionalităţile conlocuitoare. În publicaţia „Erdély” a subliniat importanţa cultivării tradiţiilor revoluţionare comune româno-maghiare. A fost un colaborator statornic al curajoasei reviste a lui Mórincz Zsigmond „Kelet Népe”.

Una dintre cele mai reuşite opere ale sale rămîne şi astăzi romanul în două volume, apărut în 1960, *Comoara Cristofilor*. Critica a considerat această carte a adevărată enciclopedie a vieţii satului ardelean din anii '30.

După eliberare, paralel cu sarcinile obşteşti pe care şi le asumă, ia parte activă la reorganizarea vieţii literare. A rămas ca consecvenţă un ostaş credincios al partidului pe diferite sectoare ale frontului de construire a bazelor socialismului. În 1946 îşi tipăreşte romanul „Umbră peste vale”, apoi îşi scrie cartea intitulată „Cu ghiarele şi cu dinţii”, care marchează o cotitură în modalitatea zugrăvirii satului în literatura naţionalităţii maghiare din patria noastră (1944). Dintre volumele care apar apoi an de an se evidenţiază în mod deosebit romanul *Buchetul*, care îşi propune să redea rădăcinile istorice ale prieteniei trainice şi convieţuirii pe aceste plaiuri a poporului român cu naţionalitatea maghiară. În 1947 publică un volum de reportaje întrunite sub titlul *Transilvania paşnică*. În anii din urmă a fost prezent în faţa cititorilor cu mai multe volume de nuvele şi romane. Ultimul volum a apărut în anul trecut sub titlul „Grenada moartă”, un roman inspirat de asemenea din viaţa satului. Operele mai vechi şi mai noi îi apar cu regularitate în colecţia „Scriitori maghiari din România” a editurii „Kriterion”. Multe din cărţile sale au fost traduse şi în limba română (Cu ghiarele şi cu dinţii, *Buchetul*, *Mormîntul ostaşului*, *Fata din Ojdula* etc.).

Locul lui Kovács György, după aprecierea critică, este unul de frunte în literatura noastră. Consecvenţa neabătută cu care opera e exemplificată de atitudine omului este demnă de toată stima. Scriitorul de şaizeci de ani munceşte şi astăzi la fel de neobosit, la masa sa de lucru se încheagă noi şi noi proiecte. Fără îndoială că va mai avea de spus lucruri pline de interes despre satul socialist şi despre oamenii lui de astăzi.

VATRA

NAGY PÁL

scriitori deschise

Au sosit la redacţie numeroase scrisori în care apariţia VETREI este salutată cu bucurie sinceră.

Mulţumind tuturor celor care ne-au adresat cuvinte calde, de îndemn şi participare sufletească la început de drum, reproducem cu o mărturisită plăcere fragmente din acestor scrisori de salut.

Moses Rosen — „Apariţia unei noi publicaţii literare este o sărbătoare a culturii. Revista dv., care reia o ilustrată tradiţie, vine să adauge un plus de frumuseţe peisajului cultural al ţării.

Fie ca munca redactorilor şi colaboratorilor ei să fie binecuvîntată de succes deplin, ca *Vatra* dv. să dea căldură şi lumină”.

Prof. Şandru Ilie — *Topliţa*: „Reapariţia, după 75 de ani, a noii Vetre în oraşul Tîrgu-Mureş — cel mai de seamă centru ştiinţific şi cultural al Mureşului superior şi în acelaşi timp, unul dintre principalele centre culturale-ştiinţifice ale Transilvaniei şi ale ţării, ne umple inimile de bucurie, dar şi de mîndrie!

Noi, cei care am aşteptat atît de mult acest eveniment, sîntem convinşi că VATRA va fi, în primul rînd, a noastră, a celor de pe Mureş. Să ne strîngem cu credinţă şi cu dragoste în jurul ei, s-o iubim şi s-o sprijinim fiecare după puterile noastre pentru că ea este „noul nostru născut”, aşteptat şi dorit de toţi! Vivat, crescat, floreat!”.

Al. Doali — *Mileşel* — comuna Stînceni, judeţul Mureş. „Apariţia revistei VATRA este urmarea unor îndelungate şi inerente frămîntări. Încă de la primul număr, cititorul face cunoştinţă cu o dezvoltată cultură mureşeană. Revista oferă posibilităţi de publicare atît pentru consacraţi cit şi pentru debutanţi”.

Şandru Ioan — *Tîrgu-Mureş*: „În primul rînd, revistei *Vatra* mult succes şi realizarea programului, a dorinţelor de afirmare. Noi cititorii dorim un program viu în mişcare şi adaptare la cerinţele vieţii şi culturii”.

Dr. Adela Gesticone — *Tîrnăveni*: „După apariţia primului număr, primit cu entuziasm la Tîrnăveni, unica mea dorinţă este de a vedea strădaniile redacţiei şi ale prietenilor revistei, realizîndu-se cu acelaşi deplin succes în toate domeniile”.

Niculescu Varone — *Bucureşti*: „Am citit cu deosebită atenţie şi plăcere primul număr al revistei *Vatra*. Revista a apărut în condiţii tehnice excepţionale, conţinînd un material bogat şi variat. Doresc ca *Vatra* să prospere mereu”.

Leon Husar — *pădurar la Ocolul Silvic din comuna Răstoliţa, judeţul Mureş*: „Printre surprizele deceniului opt, cea mai frumoasă mi se pare apariţia revistei *Vatra* care-şi are „vatra” la Tîrgu-Mureş”.

Lipsa de spaţiu ne împiedică să reproducem fragmente şi din alte scrisori de salut. Adresăm mulţumirile noastre lui Eugen Tîrnăveanu — *Tîrgu-Mureş*, Ion Dancea — *Timişoara*, Ion Beldeanu — *Suceava*, Nicolae Ştefan — *Cuciulata, judeţul Braşov*, St. A. Banaru — *Vatra Dornei*, Cocîş Vasile — *Miercurea Ciuc*, Ilie Dragotă — *Ploieşti*, Vasile Cristea — *Galaţi*, Ion Niculescu — *Petroşeni*, Octavian Voiculescu — *Bucureşti*, C. Hrisov — *Braşov*, Mihai Bucur — *Iaşi*.

Celor ce ne-au propus colaborări li se va da răspuns într-un timp util, fie într-un număr viitor al revistei, fie prin corespondenţă.

SEMNELLE STATORNICIEI

AUTORITATE ȘI LIBERTATE

Analiza structurii și desfășurării vieții sociale implică, mai mult sau mai puțin declarat, problema autorității politice și a puterii, a libertății social-politice, precum și a raportului și naturii acestora. Or, o cit de sumară analiză a diferitelor tipuri și structuri sociale contemporane impun atenției diferențe specifice, concretizate în natura și formele de manifestare ale autorității politice și puterii, pe care se sprijină regimurile politice, ale cadrelor și modului în care se realizează libertatea la nivelul diverselor paliere sociale.

Deși sociologii și politologii, marxști sau nemarxști, sint unanimi în a recunoaște existența — ca existență — a categoriilor amintite, ipostazele, rolul, modalitățile de afirmare, necesitatea și legitimitatea acestora, dar mai ales esența lor de clasă, evidențiază poziții ireductibile ale celor două concepții care polarizează viața ideologică contemporană.

În cadrul ideologiei occidentale diapazonul analizei etalează poziții care merg de la

efortul apologetic de justificare a realităților politice existente în societatea capitalistă contemporană (Hodges, Donald Clark, în „Political democracy; its informal content”. The American journal of economic and sociology, New-York, 24, nr. 1, Samary, 1965, consideră că democrația politică este antimuncitorească; că „Voința poporului, voința proletariatului e o voință păcătoasă care ține de nonființă și nu poate crea decît la fel”) pînă la luări de poziție mai realiste (poziții adoptate de R. Aron în „Essai sur les libertés”, G. Burdeau, în „La démocratie” sau Fr. Hincker în „La démocratie, pouvoir du peuple” reflectă o analiză mai realistă în ce privește problema realizării libertăților reale în condițiile societății capitaliste contemporane), lucide chiar, dacă nu categoric marxiste.

Evidențierea unor aspecte privind categoriile menționate, a specificității modului de existență și realizare în condițiile societății

noastre, constituie motivația rindurilor de față.

★

Existența societății socialiste s-a afirmat, în primul rînd, prin instaurarea unei autorități politice fără precedent în istorie, a unei puteri care emană de la popor și în virtutea acestui fapt, rațiunea existenței autorității și puterii — în ultimă analiză — este realizarea adevăratei libertăți politice, sociale.

În disputa cu anarhismul care excludea orice autoritate, încă Engels sublinia că, independent de organizarea socială, o anumită autoritate se impune odată cu condițiile materiale în care producem și facem să circule produsele. (Marx-Engels, Opere alese, 1966, p. 581).

Autoritatea politică este produsul immanent al naturii relațiilor sociale existente istoricește, al claselor și grupurilor sociale cu interese și scopuri obiectiv-determinate.

Socialismul, ca orice organizare socială, instituționalizează anumite forme al căror conținut este esențialmente diferit de toate formațiunile sociale care l-au precedat. Și socialismul presupune existența unei autorități și numai pentru faptul că „organizare” incumbă elementul stabilității, chiar în dinamica dezvoltării sale, al continuității și corelației dintre diferitele organe sociale care pot și se pot realiza numai sub însemnele autorității unice.

Este îndeobște cunoscut faptul că socialismul asigură și realizează participarea tot mai conștientă a maselor la îndeplinirea treburilor obștești, dar aceasta nu înseamnă că ar lipsi autoritatea și instituționalizarea ei, care nu se identifică cu întregul popor nici în societatea socialistă, chiar dacă această autoritate apare ca mandatară sa, a poporului. Identificarea întregului popor cu instituțiile în care mandatarii săi realizează voința acestuia ar fi o poziție tot atît de unilaterală ca și încercarea de a considera o contrapunere apriori, o ruptură între autoritatea politică și popor în condițiile socialismului.

Or, înțelegerea ce vrea să circumscrie conceptul de autoritate politică, trebuie să pornească de la elucidarea caracterului și naturii sale sociale.

Modul în care încearcă soluționarea ideologia nemarxistă, evidențiază rolul exterior, de mediator, al autorității politice, pentru unii în actuala evoluție a societăților occidentale, cu puternice tendințe de disoluție, (L. Moreau de Bellaing, „Structure paternaliste et conception de l'autorité”, în Cahiers internationaux de sociologie, vol. XII. 1966, p. 76. Din definiția lui Freund pe care o dă fenomenului politic reiese rolul mediator al puterii politice: „activitate socială care își propune de a asigura prin forță, în general bazată pe drept, securitatea exterioară și concordanța interioară a unei unități politice particulare, garantind ordinea în mijlocul luptelor care se nasc din diversitatea și din divergența de opinii și interese”. „L'essence du politique”, Paris, Editions Sirey, 1965.) ori, acordindu-i un statut categorial psihologist, spiritualist, (încă P. Andrei sublinia în consistența științifică a acestor teorii care considerau că autoritatea este produsul psihismului individual, rezultat al unor instincte din sufletul uman, prezente în concepțiile sociologice ale lui G. Tarde, Ierusalem, M. Dougall, L. Stein și alții) sau încadrînd-o într-o concepție paternalistă (L. Moreau de Bellaing, op. cit. p. 75-81).

Spre deosebire de aceste poziții, marxism-leninismul consideră că problema fundamentală a oricărei autorități politice se află în baza sa materială, natura sa aflîndu-se nu în alte sfere ale prezenței umane ci, în însăși viața socială cu structura sa, în relațiile sociale determinate, în ultimă analiză de activitatea productivă, materială.

Strîns legată de problema autorității în concepția marxistă noțiunea puterii are un loc central, dar nu în contextul unei analize abstracte ci ca putere a autorității politice, ca putere a unei clase.

Natura și rostul puterii apare ca o funcție socială care constă în a stabili, menține și sancționa, a aplica, ca și a transforma la nevoie dreptul, bazată fiind pe opinia legitimității sale.

Puterea deține forța pasibilă de a fi exercitată prin constrîngerea de orice natură sub aspect potențial, pentru că ea este legitimă. Ea exercită o funcție de protecție în apărarea societății, creînd instituții și norme juridice. Legitimitatea sa garantează individului-cetățean, grupului, societății, o protecție contra arbitrarului. Membrii societății au delegat la putere propria lor responsabilitate, care duce de fapt la fondarea legitimității sale. Aceasta trebuie să fie, și este, întărită de o legitimitate sociologică conștientizată, de sentimentul că cei care exercită puterea, sint demni de a o exercita.

Puterea presupune constrîngerea posibilă, protecția și responsabilitatea apărută în legitimitatea sa, dar nu înseamnă o irresponsabilitate apriori a cetățenilor (în analiza regimului de guvernămînt francez, calificat de R. Aron și L. Moreau de Bellaing drept monarhie paternalistă, puterea incumbă „o

formă de responsabilitate personală în sens unic, care presupune o irresponsabilitate a cetățenilor”. L. Moreau de Bellaing „Structure paternaliste et conception de l'autorité”. Cahiers internationaux de sociologie, vol XII, 1966, p. 75).

În socialism, autoritatea apare ca o expresie a voinței sociale, puterea reprezentînd forța instituționalizată cu ajutorul căreia autoritatea își afirmă prerogativele sale, iar responsabilitatea sa nu poate fi altceva decît libertatea politică în acțiune.

Dacă forța unei autorități depinde de necesitatea sa, cu cît acțiunile autorității politice se înscriu pe linia progresului social, cu atît acestea au un sprijin și o bază de masă, cu atît mai mult ea este expresia unei necesități istorice, definindu-și rațiunea și esența de manifestare constantă a voinței sociale instituționalizată, mandatară a poporului. Deci forța autorității socialiste este expresia necesității istorice a etapei actuale.

În cadrul relațiilor socialiste, poporul ca stăpîn al principalelor mijloace de producție, ca posesor al principalei avuții a întregii națiuni, prin autoritatea instituită, aceasta apare ca mandatară sa.

Proprietatea socialistă constituie, totodată, chează funciamente necesară afirmării puterii reale a poporului. În acest fel suveranitatea politică a poporului este însoțită în mod inevitabil de suveranitatea economică, care este consecința dar, totodată, baza și condiția hotărîtoare a întăririi și dezvoltării suveranității politice, dominației care se transformă în deplinătatea puterii poporului muncitor, acesta ajungînd să se confunde în urma desființării claselor exploatatoare cu populația țării. Din acest punct de vedere, puterea fiind exercitată de popor, aceasta devine de fapt și de drept — suprema autoritate. Marea cartă a țării o consfințește și o legitimează: „Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa”.

În funcție de cele arătate, autoritatea politică în socialism apare ca o manifestare constantă a voinței sociale, cumulînd atribuțiile suveranității și puterii, fiind forma de manifestare a necesității sociale a etapei istorice, instituționalizînd raporturi și norme determinate obiectiv. Totodată, autoritatea întrușipează chintesența gradului de dezvoltare a societății, potențialitatea efectivă și cognitivă a acesteia. Deci, natura societății socialiste a imprimat autorității politice propriile-i coordonate, la rîndul ei, aceasta, redînd fidel esența sa. Puterea și legitimitatea sa îi conferă dreptul organizării și conducerii proceselor sociale.

★

În socialism autoritatea politică nu se identifică cu statul în totalitatea sa, deși, anumite organe ale statului sub aspectul atribuțiilor lor politice instituționalizează puterea autorității. Pe lîngă aceasta, trebuie să avem în vedere că în societatea noastră partidul politic, ca unic partid de guvernămînt, are un rol hotărîtor în destinele întregii societăți — fapt care-i conferă acestuia locul său în structura autorității politice.

Conducerea de către partid a vieții sociale se realizează prin îndrumarea și controlul exercitat asupra tuturor organelor de stat. Rolul și locul deținut de partid în sistemul nostru social este o realitate obiectivă, întărită zi de zi de adeziunea deplină a maselor largi de oameni ai muncii, o necesitate indispensabilă a mersului înainte, consfințită în însăși legea fundamentală a țării.

Fără a se substitui activității organelor de stat sau obștești, desfășurarea vieții societății noastre evidențiază sub aspect politic, o acțiune unitară — rezultat al conducerii de către partid a întregii vieți social-politice a țării, al rolului conducător al acestuia în sistemul organelor statului.

Autoritatea politică prin acțiunea sa, este una și indivizibilă, ea fiind expresia realizării unei voințe; colectivă în înțelesul ei reprezentativ, dar unitară în manifestarea sa reală, personalizată în voința și acțiunea organului de conducere politică.

Existența unei atari autorități este fapt în condițiile cînd reprezintă voința covârșitoare majorității a populației, cînd rațiunea existenței sale este crearea condițiilor pentru manifestarea nstingherită a libertății, deci atunci cînd această autoritate este produsul nemijlocit al libertății politice și sociale, afirmînd în acest context dependența autorității față de libertatea politică.

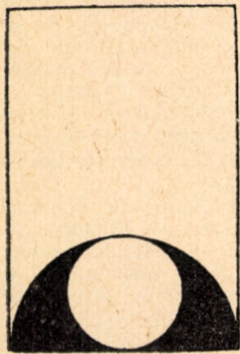
O trăsătură definitorie pentru autoritatea politică în socialism este continua sa preocupare pentru autoperfectinare — condiție indispensabilă a prevenirii și înlăturării posibilității prin care complexitatea deciziei și puterii ar putea consemna deformări în raportul autoritate-libertate.

Rămîne un merit istoric de necontestat al partidului comunistilor români ridicarea detașamentului de avangardă a clasei muncitoare la nivelul aspirațiilor întregului popor, transformarea sa într-o autoritate politică, deliberat și conștient, afirmată de națiunea care — prin totala sa dăruire — își aduce mindră obolul la edificarea socialismului și propășirea popoarelor, la marea Omului.

GHEORGHE GOZARU

cronica

poezie

VASILE
NICOLESCU

CLOPOTUL NINS

Există poeți, cu ochi întorși spre interior, ce posedă în încercarea de a lua în stăpînire lumea pe care cutremurați o privesc, scriind își sfișie propriul trup. Imageria lor dureroasă e străină de biografia civilă, chiar dacă aceasta se apropie uneori pînă la coincidență cu ea. Ispășind un păcat pe care nu se știe a-l fi săvîșit, poezia lor e o suferință. Sint alții (distincție operativă, nu axiologică) pentru care întimplările vieții se trec ca fluxul firesc al zilelor și nopților. Asaltați mereu de priveliști, mirări, bucurii, spaime sau blinde amintiri, teama lor mare e de a nu se pierde, oglinzi, pe ei înșiși. Introducînd frumosul (cultivat) măsură unică a lumii, căutîndu-l deopotrivă în suris și în tipăt, în nimicuri și-n așteptări, bogăția pe care-o pot ascunde îi răscumpără însă și-i mintuiește.

Printre aceștia din urmă îl situează pe Vasile Nicolescu volumul său *Clopotul nins*. În *Secțiunea de aur* el formulează explicit acest crez: „Chiar dacă îți seacă / toate fîntinile / și se-neacă, se surpă / cărările, lumile, / Chiar dacă îți fumegă / la ospățul nebunilor / albe, în brațe / tortele crinilor, / chiar dacă cenușa / ninge prin casă / și scapătă ziua / și noaptea se-ndeasă / și pîlpie luna / și ultima stea / și corbul pe umăr / vine să-ți stea / cînd totul se-aprinde / în fum și pucioasă / și moartea îți ride / călare pe coasă / Tu încă păstrează / proporția pură / desenul iubirii, a raiului gură“ (p. 63—9). Unei priviri superficiale i se oferă un mesaj bogat în referiri culturale, *forme normalizabile* cum le numește Abraham Moles, care fac mesajul ușor asimilabil, dar a căror rată de complexitate e minimă. O versificare corectă pune în mișcare o lume de simboluri imediate (fîntini care seacă, lumi ce se surpă, crini, corbi, fum și pucioasă, moartea cu coasă, gura raiului, ...) ce limitează posibila rezonanță. Dar un „Tu“ misterios, scris cu majusculă, îndeamnă la o mai atentă lectură. (La fel întregul ciclu.) Parcurgerea repetată și decantarea impresiilor, e răsplătită. Un răsunet adînc, nebanuit, se face auzit. Sensuri aparent limpezi se încețoșează și revarsă lumină; se întrepătrund pentru a lăsa să vorbească vocea adevărată a poetului.

Scrierea lui Vasile Nicolescu ne pare a se organiza în jurul tăcerii („tăcerea aceea de moarte“ p. 7, „asurzitoarea tăcere“ p. 31, „marea tăcere“ p. 38) și singurătății care o înconjură. Cuvîntul întreprinde tăcerea. Pereche bărbatului apărută ca în geneza biblică, acel Tu, misterioasă prezență în aproape jumătate din poemele volumului, e poezia. Între ea și poet se stabilește un raport iubită/amant. Odată rostît însă, cuvîntul ne înscrie în orbita timpului, care este și aceea a înstrăinării: „dacă n-am să mai pot găsi (...) asurzi-

toarea liniște care ne readuce (s.n) în noi înșine?“ (p. 7). Artistul întrevide o cale, purificarea prin foc („la capătul drumului, ca o ispășire, / semnul focului te așteaptă (...) întoarcerea în tine însuși“ p. 8—9), dar prin ea cercul se închide. Între tăcere și ardere, între existență și moarte, în / prin limbă (matrice și amantă) ființează poetul: „Stau ghemuiți ca ziua și ca noaptea / unul într-altul morții să-i reziste, / ca două limbi de clopot ațipite / într-un tărîm cu zori nespuse de triste. / Stau ghemuiți ca ziua și ca noaptea / la margini de pămînturi despărțite, / îmbrățișați cu brațe nenăscute, / ca două pietre calde și sfințite“ (Hotar, p. 25).

Plasîndu-și scrierea sub o anumită categorie generică („poeme“ — coperta interioară), acceptînd deliberat convențiile genului (structuri prozodice și semnificații pre-existente — funcția maternă a limbii), Vasile Nicolescu o subordonează unei lecturi centrate pe reprezentativitate (traducibilitate: poemul, constituit prin virtuozitate tehnică este oferit, obiect, recunoașterii, referințelor culturale), pentru care interzisul major este transgresiunea și subversiunea limbii (aici apare cu claritate caracterul represiv al codului de semnificații), incestul. Izbucnirea vulcanică pe care-o presimțim se autoreprimă.

Înscriș în tripla orbită a timpului („sălbatecul timp“ care „necruțător dă năvală spre colioanele vie (...) și rupe din frumusețea nespuse“ p. 32), cotidian, cosmic și anulat, poetul optează pentru acesta din urmă, singurul care îl poate îndepărta din relativ. „Colioanele vie“ (simbol falic?) sînt supuse degradării, degradare e și concepția (căci timpul curgînd „Orele smulg Primăverii / vîlu-i de aburi de ingeri, taina-i de nufăr“ p. 32). Pentru a săvîșîi ritul purificator, poetul se depărtează de iubita cu care serbase „nunta sacră“ („E atîta depărtare între noi“ p. 28, „Tot mai străine cerul și gura ta și ochii“ p. 30, „trupul meu în fiecare noapte rătăcea departe de tine“ p. 31), pînă a se separa definitiv („orice minune s-ar întîmpla, orice aș face / tu nu ești cu mine“ p. 76), fără să fi pierdut însă dorința de a se uni cu ea („Oh, și să te pierzi în muzica aceasta care ești tu“ p. 34). Poezia *Hotar* singura care ar putea să infirmе ipoteza avansată, o confirmă o dată mai mult, căci amanții sînt asemuiți cu ziua și noaptea, care deși împreună sînt mereu despărțite. Unirea de fapt, posibila posesiune a limbajului, poetul, căruia cultura și sensibilitatea îi promit transcenderea (lumii) în vis („Strămută visul tot ce-a fost să piară / în carnea noastră-n palidul iris“ p. 19), le îndepărtează ca ne-necesare. Transpunînd lumea în vis, și o dată cu ea și poezia („o Flaut, ficțiune de aur, prelungire a soarelui pe buzele visului“ p. 22), făcînd-o nemuritoare („visul / supraviețuiește ca moartea“ p. 35), în sfîrșit mîntuit poetul se însceninează ca în acest *Trumpet voluntary*: „Păsări nebune zboară acum prin pămînt, / sobolii visează petreceri în vînt; / tranșării perforează giulgiul zăpezii / și rid pe cadranul amiezii; / nălucile cailor dau buzna în soare, / delfinii sar pe fereastră în mare; / fața cu hipocampus, himerele, / aștrii tăi candizi își leagă sferile. / Încă o lumină și încă una / și sunetele ne-așează cununa“ (p. 87).

Lectura propusă mai sus, restrînsă la urmărirea citorva simboluri pe care le-am presupus cheie, se vrea nu o descifrare a poeziei lui Vasile Nicolescu, ci scoaterea la iveală a unei singure trame, din mulțimea de trame ce se voiesc spuse. Și n-am încheia fără a a cita din „Clopotul nins“, frumoasa poemă care ne e deosebit de aproape a distinsului poet Vasile Nicolescu, glas prețios și de neconfundat în poezia noastră contemporană:

„Dospește-n frunzele căzute
bolnavul fluture al ceții.
E o mustire neîntreruptă.
Ca pietrele cresc goi, bureții.

Și lupul mădular de stîncă
e orb ca piatra-n priveghere.
Ceasornice de fum doar melcii
trec lipicioși spre alte ere.

GAVRIL ȘEDRAN

proză

SORIN TITEL

LUNGA CĂLĂTORIE A PRIZONIERULUI

Sorin Titel ne propune o „lungă călătorie“ pe 130 de pagini de roman, însoțit de trei personaje: prizonierul și doi gardieni paradoxali, ei înșiși prizonieri ai unei misiuni absurde, din ce în ce mai imprecisă în memoria lor, pe măsură ce timpul se dilată, lăbărțat, înghițîndu-le conștiința propriei lor existențe.

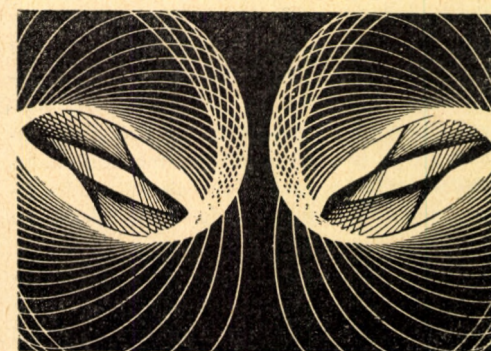
Autorul a ținut ca romanul său să aibă un motto: „...Lucește pe ceruri / O stea călătorului“. (M. Eminescu — „Colinde, colinde“). Sint tentat să pornesc de la cele două versuri ale lui Eminescu pentru a încerca să definesc natura acestui roman, printr-o aproximare a stratului intențional al autorului. Există, așadar, o stea care să călăuzească peregrinările celor trei? Răspunsul, dacă e posibil, necesită în prealabil un răsursu al călătoriei. Impulsul inițial, mobilul lungii călătorii, este vag, ținînd de simpla condiție a prizonierului care își definește de citeva ori cazul într-un mod lapidar și nebulos: „Amină mereu“, „Cine poate ști“, „Ei pe mine, nu eu pe ei“, „Așa sînt ei“.

Drumul lung, imens, pe care-l au de parcurs și asupra căruia au fost avertizați, fără alte comentarii, se dovedește a fi un drum fără sfîrșit, începutul devenind din ce în ce mai estompat, pînă la anulare.

Însoțitorii au asupra lor o hartă, dar preferă în cele mai multe cazuri să se lase în seama hazardului și a intuiției, pentru că nu au reprezentarea unei ținte.

Relațiile dintre prizonier și însoțitori par a fi, în prima porțiune de timp, cele știute dintotdeauna: prizonierul este supravegheat, menținîndu-se o distanță discriminatorie, iar lanțurile semnifică neîncrederea celorlalți, deși prizonierul e conștient că nu are unde să fugă și, în consecință, nu-și încearcă șansa.

În anumite momente, prizonierul e considerat de către ceilalți un simplu obiect, utilizat în jocurile lor inconștiente, bizare și crude: este lovit de fiecare cu pumnul, pe rînd, de nenumărate ori, fiind uimit de neobișnuita lui rezistență; devine apoi țință, popic în care se aruncă cu bucăți de lemn și pietre, iar atunci cînd prizonierul se ferește, singerînd, i se ține un mic discurs despre lășitate și educația bărbatului adevărat.

Un pericol necunoscut îi determină să alege drumuri ocolite, desfundate, case ruinate pentru popas, oamenii fiind evitați pe cit cu putință, din suspiciune și din ideea complice că ei alcătuiesc un grup ciudat, stigmatizat. E elocventă reacția unui barcagiu care îi trece peste o apă: „Ne caută, spuse barcagiu. Aștia nu se astîmpără pînă nu ne găsesc“, adăugă el, căutînd parcă să se ascundă în spatele prizonierului. „Cine ne caută?“ întrebă prizonierul, „Cine să ne caute, făcu uimit barcagiu. Ei ne caută“, spuse el și începu să ridă, accentuînd intenționa pe cuvîntul „ei“. „Care ei?“ întrebă prizonierul. „Cum care ei?“ făcu barcagiu și rise din nou. „Știi tu care“, spuse el, și făcu muștrător cu degetul către prizonier.

Deși există o evidentă antinomie structurală între însoțitori și prizonieri, condiția lor umană începe să fie nivelată de burnită, de geruri crîncene, siberiene, de ploile putrede care le transformă îmbrăcămintea în zdrențe. Privilegiații (îmbrăcăminte mai bună, hrană mai bună, arme care le asigură autoritatea) se vor transforma încet, încet în prizonierii propriei lor misiuni, ajungînd să semene cu niște cerșetori umiliți prin marile hoteluri, indivizi proscrisi să ducă o cruce pe care nu o văd și de care nu sînt conștienți. „Timpul ăsta blestemat o să ne bage pe toți în mormînt“, va zice într-un moment de exasperare unul din cei doi însoțitori. Comentariul autorului cade de undeva de sus, rază de reflector care îi găsește dezgoliți, egali și neajutorați în fața unei forțe care domină în egală măsură pe cel păzit și pe paznici: „Cuvintele se desprinsă de pe buzele omului ca să cadă la întîmplare în tăcerea grea care se lăsase peste ei, venind parcă de undeva dinafara lor, apăsînd pe umeri ca o povară“.

Următorul gest esențial al paznicilor e să-i scoată prizonierului lanțurile, într-o zi de vară fierbinte: „...Lanțurile erau și așa inutile, de ce-ar fugi în definitiv și chiar dacă ar face-o pînă la urmă tot s-ar întoarce înapoi, pentru că n-ar avea unde să fugă“.

Pînă în acest moment au existat doar elemente, situații absurde, abia acum însă vom intra în plin absurd. Pentru că, odată ce egalitatea este deplină, acceptată, odată ce prizonierul va deveni tovarășul lor, ce anume justifică obstinția prelungirii la infinit a călătoriei? Să fie vorba de un fanatism eroic al vieții, de o parabolă, de un simbolic drum al destinului, al predestinării?

Dacă ne-am opri la o astfel de soluție interpretativă am atribui romanului un sens ezoteric, ori el se susține poate tocmai prin plăcerea autorului de a ne încurca, de a crea un joc tragic într-o formulă de roman care poate fi apropiată la fel de bine de Kafka (sînt posibile și paralelisme între personaje: prizonierul — arpentorul K; însoțitori — secundanți), Beckett („În așteptarea lui Godot“), Alain Robbe-Grillet („În labirint“) sau chiar de Sisif al lui Camus.

În partea a doua a romanului, narațiunea e realizată la persoana întîi singular sau plural, rezultat al unei opțiuni a autorului față de prizonier, care încercă să fugă, încercările nefiind însă altceva decît niste spasme obosite ale conștiinței, un joc de-a evadarea, întreținut de o megalomanie apărută și ea prea tirziu. Prizonierul va fi de fiecare dată prins, din nou asimilat grupului antilogic, abulic, care își va continua călătoria absurdă printr-o lume absurdă.

Un lirism obscur al conștiinței e dilatat pe ultimele pagini ale cărții, dispersînd și mai mult materia epică. Delirul prizonierului nu e, cred, un final fericit pentru acest roman riguros construit. Aș fi preferat un final mai abrupt, mai sec, mai dur chiar, un final care să nu-mi dea, oricum, senzația diluției, consecință a unui procedeu incapabil să realizeze o creștere tensională, cum a intenționat probabil autorul. Dar finalul e așa cum e, nu cum vrem noi.

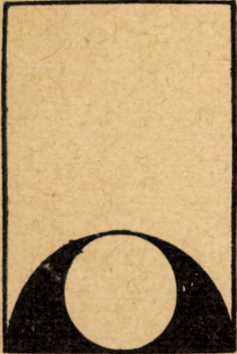
Riscînd o promisiă de definire a acestui roman, voi spune că „Lunga călătorie a prizonierului“ e un roman al unor destine obscure, în care personajele alunecă, în carte și dincolo de ea, spre extincție, egale în fața ei, după ce au străbătut teritorii spinosede de calvar.

Romanul lui Sorin Titel nu este doar rezultatul unei tehnici bine învățate, ci o aderență structurală la o formulă epică care permite încă mișcarea liberă, novatoare, a romancierului de talent.

MIHAI SIN

cronica

cartea de critică

ȘERBAN
CIOCULESCU

MEDALIOANE FRANCEZE

Plăcerea furnizată de lectura *Medalioanelor* lui Șerban Cioculescu nu vine numaidecât din materia lor galică. E drept, literatura franceză, între toate, ne este cea mai apropiată afectiv. De vreo două veacuri scriitorul român e foarte sensibil la ceea ce se petrece în domeniul francez și marii ambicioși ai lumii noastre literare au încercat cea mai temerară aventură, aceea de a se impune publicului francez. Dacă Macedonski a eșuat, interesul pentru Panait Istrati și gloria lui Eugen Ionescu n-ar fi totuși simptomatice? În mod ciudat însă, curiozitatea scriitorului român pentru cultura franceză înregistrează în ultimele decenii o bruscă scădere. O mai precisă conștiință a valorii noastre autonome ne ține într-o atitudine de confruntare și ne răcește critic vechile afecțiuni nedisociative. Privim Franța cu ochi mai maturi. Arghezi, după un scurt periplu franco-șviterian, fără mari consecințe în substanța operei, s-a întors acasă pentru a extrage aici marele său cîntec; sonurile baudelaériene din adolescență s-au stins repede. Blaga nu mai datorează nimic poeziei franceze. „Proustianismul” lui Camil Petrescu, H. P. Bengescu e mai mult o obsesie a criticii decît o realitate a operei. Sadoveanu nutrea o vie simpatie pentru Maupassant și Anatole France, dar accentele majore ale marelui său monument epic nu sint tributare nimănui. Tot astfel, Rebreanu, rămîne străin în demersul romanului său de experimentalism francez din epocă, dar și de romancierii fideli tradiției, un Roger Martin du Gard, Jules Romains ș.a. Ceea ce nu înseamnă că nu ne întorcem spre lecturile noastre franceze cu aceeași delectare cum o făceau, înainte, fervenți cititori din secolul al XIX-lea, de la Iasi sau București, ai dnei de Staël, ai lui Balzac, ai lui Hugo și La Martine. Să nu uităm că sintem, în Europa, printre primii tîlmăcitori ai poemelor lui Baudelaire. „Domeniul francez” rămîne pentru noi un fel de „domeniu al coroanei”, o „rezervație” spirituală, insulă a deliciilor estetice, spre care ne îmbarcăm bucușori oricînd. Profesorul Șerban Cioculescu ne oferă în eseurile sale un elegant „ghid de voiaj” pentru o atare întreprindere. Dintre „medalioanele” primei părți, consacrate cele mai multe teritoriului clasic, multe îmi trezesc ecouri familiare, citite prima oară în pagina a doua a unui ziar din 1944, într-o reclusiune forțată, în acel anotimp al deciziilor istorice. Era pagina de literatură a *Ecoului*, de nu mă înșel, unde Miron Radu Paraschivescu asocia cîteva spirite ostile dictaturii fasciste și sfida, sub varii și subtile forme, o cenzură de presă pe cit de rigidă pe atît pe obtuză. Scriind despre Pascal, cardinalul de Retz, La Fontaine, Chamfort, Robespierre, Rivarol, Choderlos de Laclos, Benjamin Constant etc. etc., Șerban Cioculescu opunea — prin simpla evocare — o heraldică de puritate contorsiunilor groțefști din jur, un univers de forme statornice unei realități tragice în derivă. Măliția lui nu scăpa, de altă parte, prilejul de a cita, vorbind despre prigoana jansenistilor, cu ecouri imediate în inima cititorului de atunci, cuvintele teribile ale lui Pascal: „Tăcerea e cea mai mare persecuție: nici-

odată sfinții n-au tăcut... Trebuie să strigi cu atît mai tare, cu cit ești mai pe nedrept cenzurat”. Modalitate de a riposta, în acel anotimp al groazei, la afișele și lozincile ambiente — de tristă memorie — amintind scriitorului, ca și cetățeanului simplu, în desene și poezioare năimite, dar și în sentințe de curți marțiale și lagăre, prețul tăcerii... Și nu tot astfel, Chamfort e readus în actualitate ca un dușman al orînduirii, animat de rațiuni ideologice în acizii reflecțiilor? Încercarea de a le ascunde, și a deplasa mobilurile ostilității scriitorului față de societatea monarhică spre alte rațiuni, e ferm combătută. Atașamentul criticului la valorile franceze se orientează într-un alt capitol, de mici studii scrise în perioada interbelică ori în zilele noastre, către cîteva iubiri statornice. Stendhal e una dintre ele, la care Șerban Cioculescu se întoarce în mai multe rînduri (începînd cu frumoasa evocare din 1940, *Un centenar stendhalian*) relevînd focarele moderne din *Vanina Vanini* ori din *Lucien Leuwen*; dar și Prosper Mérimée, Paul Valéry, Paul Verlaine, Balzac, Paul Léautaud, Benjamin Constant. Acesta din urmă (într-un eseu din 1944 și în ampla prefață la *Adolphe* în 1964) solicită sub felurite aspecte resursele analitice ale unui rafinat cunoscător al epocii nu tocmai tîhnite cînd a trăit romancierul, al ascunzîșurilor lui biografice, al paradoxei celebrității cu neașteptatul *Adolphe*. Numindu-l „precursor al dedublării”, o subtilă artă a însinuirii reface graficul acestei personalități tulburi, scrutată fără complezență. Nu altfel e văzut Sainte-Beuve, acel „Mont-Blanc al criticii franceze”, spre care se îndreaptă nescăzuta admirație a unui Gherea, Ibrăileanu, Pompiliu Constantinescu și, firește, a autorului *Medalioanelor*. Artă lui portretistică, loc de tangență a virtuozității românești deopotrivă, smulge accentul admirativ netrădat: „Criticul n-a văzut în omul studiat o simplă abstracție sau o alcătuire estetică atemporală, scrie Șerban Cioculescu, ci l-a înțeles cu rădăcini în humusul spiritual respectiv, cu înclinări, cu gusturi, cu preferințe ale timpului său, a pătruns atît omul social cit și pe cel individual, ambianța și unicatul. El a depășit enorm nivelul de înțelegere umană și artistică a generației care l-a precedat, a fost în discipolina lui un precursor și un creator, și-a alcătuit singur metoda și a atins în genul portretistic o măiestrie a lui, pînă azi nedepășită”. În atacul sistematic al lui Proust (*Contre Sainte-Beuve*), discutat piesă cu piesă și demontat în rațiunile intime ale „acuzării”, criticul român se constituie în „parte civilă” și redactează o consistentă pledoarie *Pro Sainte-Beuve*, chiar dacă portretul final al omului (dar pasta și pensulația nu vin oare din școala autorului *Voluptății*?) nu renunță la accentul coroziv: „Mîc, urit, pistriuat, cu părul roșu, bîntuit de complexe, refuzat de femei, nevoit să se multumească cu orice, cu o poziție socială mult inferioară meritelor lui covîșitoare, marele critic a fost schivnicul muncii lui de birou, în ultimă instanță un independent, un singuratic și un om de geniu, ca și alți creatori a căror operă capătă semnificația unui triumf al spiritului asupra înfrîngerilor vieții, o compensație a artei împotriva destinului vitreg.” Început în tonuri caricaturale, portretul se încheie în apoteoza contemplativă. Să nu uităm, firește, că în afara lui Proust, Sainte-Beuve rămîne victima și a altor maltratări critice: Henri Guillemin îl socotea nu demult de-a dreptul „répugnant”... Și totuși, de n-ar fi decît „cozeriile” (ce și-au exercitat constant seducția asupra atîtor valori românești) ori *Port-Royal*, ar rămîne încă *Mes Poisons* (atît de gustate de autorul *Medalioanelor* însuși), una din lecturile revelatoare, necesare ca dușul, dimineța, pentru o învioreare spirituală. Nu în ultimul loc merită să subliniem interesul celorlalte pagini ale cărții lui Șerban Cioculescu, destinate unor momente din lunga și bogata istorie a relațiilor franco-române: comentariul unor antologii, amintirea lui Mario Roques, lămurirea unei topografii eminesciene (*Balul Mabilie*), urmărirea aventurii traducerilor (din Rabelais, Pascal, Baudelaire), descoperirea unei scrisori hugoliene atestînd un brusc interes al exilatului de la Guernesay pentru destinul Românilor și — bine înțeles — evocarea, sentimentală ori acidulată, a unor români integrați în circuit francez: un Pius Servien, un Eli Lotar (fiu al lui Arghezi dintr-o primă căsnicie), Eugen Ionescu sau Panait Istrati. „Medalionul” se preface aici în efigie.

MIRCEA ZACIU

paracronică

MARIAJ CU INEFABILUL

Am văzut la teatrul „Lucia Sturdza-Bulandra” spectacolul cu Transplantarea inimii necunoscute de Alexandru Mirodan, cu Radu Beligan și Marin Morariu în rolurile principale; spectacol în care ne-a fost prezentat un inspirat colaj din filmele de animație ale pictorului Sabin Bălașa.

Sabin Bălașa a trecut de la pictură la filmul de animație (neînțelegînd prin asta că a abandonat pictura — dimpotrivă) din necesitatea intimă și subiectivă a artistului de a prelungi gestul poetic al conjugării dintre culoare și formă dincolo de cadrul fix al pinzei, dincolo de încremenirea modelului sau a sentimentului cuprins, undeva mai departe de spațiul euclidian care pesemne atunci, în perioada opțiunii, acest spațiu nu îi mai era suficient artistului, nu îi mai acoperea teritoriul neliniștilor.

Sabin Bălașa este un poet desăvîrșit al culorii și al formelor în mișcare. Pe cit de grațioasă este ordonarea picto-ideatică a scenariului scris și a scenariului desenat, și pe cit de cuceritoare în delicatețea ei este încărcătura grafocromatică, pe care Bălașa le înregistrează și le construiește treptat, cu precizie și răbdare de iconar, pe atît de violent este rezultatul îngemănării și transfigurării acestora prin închegarea lor într-un tot unitar, care este filmul; și tot atît de brutal mesajul filmelor lui Sabin Bălașa răscolește conștiința spectatorului.

Subordonate unui epic aproape imperceptibil (dacă nu chiar?), filmele de animație ale lui Sabin Bălașa frizează marea poezie. Pentru că Sabin Bălașa nu povestește, sau, mai exact, cu un superdistilat rafinament artistic, nu lasă impresia că povestește. El suprapune pictura legilor cinematografului, construind o dramaturgie a culorii, cu știința arhitecturii, (de fapt arhitecturază culoarea) păstrînd din spațiul vast, la dispoziție, exact acel perimetru emoțional pe care numai el, pictorul, cu tentaculele lui scormonitoare de emoție, îl are în știință a-l detecta și, pe acest spațiu, își înalță grandioasa construcție cromatică, așa încît umbra ei să cadă, în funcție de poziția astrului incandescent, în orice punct al teritoriului dat. Cu alte cuvinte, în funcție de unghiul din care Noi „spectatorul” ne aducem la sine o parte din ceea ce artistul ne propune, adică acea parte cu care intim și subiectiv ne înrudim sufletește. Dar tocmai asta este iluzia, pentru că de fapt oricum am privi noi, vom vedea tot ceea ce pictorul s-a înversunat să ne arate. Ci doar emoțiile se orînduiesc diferit. Sabin Bălașa, atunci cînd este vorba de film, își trece cu precizia chirurgului disturiul inefabilului printre epic și cromatic, păstrînd numai ceea ce rămîne, adică urma lăsată de bisturiu în leneșă lui acuire, și această urmă este poezia înfinită care trumpe din filmele de animație ale strălucitului artist și care iradiază spectatorul invitîndu-l la meditație, la dialog.

Iată de ce înmănușchierea într-un medalion a celor mai reprezentative secvențe din filmele de animație ale lui Sabin Bălașa, a acelor secvențe antologice din filmele sale, și proiectarea lor în spectacolul de teatru de la Bulandra fac din reprezentarea amintită o frumoasă demonstrație de ceea ce înseamnă cu adevărat filmul de animație, film-artă.

Și ce ar fi dacă, preluînd acest minunat exemplu, cinematecele noastre ar prezenta, în timp ce pe ecran s-ar proiecta peliculele antologate, mici scene (neapărat reprezentative pentru autori) din, să zicem, recentul laureat al Premiului Nobel, sacrul Samuel Beckett, sau din, de curînd titularul unui fotoliu la Academia Franceză, sublimul Eugen Ionescu? Ce-ar fi?

KLAPS

FILOSOFIA LIMBII

Perechea de categorii abstract și concret situează limba la o răspîntie a întrebărilor cardinale din științele umane. La nivelul raportului dintre limbă, gîndire și realitate abstractul și concretul în limbă au două laturi: una gnoseologică, referitoare la natura semnului lingvistic; alta logică, privitoare la împărțirea cuvintelor în abstracte și concrete după conținutul noțiunii. Se asociază acesteia soluția psihologistă, asociaționistă, a criteriului reprezentării — cuvintele cu sens reprezentabil sînt concrete, cuvintele cu sens nereprezentabil sînt abstracte. Opinile cele mai numeroase din lingvistică sînt reducibile la gnoseologie, logică și psihologie.

Analiza abstractului și concretului în limbă a fost orientată spre ierarhizarea variantelor și invariantelor după gradul lor de generalitate, fundamentîndu-se două similitudini, din care avea să crească corpul de idei al noii concepții: variant=concret, invariant=abstract. Făcîndu-se ierarhizarea după gradul de generalitate s-au stabilit paralelisme: particular=concret, general=abstract.

Mai întîi a fost circumscriș conținutul și sfera categoriilor abstract și concret în compartimentul fonologic al limbii. Sunele limbii, consoanele și vocalele, sînt limitate și nelimitate, ca număr: sînt nelimitate dacă avem în vedere că fiecare consoană sau vocală e pronunțată în chip diferit în funcție de trei factori — vorbitorul (V), timpul rostirii (T) și anturajul sonor, poziția în cuvînt (P); sînt limitate sunetele limbii dacă avem în vedere că fiecare consoană sau vocală, indiferent de variabilitate după cei trei factori (V, T, P), este receptată, auzită și înțeleasă de auditor ca un singur fenomen sonor, cu o singură funcționalitate. Invariantele există în și prin variante, ca generalul în și prin particular. De unde, apoi, concluzia: dacă trecerea de la variantele consoanelor și vocalelor la invariantele consonantice și vocalice reprezintă trecerea de la particular la general, atunci reprezintă, în același timp, trecerea de la concret la abstract.

În mod similar a fost dezvoltată valoarea abstractului și concretului în lexic. Cuvintele sînt limitate și nelimitate, ca număr. Sînt nelimitate dacă urmărim modificările de nuanță ale fiecărui cuvînt, în privința intonației și în privința sensului, după trei factori — vorbitor, poziție în context, stil. Cuvîntul replică poate avea sensul „răspuns prompt” pentru un vorbitor, „răspuns combativ” pentru un altul, „răspuns care comentează” pentru un al treilea; avem aici trei variante lexicale după factorul vorbitor. Invariantele lexicale există în și prin variantele lexicale, ca generalul, în și prin particular. Avînd în vedere similitudinile variant=concret, invariant=abstract, particular=concret, general=abstract, se impune concluzia: dacă variantele intonaționale și de sens ale cuvîntului reprezintă particularul, iar invariantele lexicale — generalul, atunci abstractul în lexic este dat de invariantul cuvîntului, iar concretul este dat de variantele cuvîntului.

Abstractul în morfologie îl constituie categoriile gramaticale (gen, număr, caz, mod, timp, dia-teză, persoană, grad de comparație), iar concretul îl dau speciile unei categorii (masculin, feminin, neutru; singular și plural etc.). În sintaxă, abstractul este dat de părți și feluri de propoziții, iar concretul — de speciile lor.

Aceasta este concepția despre abstract și concret în limbă a lui Vasile Știrbu, tînărul conferențiar doctor bîimădreaan peste care se leagănă de vînt în această vară prima generație de flori sub straja Călimanului.

ALEXANDRU TOȘA

un deceniu de la moartea poetului

constante dialectice în poezia lui lucian blaga

Năzuința cunoașterii organice, aspirând la cuprinderea simultană a complexității realului este fundamentală pentru opera lui Lucian Blaga. Obiectul acestei cunoașteri îl constituie viața în bogăția ei de forme și reflexe în continuu freamăt, pasiunea pentru acest obiect fiind atât de viguroasă încât chiar autorul intenționează să clădească o epistemologie se mișcă mai mult pe coordonatele onticului decât ale logicii și criticii cunoașterii. În introducerea la versiunea italiană a lucrării *Ori-zont și stil*, filosoful Antonio Banfi observa integrarea contribuției lui Blaga în conștiința contemporană prin intuiția mobilității vieții, culturii, artei și nu prin „scenariile greoaie ale unei metafizici neoromantice”. Universal ca unică realitate, contemplat din perspectiva miracolului este evocat în spiritul mentalității arhaice. Expresionist cu un viu sentiment al totalității și absolutului, Blaga caută refacerea în plan artistic a unității primordiale, acea unitate din preartă în care „fenomenele înseși sint concepute ca realitate nemijlocită și prezentă a absolutului”, soarele, munții, fluviile etc. fiind considerate ca nemijlocite existențe divine. Observația lui Hegel se potrivește și poeziei lui Blaga, în legătura cu care Ov. Crohmălniceanu, D. Micu, M. Șora semnalează absența dualismului iudeo-creștin. La Blaga sacrul există în profan fără vreo diferențiere pe zone, ci totul fără excepție poartă marca sacrului.

Această viziune unitară a lumii se adâncește în perceperea laturilor ei contrare, cu atât mai mult cu cât e vorba de un spirit fascinat de freamătul vast și jucăuș al existenței. Ceea ce Blaga admiră la Sadoveanu este tocmai starea dinamică a naturii: „Lumea evocată și descrisă de Mihail Sadoveanu cu o măiestrie calmă și măreață pe care încă nimeni n-a întrecut-o este, în primul rând și în chip dominant, lumea organicului... a oamenilor în stare nativă, a ființei sălbatice, a stihțiilor din care cu efervescență primordială se desprinde tot ce e viață.” (subl. ns.) În același sens, aprecierea sa merge spre filozofia naturistă a lui Schelling pentru că a disprețuit „intelectul rece care ucide esența vie a totului.” Propria intuiție a contrariilor s-a regăsit în legendele bogomilice, în gândirea lui Goethe, pentru care noțiunea de polaritate era esențială în definirea Urphänomenului. Pe Blaga îl obsedează ideea de perpetuă mișcare. Comentând „fenomenul originar” și traducând pe germanul Gestalt prin formă, adaugă nemulțumit de neajungerea cuvintului românesc că echivalentul nemțesc „e mai intuitiv și înseamnă mai mult figură sau formă plastică, mișcătoare, plină de viață;” iar arhetipurile goetheene se deosebesc esențial de ideile platonice pentru că „sunt dinamice, ele se manifestă ritmic sau conțin chiar în structura lor elemente adverse.” Însăși esența gândirii mitice definite de Blaga este contactul intuitiv al intim și profund cu realitatea existenței, încât transgresind granițele logicului s-o poată cuprinde în toată structura ei antinomică.

Eminescu notase într-un manuscris că „Antitezele sint viața”, Blaga se entuziasmează în fața antinomiei pentru că întrezărește în ea un mijloc intelectual de reprezentare a unui mister. Ca unul care mărturisea „și nu ucid / cu mintea tainele ce le-ntilnesc / în calea mea”, va cultiva în acest scop antinomia de-a lungul întregii sale opera poetice, care ar putea avea ca moto următorul postulat hegelian: „Dar cine pretinde să nu existe nimic care să poarte în sine contradicția ca identitate a opusilor, acela pretinde, în același timp, să nu existe nimic viu. Căci puterea vieții, și mai mult puterea spiritului, constă tocmai în a afirma în sine contradicția, de a o suporta și de a o învinge.”

În cele ce urmează vom analiza câteva aspecte ale manifestării spiritului antinomic în poezia lui Blaga, viziunea sa asupra contrariilor. Se impune chiar de acum constatarea că polaritățile din această poezie, întrucât se referă la ontic, nu sint o intervenție a poetului, ci au preocupat și neliniștit conștiința omenească de totdeauna, fiind doar un aspect al funda-

mentalei scindări și opoziții între ceea ce există în sine și pentru sine, pe de-o parte și ceea ce e realitate exterioară și existență concretă pe de altă parte, cum arată Hegel. Putem vorbi deci de niște constante antinomice care animă un joc complex de relații, de corespondențe, furnizând structura vitală a operei.

Contrariile fac parte din alcătuirea universului și își afirmă prezența ritmic sau concomitent. În spiritul gândirii mitice, Blaga înzestrează omul cu puterea imblinzirii lor, uzind de magia unui descințec, ca-n poezia cu același titlu: „Ne resfețe ale sorții și-ale filei două fețe. / Ale sorții și-ale filei / focul zilei, roua nopții.” Negarea unui fenomen prin opusul său e o fatalitate, dar procesul nu poate fi stăvilit. Tudor Arghezi, în preajma candorii virginale a adolescenței, nutrește gândul de-a opri evoluția și timpul (*Cimitirul Buna-Vestire*). Aceeași dorință secretă îl animă pe Blaga: „Țilcul florilor nu-i rodul / țilcul morții nu e glodul. / Țilcul flăcării nu-i fumul, / țilcul vetrei nu e scrumul.” (*Țilcuri*) Aceasta nu e însă singura perspectivă asupra negării dialectice, cum de fapt asupra oricărei realități, modificarea unghiului de contemplare determină variabilitatea viziunii. Unei structuri problematice ca cea a poetului, misterul i se revelează parțial pentru menținerea echilibrului cosmic. Tensiunea creată între aspirație și prohibiție impulsionează cultura. În relația om — Marele Anonim, filozoful a surprins esența dialecticii cunoașterii, fapt subliniat de Al. Tănase. „Înțelesuri ne-nțelesuri / mi se arată, mi se ascund”, se spune într-o poezie, referitor la starea de continuă excitație spirituală. Unui asemenea cuget viața nu-i poate apare monotonă, ci „înflorită cit vegetația unei lumi întregi”. Astfel succesiunea contrariilor nu acționează numai distructiv, ci și binefăcător pentru existența umană; grație acestei succesiuni suferința din amurg este ritmată cu „un soare nou în fiecare dimineață” (*Gîndurile unui mort*). Dogmatismul este departe de percepția poetului, care înregistrează opozițiile în spiritul vieții, adică în starea labilă și de conciliere în care ele există. „Nici o suferință nu-i așa de mare / să nu se preschimbe în cîntare.” (*Cătrun*) Ba uneori, un fenomen își etalează esența luind chipul contrariului său: „durerile nu sunt adînci decât atunci cînd rid / Să ridă deci astăzi în mine amarul.” (*Veniți după mine tovarăși*). Adevărul este nu că opoziția și termenii ei n-ar exista de loc, ci că acestea există în conciliere, însăși esența opoziției.

Conștiința modernă, spre deosebire de mentalitatea arhaică lucrează în sensul adîncirii conflictului între termenii adversi. În poezie modernitatea se instalează prin ruptura între inteligența poematice și obiect, prin pierderea sentimentului genuin al unității primordiale a cosmosului. Simțind acut această pierdere, romantismul german și pe urmele lui expresionismul pledează pentru recuperarea acestui sentiment. Integrat acestei orientări, care i-a catalizat fondul originar, Lucian Blaga întreține un raport de intimitate cu imanența și transcendența. Cîntă deosebire între atitudinea sa față de contraste și a lui Baudelaire, la care satanismul și idealitatea există într-o tensiune înfrigurată, poetul francez persistînd în ascuțirea sfîșierii interioare. La Blaga polaritățile tind spre împăcare, în cea mai mare parte a operei, într-o atmosferă blajină, impregnată de acel spirit de măsură și echilibru ce caracterizează ethosul românesc. Pentru Blaga poezia este înainte de orice, cîntec, poetul „un mîntuitor de cuvinte”, creația, o plămuire firească, fără crisparea în fața cuvintelor, drama antipoetilor sau apoetilor de azi: „Creez de preferință în ritmul pasului... Și poezia crește fără efort, se rotește, rămînînd totuși deschisă într-un fel.” Elogiul tăcerii la Blaga e complementar încrederei în cuvînt și credem că aceasta e ipostaza cea mai fertilă creației poetice. În sprijinul opiniei noastre aducem punctul de vedere similar al unui critic receptiv la noutate, cum este Roland Barthes: „... toutes les subversions du langage ne sont que des expériences très rudimentaires, elles ne vont pas loin.” Starea de spirit incantatorie a poetului se

transmite poeziei sale, care la rîndul ei încîntă, fiindu-i străină „plăcerea aristocratică de a plăcea” pe care Hugo Friederich o include între categoriile negative, adecvate la analiza liricii moderne.

Dintre aspectele existențiale, îngemănarea de puritate-impuritate, de teluric-spiritual, de fericire-durere, viață-moarte îl preocupă pe Blaga în chip deosebit. Vom analiza fiecare din aceste raporturi. Prima corelație o descoperim în poeme ca *Lumina raiului*, *Pax magna*, *Vei plînge mult, ori vei zîmbi*, *Călugărul bătrîn îmi șoptește din prag*, *Biografie*, *Olarii*, *Căș în paradis* ș. a. Pentru că în majoritatea cazurilor acest raport se exprimă prin opoziția rai-iad a fost pus în legătură cu influența legendelor bogomilice (Ion Maxim). Cel care mărturisea iubitei „că numai lacuri cu noroi în fund cresc nufării” e convins de imposibilitatea purității absolute, cînd ne referim la existență, „singurul lucru fără pată” fiind nimicul (*Cătrenele fetei frumoase*). Existența umană însemnează, în chip deosebit, pentru Blaga ca și pentru alți expresioniști o uriașă ecloziune a energiei vitale, ardere, dramatism. De aceea trebuie să se consume pe toate dimensiunile, simbolizate polar în cele din urmă prin „coperișele iadului” sau „muntele cu crini”. Păcatul n-are sensul creștin de încălcare a decalogului și nu incumbă sentimentul culpabilității monahale, tocmai pentru că asceza este străină firii poetului. Mai de grabă voluptatea păcatului, sinonim cu trăirea după legile sufletului caracterizează poezia sa: „Îndreptărire cat / virtejurilor, vîntului. / Și intru în păcat / ca-n vîrstele pămîntului” (*Prin toate erele*). Nu putem trece cu vederea însă că prins între datorie și păcat, ca încălcare a datoriei, între spiritual și senzorial, între convenție socială și lumea caldă a sentimentului, poetul resimte dramatic jocul contrariilor. Dintre un asemenea puls emoțional s-a încheiat poemul *Noapte la marea unde dorul de pereche e supus severei judecăți* a forului conștient: „Cugetul, cumpăna, steaua / Grea judecată îmi fac”. Chiar în febra zbaterii poetul găsește justificare naturii spre care merge întreaga sa adeziune, imperativul vital fiind mai presus de orice limitare a rațiunii: „Sînt doar metalul în febră / Magmă terestră, nu stea.” Idoli săi se află pe pămînt, sinii și coapsele sint „minunile, sfintele”. Pasionalitatea erotică oferă cîmp larg de manifestare exploziei afective, iar asocieră de termeni contrastanți, oxymoronul slujesc artistic exprimarea ei. S-a remarcat frecvența motivului arderii la Blaga. Arderea în vecinătatea contrariilor ei „apă”, „zăpadă”, „fum” relevă nu numai volbură momentului fenomenal, ci și ideea de proces, de dinamism mistuitor. Fetele „Sunt ca din flăcări, ca din ape”, femeile „Viori aprinse sub arc / în flăcări și fum.” În spirit expresionist — un suflet văzut printr-un colț din natură — proiectează febra interioară a amintirii într-un peisaj hibernal care devine „viscol de căldură” și „fierbinte nea”.

Corelația antinomică fericire-durere îmbrățișează mai cu seamă două ipostaze ale existenței: iubirea și caducitatea umană. Din această corelație rezultă un timbru poetic cu pătrunzătoare rezonanțe, întrucît se întreprinde o secțiune verticală în substructura sufletului, creîndu-se sentimentul profunzimii; poetul știe că vieții îi e intrinsecă această corelație, ba chiar că uneori raportul poate fi inechitabil, în sensul preponderenței durerii: „Și-am ispășit / cu suferință o mie. / Am ispășit / cu cite-o bucurie” (*Inscripție acoperită de mușchi*). Predominantă la Blaga în antinomia pe care o analizăm este nu succesiunea, ci *simultanitatea* termenilor adversi. Aceasta evidențiază un pregnant simț al totalității, pentru intuirea acelei „esențe vii a totului” despre care amintea eseistul, comentînd filozofia lui Schelling. Intenția se traduce la nivel expresiv prin crearea unor cuvinte bigeminate ca: „păcătoase-sfinte fete” sau „rune dulci-amare”, în care linia de unire marchează acea coincidentia oppositorum. Pe acest teren al îmbinării fericire-durere L. Blaga este îndeaproape înrudit cu Mihail Eminescu.

Îndeosebi în ciclul *Vară de noiembrie* farmecul dureros este frecvent reprezentat. Conștiința vremelniceii mai acută în

a doua jumătate a vieții, cînd e creat ciclul, sporește dramatismul acestei unități antinomice. Spre deosebire de Eminescu care asociază în această corelație în general un termen fizic și unul moral: „dure-ros de dulce”, „ucizători de dulci”, Blaga combină, cu predilecție, termeni fizici: dulce-amar și variantele lor, fiere-miere, miere-venin, dulce-otrăv, mai rar apar un termen moral și unul fizic ca în versurile: „trimite-ți-ăș veste să știi / *veni-nul cu ce bucurii* / pe masă-mi s-ames-tecă-n cană, / Domniță din țară birsană” (*Incîntare*, subl. ns.) sau „dulcele chin”, „amara plăcere”, „dulci suferință”. Fierea, veninul, amarul fac parte din arsenalul metaforic al doinelor de dragoste, oxymoronul dulce-amar e însă o creație a poetului. În spiritul poeziei populare dragostea este raportată la boală și moarte pentru a se releva cîmpul dor de dragoste și natura contrastantă a sentimentului. În aceasta și rezidă marea putere de atracție ce-o exercită asupra poetului: „Dragă-mi este dragostea / cu-nălțimile și-abisul” sau „Dragă-mi este dragostea / soarele din an în veac / dragostea ce poartă-n ea / moarte-ades și-ades un leac” (*Cătrenele dragostei*).

Simțul dialectic al lui Blaga, interesul pentru procesele ascunse ale vieții se vîdesc la fel de bine și în viziunea asupra opozițiilor ființă-neființă. În acest caz este sugerată latența contrariului ce se va manifesta într-un viitor neprecizat, al celui posibil nou cu punctul genetic în cadrul realității care va deveni vechiul. În deplina tinerețe a iubitei ghicește amenințarea unor „amurguri grele și pustii”. Capul plin de visuri mingiat de „frumoase mîini” îi sugerează urna cu cenușa trupului său.

Moartea nu e un accident final, ci „cu fiecare clipă murim cite puțin” pare a spune Blaga în *Gorunul*. Moartea există în viață și coexistă cu ea: „Coboară-n lut părinții rînd pe rînd / în timp ce-n noi mai cresc grădinile” (*Părinții*). Poetul nu cultivă anxietatea în fața morții. O resemnare mioritică născută din înțelegerea și tocmai de aceea acceptarea fatalității. Însuși mărturisește: „În stări de exuberanță și tormentare, gîndul neființei îmi este suportabil. El nu mă atinge decât cu melancolii de natură lirică, stinse ca subiect surdina. Iar asemenea melancolii dau relief înseși stărilor de beatitudine.” E în stare să contemple radiografia destinului său, să asculte cum „frumusețea și cu moartea / lucrează peste noi” (*Ulise*). Ovidiu Birlea, analizînd substratul folcloric arhaic al poeziei lui Blaga nota că la fel ca-n miturile noastre aceasta se impregnează de o simpatie universală. Lumea celor morți și a celor vii comunică familiar prin arborii crescuți pe morminte (*Gîndurile unui mort*). În spirit arhaic poetul înalță analogii pe fundamentul unor realități contrare, solidare însă sub zodia unității cosmice primordiale. Astfel „... mugurii și iarba au crescut / repede ca unghiile și părul morților”, „Clopote sau poate sicriile / cîntă sub iarbă cu mile”.

Ne-am referit pînă aici la antinomia formulată explicit, subliniată de termenii contrastanți, la care am putea adăuga și paradoxul de tipul: „suflete prund de păcate / ești nimic și ești de toate”. Se poate vorbi însă și de-o antinomie implicată în structura poeziei, fără a fi marcată prin mijloacele de mai sus. Poemele dramei metafizice (*Psalm*, *Ioan se sfîșie în pustie*, *Veac*, *În marea trecere*, *Boală* ș. a.) sint construite toate pe o asemenea contradicție de fond între tendința de evaziune dintr-un contingent ostil și absența unei transcendente-liman căreia i-a luat locul ceea ce Hugo Friedrich numește „idealitate goală”. În domeniul conflictului metafizic mentalitatea arhaică devine inoperantă. Pentru moment se pare că poetul și-a pierdut simțul unității primordiale, de aici haosul și sfîșierea eului. Opozițiile nu mai sint conciliate, ci ca-n întreaga cultură modernă împinse „pe pozițiile extreme, / ale celei mai aspre contradicții”. Depășirea crizei metafizice, în parte, în ultimele două volume dinainte de 1944, deplină în volumul postum se face simțită și-n atitudinea poetului față de entitățile polare între care nu se mai cascade o ruptură iremediabilă.

SILVIA UDREA

vatra vă propune un poet

Volubil, locvace, de o bună dispoziție contagioasă, Calistrat Costin își rezervă dreptul aristocratic al tăcerii și singurătății doar în fața hirtiei de scris.
Absolvent al Facultății de filologie din Iași, C. Costin a colaborat cu poezii la „Tribuna” și „Ateneu”.

preludiu

pretutindeni ceva cu-adevăr fără moarte
să încercăm mereu să încercăm pînă cînd pînă cînd;
galbene-s veacurile și noi am obosit
poate miracolul nu trebuia să-nceapă cît timp
plutea pe cer uranianul lumii lumilor de-apoi

mai avem timp
preludiul la final nu moare-așa ușor
să încercăm a desluși o rază cu alți sorți
pentru că totuși cîntul, miracolu-i pornit.

columnă

jerbe se-mpreunau sticlos
și-n jur era festin strălucitor
priviri se înhămau la un apus stîlcit
în hrube reci de schit
cu sfinți-schelet
dospîți de mîini de rugă și sobor;
un semn se năzuia sacerdotal
și pașii se-ncleiau cu lăcomie,
omul pornise-n sus pe munte
era frumos cu chipul pal
înrouat de-o boare aurie
cătînd spre crestele cărunte
mulțimii deschizîndu-i cale-n frunte;
pasul febril tindea cupola să o prindă
și se-nălța rapsodul în columnă
cercînd întreagă tiară să cuprindă;
și a urmat imensa împlîntare
căderea tot mai spre adîncuri de pe culmi
și-n urmă nimeni nu va ști
că nemurînd pe soclul de-nchinare
imaculatul corifeu fusese orb de zi...

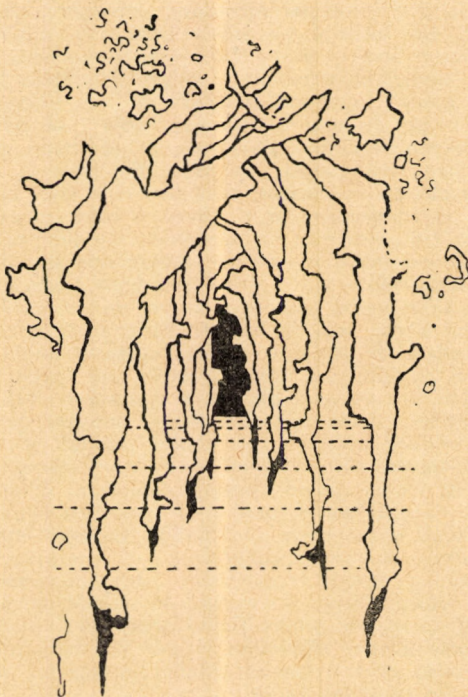
parabolă

sămănătorul a ieșit în larg
cătînd să afle locul bun
grăuntelui rodînd
pe sterpele întînderi
spre a hrăni flămînzii
dar lutul bun nu se arată
deșertu-i cît cuprinde mîntea

sămănătorul a venit din larg
din trupul său flămînzii rup
spre a renăște-n ei
grăuntelui să-i prindă locul bun
și vor ieși în larg cu toții
reîntorcîndu-se pe rînd...

arlechin

Cobor în somnul ud al ploii
Bacovia renăște-a cita oară?
bat clopotele, e seara zilei de triumf,
mai stăruie pe-un vîrf un colț de soare,
să fie seară-ntotdeauna în dorinți.
seara păcatu-i mai frumos, mai pur,
cineva bate să deschidă poarta,
sînt înlăuntru singur, nebunul.
poartă nu există, și totuși cineva se-anunță.
tocmai la mine, înlăuntru meu,
la circ s-a intonat prologul,
nu sînt de astă dată spectatori,
doar arlechinul cocoțat sus pe trapez
își face astă seară plăcerea plănuită
de-a urmări el singur reprezentafia de circ;
a cumpărat toate biletele paiața,
cu banii strînși o viață-ntreagă,
le-a cumpărat și le-a dat foc,
vrea să petreacă-n lege arlechinul,
spectacolul de gală este unic
și lăutarii cîntă îndrăciți,
și ochii le sînt ferecați, n-au voie a privi
spre arlechinul-rege și cîntă
o muzică ascunsă
și se-nfioară arlechinul orb de-atita fard;
bătrîne măscărici, cum știi să rizi
și nu te temi de moarte,
de-ai ști cît de tirziu e întunericul!

interludii

răzbat bulbuci ca slovele din urmă
neregăsînd ecourile-n vînt de nord
mereu nainte-i fluviul negru mort
și după valu-i turmă leagă turmă

ecourile-și sting bulboanele-respir
se-ntorc cite li-i scris pe maluri
tîriș plonjînd în gol de valuri
din timp în timp... ascuns delîr...

psalmodii

vreau un smarald neplîns
să izvodesc din cerul meu de vînt
de voi cădea ca ploaia-n holda ta;
vreau un smarald neplîns
din pulberea de glie-n plămădire
tinjînd a nemuri un neam de pomenire
dar n-ai să știi nicicînd
tu marele născîndul atoatevoitor
prețul smaraldului neplîns;
să-ți scormoni doar în tine taina;
în clipa cînd ți-ar stîmpăra fiorul
fericitorii tauri
să-ți amuțească-n carne dorul
ca arderea în lauri.

ființă

Ființa nu-și are decît o moarte
și aceea va veni oricum, de ce, de ce,
rivnim la moartea ființei, e tirziu,
dar să o spunem în pragul dimineții;
ființa se prefiră-ncet-încet prin timp
și timpul privindu-se-n oglindă doare,
ființa își poate bate joc de sine,
ea singură are dreptul, are drepturi
asupra-și, ființa este marea învingătoare
și marea învînsă a tuturor;
de vrei să naști viață din viață
și adevăr din adevăr, întreabă-ți ființa
cea fără de prihană, ființa murdară,
ființa flămîndă, ființa stăpîină, tirană pe sine;
de vrei să știi ce-nseamnă ne-ființa,
întoarce-te în stranele ființei
și întreab-o pentru că răspunsul
trebuie să fie pe undeva
în hrubele acestei îndurerate creații;
întreab-o pînă cînd nu va fi prea tirziu,
întreab-o secundă de secundă, mileniu de mileniu;
n-avem nimic de pierdut, decît ființa,
singură știindu-și rosturile sale,
iar noi îi sintem arlechini fără dreptul
de-a plînge în arenele lumii.

CALISTRAT COSTIN

Născut în 1933 la Orosfaia (Bistrița-Năsăud), Ion Ilie Mileșan poartă în sine nostalgia satului, înscriindu-se pe linia unor prozatori ardeleni a căror umbră îi patronează încă în bună măsură scrisul.

După absolvirea Facultății de filologie din București, a fost cîțiva ani profesor, debutînd în 1959 în „Luceafărul”, cu două schițe.

A urmat o lungă perioadă de tăcere. Devenind lector la Institutul pedagogic din Tirgu-Mureș, a colaborat la ziarul local, la „Cadran mureșan” și „Pagini mureșene”.

Are în pregătire un volum de nuvele și povestiri.

vatra vă propune un prozator

ciudata poveste a unui om ciudat

Merseau de-o vreme tăcuți, tatăl legănindu-se cu piciorul lui de lemn, iar băiatul, somnoros, în urma lui. Și băiatul zise din nou ceva, lipăind mărunț pe poteca albă, dar nu primi nici de data aceasta răspuns, și atunci se descărca în ciudat imitîndu-l pe bătrîn, care cosea cu „uscătura” lui, lăsînd urme în formă de semicerc pe stratul de pulbere mirositor, sub pinza subțire de rouă. „Nu răspunzi, nu răspunzi!” își spuse el în gînd, în cele din urmă, și ca să arate că nu-i pasă începu să sisie prin strunga dinților. Răcoarea și umezeala dimineții îl vor trezi de-a binelea pînă la urmă așa că n-avea, în definitiv, nevoie nici el de o discuție forțată. Nu, n-avea nevoie, n-avea...

— Serios, mă?, zise omul sec și neașteptat, după cîțiva pași. Serios? Băiatul observă însă în glasul lui ceea ce observase de atîtea ori: că nu vroise să pună într-adins o întrebare, ci mai degrabă să-i ia întrebarea sau gîndurile lui în glumă.

— Serios?, îl îngîna, încercînd să preia cît se putea mai exact modulațiile tonului celui alt, dar în fond îi păru bine că-i auzise glasul, și mai ales îi păru nespuse de bine că se crease astfel prilejul de a-și întări convingerea că-l stimează mult pe acest bătrîn, prea bătrîn tată al său. Și se rușină singur de ceea ce făcuse cu cîteva minute înainte fiindcă îi plăcea să se simtă și să fie considerat matur. Poteca largă și relativ dreaptă, un fel de drum mai degrabă, cobora tăind fineașul de-a curmezișul și se oprea orbește în fața punții de peste mătăc. Dincolo, cîteva grădini cu porumb și sfeclă grasă, lucioasă la frunză, grădini proaspăt ieșite din umezeala nopții, curțile împrejmuite cu gard pestrîț de scinduri, gard vechi de cine știe cînd, dar reparat în fiecare primăvară, apoi o uliță largă, largă. Cînd ajunseră pe puntea din lemn uscat de plop, băiatul auzi bătăile smucite, ca într-o toacă, ale piciorului de lemn al bătrînului, și simți, prin picioarele lui, vibrația într-o dîngă a scindurii; și din nou i se strecură atunci în minte întîmplarea aceea, ciudata întîmplare rămasă pentru el neclară, ca de altfel și împrejurările în care se petrecuse, cu ani în urmă, surprinzătorul accident al tatălui său...

Bătrînul se întorsese de la spital spre sfîrșitul iernii abia, cînd zăpada murdară se topea pe fața dealurilor, șiroind, și boli o vreme acasă, cu dureri de piept, dar nu veni nimeni să-l vadă, și nici el nu dorea să fie văzut, îi plăcea să stea uitat zile și săptămîni în șir. Și serile de simbătă deveniseră, atunci, la fel de mucedate ca și celelalte, toate erau la fel, căci nu se mai adunau vecinii în bucătăria lor din curte, la bărbierit, sau la tuns, să fumeze acolo mult, să glumească, să ridă, să zăbovească pînă spre driel nopții...

Apoi, spre vară, se sculă bătrînul, învăță să umble, uf, învăță să umble, și începu cu greu să iasă între oameni. Stătea mult la bufet, după-masa mai cu seamă, și el, băiatul, mergea adesea să-l cheme la cină, și-l găsea într-un colț, mereu în același, cu templele între pumni, privindu-l chipul slăbit, îmbătrînit deodată, în oglinda orizontală, în oglinda lichidă a pașarului. De cele mai multe ori se învoia să-l urmeze, și lui i se părea atunci că drumul e foarte lung fiindcă toți se uitau după el, și fiindcă tatăl lui tăcea tot timpul, și el nici măcar nu auzea pași în urmă-i, ci ceva asemănător cu ce auzise acum, pe punte, și nu era încă obișnuit cu acest zgomot, îl zgîria în timpane. Alteori însă îi vorbea foarte urît și-l gonea, iar el ajungea, atunci, mai repede acasă pentru că alerga prin grădini, își dădea, depînînd, cu călcîiele-n fund. Într-una din acele seri, seri grele, toropitoare, cînd tatăl lui avusese toane, băuse probabil mai mult decît obișnuia, și-l alungase pe băiat, injurîndu-l, pălăria tatălui său odihnindu-se pe pat, și simți încă mirosul tare de leventică, iar pe mama lui adunată toată pe un de cum se arătase în ușa bufetului, iar el se întorsese într-un scăunaș în mijlocul camerei schițînd niște gesturi bizare, suflă acasă, o surprins pe mamă-sa, care probabil nu se aștepta să se-ntoarcă atît de repede, făcînd niște lucruri străine firii ei; cel puțin așa i se păru-se lui atunci, în seara aceea de toamnă tîrzie. Era într-o simbătă, spre asfințitul soarelui, după vecernie, și ca de obicei ea se apucase să-i caute bătrînului în dulap hainele de-a doua zi. Băiatul zărise pe geam ușa dulapului deschisă, și albiturile scoase, și care puteau fi o rugăciune sau, dimpotrivă, un blestem. Mama lui era și este încă destul de tînără; înaltă și subțire, și vestmintul cernit, și tăcea, și stăpînirea de sine în toate

împrejurările, îi dădeau, atunci, un aer aparte, de preoteasă... Avea în față cizmele bătrînului, amîndouă: una nouă, cu carimbul tare și drept cu luciri nefirești, sfidătoare, cealaltă scilciată, încercînd să contrazică, printr-o notă de autenticitate, ambianța de sărbătoare neverosimilă din casă. Ceea ce-l miră pe el, și-l necăji totodată, era faptul că nu văzuse pînă atunci — sau nu-și mai amintea? — cizma aceea lucioasă, parcă de metal lăcuit, cizma aceea respingătoare de înșurățel, de care erau furate, mai ales, privirile acestei femei aproape tinere, sau întinerită deodată, în haine-mască, haine cernite, cu ochii strălucitori, care se ruga sau blestema, ale acestei femei care nu mai semăna, așa, cu mama lui... Lumina roșie și tulbure a apusului se filtra, chinuit de greu, prin gemulețul din dos, și printre ramurile vișniilor bătrîni și strîmbi din livadă, și mama lui, a băiatului, stătea, la acest ceas timpuriu, cu ușa zăvorîtă și cu geamurile zăvorîte, și se ruga sau blestema, ori se ruga și blestema, cu ochii neobișnuit de lucioși, sau reflectînd luciul nefiresc al cizmei de metal, țepene, al cizmei de flăcău jucăuș, pe care o tănuia de cîteva vreme... Și din casă răzbătea, totuși, mirosul înepător de levănțică, trecînd parcă prin ziduri, și aerul de sărbătoare nefirească, pe care cizma scilciată, păstrîndu-și cu greu poziția verticală, încerca zadarnic să-l atenueze, adăugînd o inutilă notă de autenticitate... Deodată femeia, în negru, subțire și înaltă, se ridică de pe scăunaș în toată înălțimea ei, acoperînd spațiul fereștii din dos, prin care se filtra, chinuit de greu, lumina roșie, lumina tulbure a apusului, și băiatul nu mai văzu nimic lămurit, doar niște umbre care jucau repede și ireal prin casă, alandala. Și cînd deschise ușa mama lui îl primi într-un mod foarte obișnuit, întrebîndu-l, pe tonul cel mai firesc, dacă a fost unde l-a trimis și ce i s-a răspuns. Scaunul nu mai era acolo unde îl văzuse, și cizmele dispăruseră, și el s-ar fi îndoit că văzuse ceea ce văzuse dacă în cameră n-ar fi plutit încă mirosul de cremă, amestecîndu-se, sărbătorec, cu cel de leventică...

★

Noaptea se destrămase acum de-a binelea și cîntecul răgușit al cocoșilor încetase să sfirtece voalul de ceață ce plutea pe deasupra caselor turțite încă de greutatea întinericului, și a grădinilor răcoroase, scilpitoare. Urcau acum, în sfîrșit, spre biserică, pe poteca bătătorită, străjuită de un șir de frasinii tineri și drepti, frasinii cu frunza lată, sănătoasă, și tatăl mergea aplecat într-un anume fel, poate frîmînta și el niște gînduri. „În fond, își spuse din nou băiatul pentru a-și ține singur de urît în dimineața care i se păru-se încă de la plecarea neobișnuit de goală, de searbădă, și pentru a-și descărca minia ce-l cuprinsese din nou, în fond nu sînt chiar atît de neinformați, bătrînule, cum crezi tu!”. Îi fu însă greu să continue, chiar și numai în gînd, cu ceea ce auzise de la alții, mai ales că nici nu punea preț pe unele dintre aceste informații, sau cu ce se observase el pînă acum, căci era totuși mare, dar bătrînul era prea bătrîn ca să observe asta, și se-ntrebă așa într-o doară, de ce nu sînt gîndaci pe frasinii aceia, sau de ce nu-i vede el dacă sînt pentru că are priviri de marinar, așa-i spusese o dată un vecin. Își aminti că tatăl lui, care de altfel știa foarte multe, numai că asta era cu totul altceva, îi spusese o dată, mai demult, că gîndacii aceia verzi-albăstrui și puturoși, gîndacii de frasin, vindecă turbarea; că trebuie adunați și la nevoie, într-un cocoloș de mămăligă... El însuși purtase într-o vreme asupra lui asemenea cocoloși cuprînzînd gîndaci de frasin, uscați și apoi striviți, pentru că se vorbea atunci insistînt că ar exista în sat cîțiva ciini turbați, pe care însă nu-i văzuse nimeni; ciini bolnavi, cu privirile fixe și înroșite, ciini care nu dădeau din coadă la cunoscuți, cutureierau ulițele satului, dar nu-i vedea nimeni; și-i asculta el, băiatul, uneori seara, cum urlau de durere, printre țîrîitul grelelor și printre șirurile de mărgelile sonore răspîndite în aer de coropișnițe; sau cum scheunau cînd îi loveau stăpînii în cap cu muchea toporului, ca să scape de ei...

★

Cerul era lăptos și umed; la răsărit însă trăda bobocul de foc, umflîndu-se, gata de a plesni.

Lemnarul asta, tată, mortul din zori, se zice că ar fi fost un om tare ciudat, tare ciudat, spuse băiatul și-i fu necaz apoi că i se adresase din nou.

— Da, știu că se zice, îi răspunse, de astă dată prompt, printre pufăituri bătrînul, căci mergea fără baston, și destul

de repede. Știu că se zice. Apoi după alt interval, în care se auzi din nou, obsedant, numai zgomotul înfundat al piciorului de lemn izbit de pămîntul uscat, adăugă că nu e întotdeauna bine să pleci urechea la tot ce se zice, și să vorbești ca din carte, mai cu seamă că vieții, spunea el, omului, i se potrivesc foarte rar adevărurile din cărți, și că la urma urmei orice om dacă-l iei este ciudat în felul lui.

— Da!... da... repetă băiatul atunci aprobînd insistînt ceva ce încă nu-i era suficient de clar, în vreme ce înregistra, cu indiferență dintotdeauna, trăsăturile abia ghicite sub petele roșiatice de rugină, ale Hristosului răstignit care-i întîmpină, ca de obicei, la ușa bisericii, cu același cunoscut și banal gest pe care el nu-l pricepuse niciodată: degetele arătător și mijlociu de la ambele mîini întinse lateral, prea categoric în raport cu mărimea piroanelor ce-l țîntuiau, indicînd, parcă la întîmplare și ironic, două direcții opuse dintre cele foarte multe posibile pe care, simbolic, ar fi putut umbla cei pe care-i minuse prin martirajul său. Și încă ceva nu reușise el să pătrundă pînă acum: crucea era aceea care fusese croită pe măsura răstignitului, sau răstignitul era plasmuit pe măsura crucii, pentru că întotdeauna îi făcea impresia că se reclamau și se completau reciproc.

— Da, da, repetă și avu deodată senzația penibilă că nu mai poate spune nimic, că argumentul bătrînului îi înlăturase pînă și dorința de a mai cerceta.

Urcară cele cinci trepte crăpate, de beton, bătrînul răsuși, cu mișcări calme, cheia în ușa de stejar masiv cără, smucită, se deschise ușor, presată parcă și de deșertăciunea din interior, mirosînd a tămîie, a ceară și a igrasie. Urmară minulele, insuportabilele minute, presărate pe fiecare dintre treptele de scindură țîndrîrită de atîta călcat, pe care bătrînul le urca mai mult tirîș, un tirîș curios, spre înalt, ținîndu-se virtos cu amîndouă mîinile de balustrada lustruită și rece, în semiîntinericul clopotniței strîmte, sufocate, cu birne în cruce, albe de bufnițe, și dîndu-și vînt cu piciorul sănătos... Minulele sacadate, marcate în scurgerea lor, de ciocănitul și scîrțîitul cu rezonanțe și mai ciudate aici, în liniștea această sacră, ale piciorului uscat, prins cu curele lucioase, la șold, al bătrînului. Sus, în timp ce acesta își trăgea răsufllarea, băiatul, evident bucuros, saltă cu abilitate îndelung cultivată pe grinzile masive, încheiate în formă de „V” de sub obloane, și trase, pe rînd, cu zgomot enervant, rătzele ruginite lăsînd să pătrundă, peste insula aceasta de imbecșală din înalt, aerul și liniștea proaspătă, cu iz de amorțală. Le deschise pe toate, pe toate, în cele patru laturi, deși de obicei le deschide numai pe cele dinspre sat, și abia cînd tatăl lui, înfășurîndu-și cei doi șerpi ai frînghiilor în jurul mîinilor, îl privi întrebător, își dădu seama de aceasta și se întrebă și el de ce le deschisese pe toate. Și atunci privi prin colțul plin de păianjeni al celui din stînga lui, la coama zburlită a dealului ce scămășa postavul cerului, și nu-i veni să creadă că se află la o asemenea înălțime.

Bang!, sună deodată clopotul cel mare vibrînd apoi îndelung, pînă cînd tîja, cu proeminența de jos zdrențuită, atinse și cealaltă parte: bang-bang. În urechea băiatului se zbătura o mie de bondari. Trase și el atunci de frînghie și limbul clopot, ceva mai mare decît o pălărie, începu să le îngine pe celelalte două, să se tînguie într-un chip earghios, care-i scotea întotdeauna zîmbete: tiling-tiling, tiling-tiling! Da, să se tînguie caraghios.

La asemenea vreme, oricît ar părea de curios, băiatul putea coborî nestînjinit în sine; se simțea, de fiecare dată, înfășurat într-o țesătură impenetrabilă de zgomote care-l izola de lume, îi proteja gîndurile, le oprea să se furișeze, hoțeste, în exterior. Era, aceasta, vremea cînd, în zbaterea lor lăuntrică, gîndurile îl dureau să țipe, să urle.

Bing-Bang, balang-biling...

De fapt atunci, cu ani în urmă, el nu înregistrase nimic, sau poate numai absența tatălui, pînă se obișnuise. Totul pornise mult mai tîrziu, de la o vorbă scăpată de unul care le știe pe toate, întotdeauna, unul cu gura strîmbă și veșnic deschisă, cu barba rară, mai căruntă pe-o parte decît pe cealaltă, cu ochi decolorați, lipsiți de strălucire. „Uite, mă, răsăritul lui, vorbi omul cu ochii decolorați, stînd pe briul tirnașului la bufet, și bătăbăniindu-și un picior, odată cînd îl venea de la școală, cu mai mulți, și cu Adina, colega lui, pe care o trăgea de mină ferînd-o de ceilalți pentru că o prindeau mereu de codițe, uite, asta-i al clopotarului, seamănă, zice, la al bătrîn”. Unul ce se afla lingă el și scuipa coji de semințe pînă-n drum, rise cu sughițuri, tremurîndu-și genunchii de parcă s-ar fi forțat să împingă de-acolo gil-giriile acelea seci, minjite și ele de julfă. El nu înțelegea atunci nici vorbele omului cu gura strîmbă și ochii decolorați, cu barba rară, mai căruntă într-o parte decît în cealaltă, și nici rinjetul celui alt, dar se strîmba la ei, apoi o rupse la fugă; și mai tîrziu abia, după ce auzi povestea îngrozitoare a Lemnarului, începu să ciulească urechea ori de cîte ori se vorbea undeva de tatăl lui, și avea prilejul să asculte.

Bang-bang! biling-bang!

Lemnarul era pentru el, pentru băiat, încă un om viu, dar în definitiv trebuia să fi murit, se gîndea, a murit desigur în zori, cîndva înainte de-a auzi, prin vis, ciocănitul acela în geam, și vorbele incilcite de-afară, și tipătul de mirare sau de spaimă al mamei sale, mai repede de spaimă decît de mirare, și-ngăimăturile profesionale ale bătrînului, repetate prea de multe ori, „da, am să merg, am să merg, da desigur, am să merg, fir-ar să fie, am să merg”. Cu el fusese rău Lemnarul, dar nu-i va păstra o asemenea amintire, nu se obișnuiește; orice ins care moare, știa prea bine băiatul asta, devine deodată cea mai perfectă intruchipare a omeniei, cel puțin pentru o vreme, și el nu vroia, nu se cădea să calce obiceiurile. Atunci, cu mulți ani în urmă, cînd lucra la casa lor, (de altfel toată lumea spunea că era, ca meșter din secure, neîntrecut) îl urise însă, aceasta era adevărul, și nu pentru că îl păcălise, ca să aibă de ce ride toți meșterii, chemîndu-l o dată — el se juca printre lemnele proaspăt cioptite, albe, drepte, îi plăcea nespuse de mult mirosul de lemn cioplit — și rugîndu-l să-l tragă de degetul mijlociu care, zicea el, și-l scîrțîie, iar cînd el se opintea mai avan să i-l pună la loc, Lemnarul răpăi prelung, ridicînd un picior, spre hazul tuturor, ci pentru că i se păru-se lui, așa cînd îl văzuse pentru prima dată, că e

ION ILIE

om de care trebuie să te ferești. Dădea ordine severe celorlalți, și ei îl ascultau fără să zică nimic, deși erau tot mai bătrâni, se mișca greoi printre ei legănându-se din pricina burții prea mari — cureaua o purta sub rotunjime și a-veai, de aceea, impresia că pantalonii stau să-i scape de pe ogașie — era prea mindru de priceperea lui, și poate de tinerețea lui, de ce nu, și lăsa să se vadă asta; purta întotdeauna după ureche un creion gros și lat și roșu, creion dulgheresc, iar în buzunarul de dinapoi o unealtă de lemn cu ochiuri de sticlă (el nu știa atunci cum se numește), pe care o așeza din când în când pe vreo talpă, sau pe vre-un stîlp al casei, și o privea apoi atent îngustînd un ochi de cicoare, înecat și așa în grăsimi, și clătînd capul cînd aprobativ cînd a mirare, sau tocînd din buze.

Balang-lang !

Cerul devenise turbure, și pămătufurile de pe creasta dealului, mai aspre, îi zgîriau băiatului luminile ochilor...

Oamenii vorbeau, ca peste tot, la ei în sat, vorbeau multe, și fel de fel. Vorbeau că atunci cînd s-a întimplat nenorocirea în Coasta Seacă, ar fi fost de față și Lemnarul, că l-ar fi întîlnit tatăl lui, întîmplător — el venea de la lucru din hodaie, de la halauă — și l-ar fi rugat să-l însoțească pînă la Arină, să-i ajute să întărească, cu lemne din pădure, bolta gropii ca să poată săpa în liniște, că pămîntul era moale atunci, plouase multe zile în șir, și Lemnarul ar fi primit, fuseseră doar mulți ani prieteni, cu toate că ar fi existat o dată, pe cînd erau tineri, și dușmănie între ei, dintr-o pricină știută de toți, și de bătrîn mai bine, mai bine, și de Lemnar foarte bine, dar pe care el, băiatul, n-o aflase încă, și de fapt nici nu-l interesa, pentru că oamenii se mai ceartă între ei dar nu trebuie neapărat să rămînă dușmani pentru toată viața. Vorbeau oamenii, dar precis nu se știa nimic pentru că nici unul dintre ei nu mărturisise asta. Și mai vorbeau tot oamenii despre o mare afacere cu scinduri și grînzii, sustrase de la niște construcții comunale, în care ar fi fost amestecat Lemnarul (de altfel acesta făcuse, după aceea, și cîteva luni de închisoare) și de care probabil nici tatăl lui nu fusese intrutotul străin de vreme ce atunci era chemat și el aproape zilnic la post, de unde se întorcea tîrziu, vorbind singur. Un lucru însă nu-l înțelese băiatul: dacă exista vreo legătură, și care anume, între toate acestea și întîmplarea de pe coastă. Și de ce-i strigase așa, atunci, omul cu barba rară, mai căruntă într-o parte decît în cealaltă...

...nu mă poate forța nimeni să cred, dacă eu nu cred, își zise sieși băiatul încercînd să-și ridice fruntea infierbîntată spre curentul de aer de deasupra. Și eu nu cred. Povestea Lemnarului trebuie să fie o scorneală, poate chiar a omului cu gura strîmbă, veșnic deschisă, și cu barbă rară mai căruntă pe-o parte decît pe cealaltă, a omului care-l înjurase pe el de răsărit atunci în ziua aceea cînd se întorcea de la școală cu colegii lui și cu Adina.

Adevărat era numai că tatăl lui stătuse atunci îngropat sub dărîmături o după-masă și o noapte, că groapa se surpase sub zguduiriile cazmalei, sau ale tirnăcopului, cu care săpase, pentru că pămîntul era plin de apă, plouase cîteva zile în șir atunci, și pentru că bolta nu fusese, cu siguranță, bine întărită, și nu exista nimeni prin preajmă care să-l salveze deoarece Lemnarul — dacă o fi fost — plecase mai înainte, și tatăl lui amăse că-i turtise pămîntul coșul pieptului, și nu mai putea nici striga, și cînd s-a trezit îi era o sete grozavă, așa zice el, credea că s-aprînde. Și n-a murit, cum credea, a bolit o vreme acasă, dar n-a vrut să mărturisească nimănui ce se întîmplase de fapt acolo, la arină, în Coasta Seacă...

Asta o crede băiatul, și-o știe, dar povestea Lemnarului, a omului care-a murit în zori (curios c-a murit înaintea bătrînului, se zice c-ar fi avut cancer) asta n-o mai crede, că e prea de tot. Și oamenii rid cînd o povestesc, deși n-ar trebui să ridă, pentru că nu-i de ris.

Bang-lang, balang !...

Bătrînul își legăna în continuare, lingă el, chelia albă, albă, și lucioasă, cu mărgele mărunte de sudoare, rostogolindu-și absent, privirile prin oblonul dinspre sat, împreună cu bulgării aceia de aramă care vesteau pieirea în zori a unui om. A unui om ciudat, ciudat...

Se zicea în sat că atunci, la o vreme după terminarea casei, bătrînul ar fi aflat ceva, de la cineva. Ar fi aflat a-nume că Lemnarul n-ar fi uitat încă ce se petrecuse în tinerețea lor, și s-ar fi purtat ca și cu un dușman, cu toate că-i despărțeau destul de mulți ani de vremurile acelea, și ar fi vrut să audă acel „ceva” chiar cîn gura omului, că pe alții nu-i credea. Și într-o simăbătă seara, cînd îl bărbierea, — se-ntîmplase să fie ultimul, — și ajunsesse cu briciul aproape de beregată, îi șopti la ureche o vorbuleță: să mărturisească singur. Vedea, se zice, bătrînul, atunci, singe înaintea ochilor.

Balang...

Și Lemnarul, cică, încremeni de frică și cătă la bărbier și-l văzu alb ca varul, și simți pe dată lama rece a briciului tremurîndu-i aproape de beregată, și bătrînul cică-i șoptea mereu aceleași cuvinte, și el nu se putea mișca pentru că-i apăsa, cu stînga, fruntea fixîndu-i ceafa pe speteaza scaunului, deci nu glumea; și atunci neavînd ce face i-ar fi mărturisit totul.

Bing-balang-lang !...

Ce absurd, ce absurd, ce absurd. Uf, și seara aceea n-o poate uita el, seara aceea de toamnă, cînd luminile roșii, și turburi ale apusului, filtrîndu-se cu greu prin gemulețul din dos, și printre ramurile vișinilor bătrîni și strîmbi din livadă, luminau din spate o femeie prea tină, înaltă și subțire, cu veșmînt cernit, cu veșmînt cernit, cernit, veșmînt ce-i dădea, în tăcerea ei, un aer aparte, de preateasă. O femeie care privea cu ochi lucioși, la două cizme, una nouă-nouță, cu carimbul tare și drept, și lucios, o cizmă de flăcău jucăuș, iar alta scilciată — doamne ! — și se ruga, sau blestema, schițînd niște gesturi bizare, cu totul împotriva firii ei...

În clopotniță vîntul aducea miros de fin mucegăit, neîntors la vreme, peste care se tirăsc, băloși, melcii, și de frasin amar, înviorat de răcoarea nopții, și de gîndaci verzi-albăstrii, de gîndaci, de gîndaci, bîng-bang, de gîndaci miraculoși...

MILEȘAN

ION
VLASIU

drum spre oameni (II)

sînt mai multe lumi

Într-o seară am încercat să vorbesc cu Teo dar el avea poftă de glumă.

— Cum e cu sufletul, mă leo? Mă incurc în problema asta.

— Sufletul este cea mai mare povară a omului. Animalele sînt mai tericite, fiindcă n-au, — îmi dădu el acest răspuns flegmatic.

— Aștept un răspuns serios, te rog, nu glumi.

— Idealiștii concep sufletul foarte erbitrar, ceva ce ține de lumea necunoscută, cerească. Materialiștii, îl văd legat de experiență.

— Dar te întreb: se desparte sufletul vreodată de materie?

— Chiar fără regrete !

— Și materia fără suflet ce face?

— la alte forme.

— Din a cui inițiativă? Și se mai pune încă o întrebare. Sufletul se intrupează și el în alte forme, sau ceea ce numesc materialiștii suflet, dispare la un moment dat fără urme?

— Moare omul, și cu el dispare și sufletul care a fost numai o însușire a materiei.

— Dar tu ai spus că materia nu dispare, că ia alte forme. Eu te întreb cum se produce ruptura între suflet și materie și de ce?

— Întrebarea ta duce foarte departe; materialiștii dau răspunsuri legate de experiență, de logică. Idealiștii au prea multă fantezie, aduc argumente metafizice.

— Tu cu ce argument răspunzi întrebărilor? Ce filozofie ai?

— Am citit multă filozofie, am pierdut mult timp, acum am una singură: filozofia vieții imediate. Asta se numește etică și se rezumă la o frază foarte simplă: să stăpînești viața.

— Lasă asta, tu fugi de întrebări, știu că te obosec, trebuie să ai puțină răbdare cu mine...

— Totdeauna am avut. Ți-am spus că sufletul e un adaos în facultățile omului, efect al anumitor relații în societate, iar nemurirea lui nu are nimic mistic: se înserează în faptele omului, — în creație de exemplu. Rară suflet nu faci nimic de seamă, mai ales artă.

— Dar te mai întreb ceva: ne naștem cu el, se transmite ereditar?

— Uneori, ca o predispoziție.

— Și cum se simte?

— În orientarea etică a omului. Tu ești bine orientat, încheie cu un zîmbet, să nu fii îngrijorat.

Cam așa vorbea el. Zicea că n-ar strica să citesc mai multă filozofie, dar din păcate nu erau traduceri, și

pînă una alta trebuia să mă descurc singur.

Despărțindu-mă de Teo țin bine minte, mă întrebam de ce avea o părere bună? Ce era moral în viața mea ! Dreptate avusese Andrei, un an mai înainte, cînd îmi spusese că eram anarhic. Asta era adevărul. Nu mă puteam potrivi bine cu nici o credință, nici ca artist, nici ca om. Căutam una și n-o găseam. În Dumnezeu creștin, supraveghetor suveran al binelui și al dreptății, avînd la dispoziție compensația raiului pentru cei buni, iar pentru cei răi pedeapsa iadului, nu puteam crede. În felul acesta fără să-mi dau seama mă însinguram, rupîndu-mă din colectivitatea creștină ale cărei precepte dogmatice eu le călcam cu ușurință. Dumnezeu meu era peste tot, un miez care se afla în toate lucrurile și ființele, nu la o parte, ci cuprins în frîmțarea universului, iubind și suferind în toate. Căutînd să-i aflui însușirea, încercam să spun că era frumos, dar el era și urît. Singura constanță era ritmul viu, în care se înglobau toate aspectele firii. Unde era ritm era și viață și nu era nici un loc fără el...

Rămîneau totuși unsele întrebări chinătoare.

Dacă lumea s-a făcut singură, sau este fără să fie făcută? Dacă are un scop sau nu are? Eu ziceam că se face și se desface prin sine, că nu are alt mod decît acela de a fi. Omului nu-i rămînea altceva decît să-și găsească ritmul propriu, să trăiască echilibrat în sinul naturii...

Dacă viața ar fi fost într-o stare de început, filozofia mea s-ar fi potrivit de minune, dar viața se complică între timp. Nu puteam alunga sentimentul că viața, mai ales la oraș, era un ghem încîlcit în care nu găseai nici un fir care să se țină, — ghem încîlcit din care oamenii se zbăteau să smulgă un fir și-l încîlceau mai tare, omorîndu-și zilele unii altora. Creștinii îi disprețuiau pe evrei, uitînd că Dumnezeu la care se închinau s-a revelat unuia dintre ei. Ortodocșii erau împotriva catolicilor deși deosebirea dintre unii și alții era iluzie. Calvinii îi priveau de sus pe romano-catolici, iar aceștia se credeau mai presus chiar decît Dumnezeu, avîndu-l pe Papa de la Roma, moștenitor direct al drepturilor cerești pe pămînt, hotărîte odată pentru totdeauna de Sf. Petru, etc.

Pace și înțelegere nu era nici în sinul uneia și aceleiași biserici fiindcă enoriașii se despărțeau politic. Preotul era liberal, curatorii erau țărăniști, — iar protopopul era cînd cu unii cînd cu alții ! În fața altarului zîmbeau smeriți iar la alegeri se băteau cu ouă clocite.

romanul nostru inedit continuarea trilogiei

„Tu vrei să te dăruie vieții, să urmezi ritmul echilibrat al naturii, să faci lucrări frumoase dar oamenii te întreabă cu cine ești, ce ești?” — Sint om, te gîndești tu, vreau să fiu folositor oamenilor, viața trebuie înfrumusețată. În echilibru eu văd și frumusețea. Sint pe cale să găsesc forme mai cuprinzătoare, mai expresive... Bine, bine înțelegem, dar tu ce ești, ortodox ori catolic? În ce partid ești înscris? Ești cu garda sau cu comuniștii? Ești ungur, evreu, ești român sau ce dracu ești? Aș fi putut răspunde simplu: sint artist. Ce, nu ajunge? Se părea că nu era destul...

E drept, era și o lume a artei, dar cumva la o parte. N-o cunoșteam bine, cum nu le cunoșteam nici pe celelalte. Religiiile aveau canoane deosebite, trebuia să cunoști dogmele și istoria bisericească. Partidele aveau programe și principii care se schimbau după cum bătea vîntul, era greu să te orientezi. Simțul dreptății și al cinstei se părea că nu este de-ajuns.

Îmi erau dragi oamenii de jos, fără indoială. Trăisem între ei, le-aș fi dat sufletul întreg. Dacă cineva mi-ar fi spus: uite ce este, tu îi poți ajuta așa sau altfel, l-aș fi ascultat. Băciu făcuse o grevă, nu el singur, acum înțeleg, el nu era de capul lui, îl îndruma partidul comunist, care avea încredere în el. Eu, deși începusem să înțeleg că Băciu făcea politică îl vedeam mișcîndu-se după capul lui, și eram gata să-l ascult. Mă impresiionase în timpul grevei și mai apoi cînd fusese închis. Era în el o hotărîre, o voință gata de sacrificiu. Era un om Băciu, îl simțeam și-mi era de-ajuns. El la Cluj, Valer la București, își apărau drepturile împotriva statului care era condus după interese egoiste.

Nici vorbă, dacă aș fi rămas timpular așa fi fost umăr la umăr cu ei. Eu însă ajunsesem sculptor, și încă nici atît.

Puteam fi alături de cei nedreptățiți cu sufletul, suferind, sculptînd ritmuri dureroase pe care nu le înțelegea nimeni. Nu știam unde voi ajunge. „Iată, acum voi face o expoziție la București; poate voi avea succes, vor scrie gazetele, poate voi vinde unele lucrări, și-apoi? Voi cheltui banii și voi face alte lucrări, alte expoziții, alți bani și tot așa. Eu caut altceva... Altceva ce?”

Oricum, expoziția trebuia făcută fiindcă mă gîndisem prea mult la ea. Prima pe care o făcusem la București mi-a adus multă amărăciune. Nu avusesem o sală, mi-am expus lucrările într-o librărie. Nu puteam distinge vizitatorii. Cei mai mulți veneau să cumpere cărți și aruncau și cite o privire spre lucrări. Îmi era greu să știu dacă aveau ecou expresiv. De aceea făceam expoziții, — să-i văd pe oameni în fața lucrărilor, să văd cum se înscrie emoția pe obrazele lor. Citeam și cărți și aflam cîte ceva: cum se face arta, de ce se face, cum influențează oamenii, citeam și înțelegeam multe dar numai în general. Eu eram chinuit de gîndul propriei munci, de valoarea căreia mă indoiam.

Îmi treceau prin minte opere văzute de mine în fotografii, mai ales ale lui Rodin și ale lui Michel Angelo și mă întrebam ce gîndire era cuprinsă în ele? Răspunsul la care ajungeam era însă tot atîta de mărginit ca și altele. Ziceam doar că sînt frumoase și atîta tot. Taina emoției lor n-o puteam explica; știam acum că arta are o filozofie așa cum are o estetică, dar le amestecam.

Fluiditatea romantică a lui Rodin, mă fura, nu era de mirare că lucrările mele nu aveau forță. Erau prea noi, expresia lîncezea însurdat, poetic.

Din păcate la București n-avea să mă lămurească nimeni nici de data asta. Ce era bun, ce nu era, aveam să aflui cu timpul, adică tîrziu de tot.

(continuare în numărul viitor)

RESTI- -TURI

graiul omenesc

Vorba este un mijloc de înțelegere; prin vorbe le facem semenilor noștri împărtășire despre cele ce se petrec în sufletul nostru.

Mulți sintem cei ce zicem așa, dar numai puțini dintre noi își dau seama, ce departe ajungem, dacă, pornind de aici, mergem cu gândul mereu înainte.

Ce este sufletul? Ce se petrece într-insul? Care e rostul împărtășirii?

Sufletul, așa zic filozofii și așa știm și noi, nu se vede, nici se aude, nici se pipăie, nici se miroase, e adică, dacă este, ceva ce parcă nici nu-i.

Aruncați în mijlocul unei lumi alcătuite din lucruri care sint fiecare **cindva, cumva, și undeva**, sintem mereu ispițiți de gândul, că nu are nici o ființă ceea ce nu e nici cum. (...).

Sufletul meu e în mine, al tău e în tine, iar al lui e într-insul; sint deci, parcă, trei deosebite suflete. Mintea noastră însă deosebește lucrurile și le individualizează potrivit cu însușirile lor; ea nu poate dar nici să deosebească, nici mai ales să individualizeze lucruri, care n-au însușiri, fiindcă nu sint nicicum. Sint deosebite viețile sufletești, dar sufletul e pretutindeni la fel. Nu e nimeni în stare să-și gindească două suflete deosebite unul de altul; de aceea nu poate nici să și le gindească pe fiecare de sine. Cum, Doamne, să ni le gândim, cind ele nu sint nicicum? (...).

Dacă ar fi deci vorba numai de simțăminte, graiul omenesc ar fi de prisos. Marmura cioplită cu măiestrie, muzicile puse pe pinză, armoniile sunetelor culturale ori gesturile și mimica interpretatorului duc simțăminte

la minte mai ușor și mai sigur decit vorbele din om în om. Vorba, ea prin ea, nu are nici o putere emoțională, nu ne face nici calzi, nici răci, ci ne lasă cum ne-a găsit.

Nu e deci adevărat, că prin vorbe le facem semenilor noștri împărtășire despre simțămintele noastre. Avem pentru împărtășirea simțămintelor alte mijloace cu mult mai sigure.

Din contră, simțămintele noastre se dau pe față chiar și fără ca să voim noi, și graiul este un mijloc, de care ne folosim, ca să inducem în eroare pe alții și să ascundem adevărul în ceea ce privește simțămintele noastre.

Cu atât mai puțin e adevărat, că prin vorbe le facem semenilor noștri împărtășire despre ceea ce voim.

Voința noastră se dă pe față numai în faptă, și mai înainte de a fi săvârșit fapta eram cuprinși de o pornire mai mult ori mai puțin nehotărâtă, simțeam o trebuință, aveam o intențiune ori eram mințiți de o dorință. Dar acestea sint și ele tot simțăminte, care altfel se dau pe față mai sigur și mai adecvat decit prin vorbe. Graiul, e, din contră, un mijloc, de care ne folosim, ca să ne ascundem pornirile, intențiile ori dorințele și să surprindem pe alții cu fapte săvârșite.

Mai rămîn gândirile.

În adevăr, gândirea numai prin vorbe poate să fie adecvat împărtășită: aceasta o înțelegem, cind zicem, că vorba e mijloc de înțelegere.

Nu e cu toate acestea adevărat, că noi ne folosim de vorbe, ca să le facem seme-

nilor noștri împărtășire despre ceea ce gândim ori cugetăm. (...).

Ne înșelăm noi oamenii unii pe alții, cind zicem, că prin vorbe ne facem împărtășire unii altora despre cele ce se petrec în sufletul nostru. Spune fiecare neadevărul acesta, numai însă pentru că ține, ca alții să-l creadă. Cum oare am putea să mințim și să ne amăgim unii pe alții, dacă n-ar fi graiul omenesc și n-am stăruii mereu, că prin el adevărul se dă pe față?

E mare lucru ceea ce se petrece în sufletul fiecăruia dintre noi, și numai puțini sint aceia, care pot să-și dea cu destulă claritate seama despre cele ce se petrec în sufletul lor. Sint porniri mici și mari, care se ivesc fără de veste și trec pe furis, sint gândiri mai mult ori mai puțin nehotărâte, sint nădumeriri, din care voința rezultă de cele mai multe ori pe neștiute, este o întreagă frământare sufletească, care se petrece mai mult fără de știrea noastră: chiar dacă am voi să spunem ceea ce în adevăr se petrece în sufletul nostru, numai puțini sint în puține clipe de liniște luminoasă în stare s-o facă.

Cu totul altul e rostul graiului omenesc. Ne folosim noi oamenii de vorbe — nu ca să dăm pe față ceea ce simțim, gândim ori voim, ci ca să facem pe alții să simtă, să gindească ori să voiască potrivit cu intențiile noastre. (...).

Retrași dar în singurătate, ne dăm în toată liniștea seama despre cele ce se petrec în sufletul nostru, nu ca să ascundem, ci ca să dăm în toată conștiința pe față stările noastre sufletești. De aceea operele mari toate sint roade ale clipelor petrecute în singurătate.

Cind se dau inconștient pe față simțămintele trec ca fulgerul din om în om. Sintem însă cuprinși de ele fără ca să le putem înțelege.

O durere se oglindește în fața vreunui dintre oamenii viiți în preajma vederii noastre. E o durere nouă cu desăvârșire necunoscută, pe care noi din noi înșine n-am simțit-o niciodată: cum se poate să o resimțim cu toate acestea din citeva semne abia văzute. Era parcă și mai înainte în sufletul nostru durerea aceasta, pe care acele semne ne-o reamintesc numai și ne-o fac știută. Rămîne deci uimiți, oarecum surprinși de noi înșine, fiindcă nu putem să ne dăm seama, cum s-a ivit și s-a reivit durerea, și mereu ne întrebăm: de ce? de ce?

Astfel ne uimesc operele arhitectonice și cele sculpturale, astfel ne uimesc operele de pictură, astfel muzica poate să ne inducăze ori să ne înveselească pînă la extaz, fără ca să ne putem da seama, de ce adică atîta duioșie ori atîta veselie.

Răspunsul lămurit la această întrebare nu pot să ni-l dea decit vorbele bine alese, bine așezate și bine întrebunțate. De aceea e vorba, dacă nu singurul, cel mai sigur mijloc de înțelegere.

Iar atunci, cind avem să alegem, să așezăm și să întrebunțăm vorbe, preocuparea noastră nu e ce simțim, gindim ori voim noi înșine, ci ce ținem să simtă, să gindească ori să facă acela, la care ne adresăm.

Nu caut vorbe, care exprimă starea mea sufletească, ci pe acele care produc în alții starea mea sufletească, de mine intenționată, fie a mea, fie cu totul alta.

Cunoscind din mine însumi tainele vieții sufletești și știind cum gîndul se leagă de vorbă, mă folosesc de vorbe, ca să siluesc pe alții și să le refac viața potrivit cu intențiile mele.

E armă puternică vorba și graiul omenesc, o artă, prin care om stăpînește pe om.

IOAN SLAVICI

„Vatra” anul I (1894) nr. 2.

g. ibrăileanu și i. s. turgheniev

S-au scurs citeva decenii de la prima editare a „Adelei” și poemul acesta, de o dureroasă sinceritate, continuă să poarte investitura capodoperei. Caracterul său confesiv amplifică, aproape paradoxal, semnificațiile dramei de culoare pasională a intelectualului lipsit de hotărârea opțiunii. „Jurnalul” lui Emil Codrescu fixază conturile estetice ale unei concluzii amare în atmosfera de „fin de siècle” a veacului trecut. „Singura fericire este iubirea, dar această fericire nu este niciodată posibilă”, conchide personajul cvadragenar, reeditînd, într-o Moldovă provincială cu apatice stațiuni balneare și mentalitate specifică, sau interioare cu ceasornice ancestrale, reeditînd deci experiența lui Turgheniev care, spre amurgul vieții, își rememora, lucid și sentimental, „Apele primăverii” (1871). Aproximarea nu este, evident, doar de temperamental sau de vîrstă. Ibrăileanu a vorbit apologetic despre opera „rusului cu inimă de aur”: „Mă întreb de multă vreme ce este Turgheniev. M-am invîrtit mult în jurul lui, mi s-a părut uneori că mă apropii de o enigmă, poate am simțit-o vag dar n-am putut pămănta unde ar trebui...” (Creație și analiză, în „Studii literare”, Cartea Rom., 1930, p. 20—21). Cronica excelentă făcută romanului amintit, în 1910, evocarea lui „I. S. Turgheniev” (1920) — portret delicat, rezultat din înțelegere simpatetică —, sau comentariul pertinent al nuvelei „Fum” în prețiosul eseu „Creație și analiză” (1924), toate acestea pledează pentru o apropiere ce nici n-a fost contestată în fapt. Sporadic, critica noastră literară a făcut trimiteri în acest sens, încercînd să dea problemei un contur mai ferm (de ex. Maria Platon, **Ibrăileanu și personajul feminin în creația literară**, în „lașul literar”, 1963, nr. 3). Exegeții au înregistrat conștiincios aprecierile teoretice operate de către critic asupra lui Tolstoi, Dostoievski sau Gorki, Turgheniev bucurîndu-se totuși de o atenție pasageră în această constelație.

În orice caz, amprenta remarcabilă a celui mai „occidental” dintre romancierii ruși, considerat „clasicul romanului realist și pesimist din veacul trecut” (**Scritori români și străini**, 1966, vol. II, p. 269), o întîlnim fă-

ră-ndoială în „Adela” sub varii aspecte, unele la nivelul de simplă și justificată apropiere, datorită aceluiași „spirit al secolului”. Dincolo de marca autobiografică, „Adela”, ca și „Ape de primăvară” sau „Asia” (1858), trăiește prin poezia extrasă unui timp revolut, a cărui ireversibilitate e șoptită cu discreție. Nu vom întîlni aici vehemența cu care „craii” mateini își trăiesc crepusculul, nici naivitatea, pe undeva indușoasă, a „Cucoanei Leonora” (Brătescu-Voinești) care se agită de firul de pai al unei genealogii imaginare. Există încă în atmosfera Bălăteștilor, precum și în visul lui Sanin cel tinăr, în străinătate, ori în finalul „Fumului”, nostalgia existenței patriarhale, netulburată de nimic, o „baltă a liniștii” potrivită cu mizantropia lui Sanin, Litvinov sau a lucidului Codrescu. Acești oameni mai savurează lamentul fanfarelor din parcuri, fie într-un colț de Moldovă, fie la Baden-Baden, se mai infioară, cu dezabuzare și rafinament, cufundîndu-se în „halo”-ul naturii romantice, unde un sentiment ca dragostea este subliniat cu imprevizibile nuanțe. Pînă și numele personajelor — făpturi mai mult spirituale — sugerează epoca defunctă cu miros de parfum vechi și cu universul său de obiecte alunecînd, ele însele, spre moarte. Astfel, nume ca Gemma sau Adela amintesc „o mătase veche care a fost odinioară rochia unei fete de pe vremea valsului” (VI. Streinu, Pagini de critică, II, 1968, p. 238). Ocupațiile diurne, ca lucrul la gherghet (Adela) sau scena antologică a alesului cireșelor de către Gemma ș. a., face parte din același perimetru spiritual, sugerat cu finețe, dar ale cărui trăsături de pastel nu eludează conștiința anacronismului. S-a observat, pe bună dreptate, că „Emil Codrescu e un personaj de epocă”, fiind „documentul unei psihologii istoricește determinabile” (Mircea Zăciu, **Glosa**, 1970, p. 127). Împreună cu Sanin și Litvinov, medicul lui Ibrăileanu intră în categoria „oamenilor de prisos”, atât de răspîndită în literatura clasică rusă deosebi. La noi, cum se știe, drama, devenită tradițională a „proletarului intelectual” dimensionează specific acest tip de personaj, diversificîndu-l și deosebindu-l de boierul lui

Girleanu, cit și de „lunetecul” de mai tirziu al lui Ion Vinea. Cind există, procesele de conștiință ale acestor oameni de prisos sint drastice. Automacerat în tristețe și boală, Sanin „se gîdea la deșertăciunea, la zădărnicia și la banalitatea înșelătoare a tot ce este omenesc. Toate anotimpurile vieții lui — împlinise cincizeci și doi de ani — i se perindau înaintea ochilor și nici unul dintre ele nu-și putea găsi justificare în fața sa (Turgheniev, **Opere**, vol. VIII, București, 1956, p. 8). Oșîndit să rămîn holtei și să trăiesc în singurătate, îmi închei anii sarbezi care mi-au mai rămas”, notează lucid povestitorul în „Asia”, apropiindu-se de monologul mult mai amar, de limpezime clasică, al lui Codrescu.

Povara vîrstei, a timpului ce se scurge nemilos, amintirile mereu mai inconsistente, înșfîșit, spaima de moarte conferă personajului aura tragică, chiar dacă sfîrșeste lamentabil, fără glorie. Încă din 1858 Cernișevski, urmat de către Pisarev (1861), condamnă nobilimea intelectuală liberală, pentru atitudinea sa șovăielnică, lipsită de orizont. Oblomovismul lui Lai Cantacuzin, dezabuzarea lui Lucu Silion (Ion Vinea), pasivitatea prințului Maxențiu, secătuit de boală, se deosebesc profund, prin inactivismul lor, de cazuistica dramatică a personajului lui Ibrăileanu, un sentimentalism primat, apăsător de coșmarul sfîrșitului. Concluzia turghenieviană a imposibilității fericirii (enunțată de critic în „Creație și analiză”) este explicabilă în contextul acestei tipologii generale, supusă eroziunii spirituale în primul rînd.

Ce rămîne însă din acest imperiu al ruinelor? „Mireasma ușoară a acelei neînsemnate floricele” dăruită cîndva de Asia, ca și amintirea reimprospătată a frumoasei Gemma, sint menite să supraviețuiască „tuturor bucuriilor și amarurilor omului — supraviețuiesc chiar și omului” (Asia). Codrescu ajunge la concluzia, atât de tristă totuși, că „Adela este o iluzie paradisiacă și nu trebuie să devină o realitate”, pentru că ea este aici, ca la autorul „Cuibului de nobili”, o oază de puritate. De unde iubirea spiritualizată, cu atât mai dureroasă, cu cît ea este de obicei **evocată**. Sanin pleacă în America, desigur prea tirziu, s-o reîntîlnească pe Gemma, povestitorul din „Asia” păstrază cu sfințenie vestigiile episodului consumat

de mult, în timp ce pentru Codrescu amintirea este un „ier” mult mai aproape.

Evocarea oferă un plus de poezie personajului feminin. Influențat poate de teoriile lui Max Nordau, care susținea că femeia poartă mai mult atributele speciei și nu pe cele ale individului, Ibrăileanu va face, în breviarul său de estetică și teorie literară, cunoscuta disociere din unghiul tehnicii de creație. Prin potențarea unei de mister, de inefabil, autorul unui roman reușește să echilibreze personajul feminin cu cel masculin, mai complex social, psihologic și moral. Tehnica aceasta a fost numită de critic „negativă”. Exemple discutate sint luate din Turgheniev; astfel e Irina, din „Fum”. (Poate tocmai datorită prevalenței acestui procedeu, romancierul rus este numit un „realist fără balast”). Privind-o prin oglinda deformatoare a îndrăgostitului, Ibrăileanu creionează Adelei un portret indirect, cu vagi descripții fizionomice. Această **tehnică a penumbrei**, cum credem că este mai corect s-o definim, se vădește pînă și în prezentările vestimentare, de un farmec indescritibil. Exemplu stă din nou Turgheniev. Asia, de pildă, poartă „o pălărie de paie ce îi acoperea toată partea de sus a feței (subl. ns.)”, în timp ce Gemma, avea și ea „o pălărie mare de paie, cu panglici cafenii, cu borul așa de mult lăsat în fața, **că-i acoperea aproape tot obrazul** (subl. ns.), ferindu-l de bătaia soarelui”. Lui Litvinov, ciudata Irină îi apare într-un tablou fragmentat și totuși unic („...o voce sună dulce, iar niște umeri scilipitori de tină regină ieșeau din neguri ușoare, parfumate...”). Nu altfel apar vestitele eroine cehoviene sau Ana Karenina. Adela, la rîndul său, imbină feminitatea agresivă a unor personaje (Tatiana, Asia) cu melancolia enigmatică a Irinei sau a Gemmei, inclînind spre această din urmă latură. Deși nu-i place Turgheniev, pentru că „se apropie de femeie ca de un sanctuar”, preferințele Adelei sint pentru „imaginile nelămurite din apus”. Asemeni Gemmei, Adela manifestă același „amestec de simplitate și candoare și ceva greu de definit, un fel de luciditate — o combinație de simpatie prozaism indispensabil vieții și de pasiune conținută” (**Scritori români și străini**, II, 1968, p. 274). Purtînd „o coadă groasă de aur pe spate, legată cu un fîng albastru”, avînd o „frumusețe mîndră, semeață, aproape orgolioasă, care-i

documente inedite

Ibrăileanu și Transilvania

Pentru foarte multă lume destinul literar al lui Ibrăileanu se confundă cu însăși destinul Vieții românești. Și pe bună dreptate, căci, începând din anii plinei maturități (1906), până aproape de moarte criticul n-a cunoscut în afară de orele sale de cursuri o altă pasiune mai adâncă și mai acaparatoare decât revista însăși, căreia i-a închinat cei mai buni ani de viață străduindu-se s-o facă tot mai reprezentativă pentru publicul românesc de pretutindeni.

Una dintre dovezile cele mai concludente ale interesului său pentru o revistă cit mai reprezentativă a sufletului românesc de pretutindeni îl constituie și corespondența pe care el o poartă cu o serie de scriitori transilvăneni, și în special cu Horea Petra-Petrescu cărui îi ceruse părerea și sfatul său în această privință.

Reproducem în întregime această scrisoare.

MIRCEA POPA

Stimate d-le Ibrăileanu!

Înainte de toate vă cer iertare că nu răspund la timp. În timpul din urmă am fost nițel cam bolnav și astfel n-am fost în stare să scriu mai pe larg nevoind să vă răspund în fraze lapidare.

Doriți să știți părerile noastre sincere referitoare la revista Dv. și modalitățile prin care credem că s-ar mări popularitatea rev. în Transilvania.

Pe unde am umblat, prin clasa inteligentă a societății noastre am auzit numai laude pe adresa Dv. Fiind în treacă în Budapesta, voină să așist la o ședință a camerei, cind am avut norocul să fiu de față la o ședință agitată și „reprezentativă” pentru chestia naționalităților, la cafeneaua unde se adună deputații noștri am adus vorba despre revista Dv. O cunoșteau cu toții și conglănuiau că revista Dv. este una din cele dintii ale noastre. Cu deputatul Vajda am vorbit de mai multe ori — la Viena — și era de aceeași părere.

În Sibiu e cunoscută. Dovadă și rapoartele D-lui Sterc. Zilele trecute, în Hunedoara, am văzut-o la familia Osvad. O citeau cu mult interes.

Dacă clasa noastră inteligentă a luat act despre apariția revistei — nu aș putea sus-

ține că preoțimea noastră o cunoaște.

Dar să fiu în curat. Revista Dv., în felul cum este redactată, apelează în primul rând la intelectualii noștri, medici, avocați, profesori, studenți și preoți. Despre material voi vorbi mai jos. Părerea mea este că dacă voiți să aveți trecere mare în păturile sus amintite trebuie să riscați ceva. Faceți cum a făcut „Lucaefărul”. Trimiteți-o la fiecare medic, avocat, profesor și preot de la noi. Luați șematisme preoților gr. or. și gr. cat., apoi listele medicilor și avocaților. „Lucaefărul”, în redacția cărui eram pe atunci, trimitea consecvent câteva sute astfel. Numai așa a putut să se încetățenească. Și după aceea — o reclamă bună prin jurnalele noastre. Eventual publicați chiar și anunțuri prin „Gazeta”, „Tribună”, „Telegraf” cu cuprinsul fiecărui număr, sau mai bine să se facă critici în merit la fiecare număr.

„Lucaefărul” s-a ridicat și prin concursul de năvală. Se vorbește, se discută în modul acesta. Ce ar fi pentru Dv. să puneți un premiu convenabil pentru o năvală? Și asta este o apucătură, care nu trebuie disprețuită.

În ce privește redactarea, este foarte bună. Asta e părerea mea și a tuturor — sinceră. O revistă mai europeană. Numerii i-am citit, cum s-ar zice din doască-n doască. Nimic — aproape nimic, ce nu e indispensabil pentru un om, care vrea să fie în curent cu lumea mare.

Ați știut să adunați laolaltă scriituri de talent.

Prietenul Goga e de aceeași părere, dimpreună cu cei sus amintiți. (....).

Dacă voiți să ajungeți și în minile preoților noștri, firește, va trebui să dați mai multă atenție beletristicii. Cel puțin jumătate numărul să conțină literatură frumoasă. După aceea articolele de popularizare. Vezi, cici e mai greu. Ar trebui ceva sistematic pe seama preoților noștri. Săritura ar fi prea mare, ca să știu aprecia teorii de artă abstracte etc. Dar mă întreb: n-ar fi mai bine să lăsați Dv. popularizarea aceasta pe seama altor reviste. Ați început așa de bine — urmați pe calea apucată.

Ne bucură foarte mult atenția ce o dați

transilvănenilor. Nici o revistă — până acum — n-a tratat despre noi cu atîta dragoste, nu numai literatura, ci întreg complexul ideilor ce ne frămîntă. Direcția apucată își va avea efectul ei, desigur chestia noastră nu va mai fi terra incognita după cum este și astăzi încă pentru mulți.

O mică observare. Cind loviți în S. Pușcariu ne doare. Omul ăsta are merite pe care nu i le contestă nimeni la noi. De asemenea cu Dl. Iorga. Ne dăm bine seama. Noi, transilvănenii, generația tină, fără Iorga, n-am fi la nici un caz, unde sintem.

Ținuta D-tale — specială, accentuată de mai multe ori, mai pronunțată în Curentul nou, cred eu, e cea corectă. Aici nu e vorba de Caion și consortes. Aceștia nu se iau în serios.

Și acu, — după ce mi-am spus sincer părerile, pe cari nu le mai oprește nimeni să le repet într-un foileton prin gazetele noastre, dacă doriți, acum despre nuvela mea. Sint de acord să se publice în nr. 7. E irelevant cind apare, vorba e că vede lumina zilei.

O să vă trimit în curînd — în 2 mult 3 săptămîni — material pe care vă rog mult să-l clasificați după buna Dv. chibzuială și nicidecît în urma laudelor sincere din scrisoarea de față.

Piesa de teatru — deocamdată — doarme în sertarul mesii pînă ce va învia la timpul său (chiar titlul îi aste înviere!) O piesă socială — psihologia unui reneget. Am citit-o și lui Zah. Birsan. Scene puternice, cari dacă s-ar juca la noi — ceea ce cu greu va lăsa poliția — ar avea efect hotărîtor asupra publicului nostru.

Zilele astea veți ceti și alte lucruri de mine. În „Gazeta Transilvaniei” cu numele și pseudo „Ilie Marin”, în „Lucaefărul” și „Jurnal literar”. Am material mult gata. De prezent traduc un mic manual de estetică.

Veți înțelege că nu știu cit să pretind pentru nuvelă. Vă rog să-mi trimiteți cit credeți de cuviință și vă mulțumesc înainte.

Se vorbește că aveți tiraj de 4.000 exemplare. E drept? Despre aprecierea D-tale cu „genul umoristico-fantezist” cu altă ocazie. Observ că scrisoarea a luat proporții chilometrice.

Mi-ar plăcea mult să vă cunosc în persoană. Am speranța să vă văd în București, dar după cum spuneți sănătatea vă este „foarte subredă”. O sforțare și merge. Ne vom vedea, transilvănenii cu Dv., care ne purtați atîta dragoste.

Cu salutări călduroase

Horia Petra-Petrescu

Fofeldea 1916, 24 aug.

o încercare de traducere a ADELEI în ungurește

dădea ceva matern și în același timp îi accentua copilărescul figurii”, Adela va deveni „mai puțin expansivă și mai frumoasă”. Din „glasul încet și voalat, cu care parcă destăinuiește secrete”, „dacă i-oi transcris vorbele, ar trebui să pui mereu citeva puncte de suspensie la sfîrșitul frazelor. Cind se emoționează, și se emoționează adesea fără cauză vădită, are sufocări grațioase de pasăre care bea”. Altădată, o Leonoră a copilăriei autorului avea „același aer de îngîndurare, de concentrare, de înfrînare a unui elan cu zîmbetul ei trist, precoce, și cu mersul de regină exilată, în plimbările nesfîrșite”, ce se consumă sugestiv „prin parcul imens și neîngrijit al casei boierești, despărțit de drum printr-un gard de fier ruginit”. Mai mult decît Irina, Adela este într-adevăr „o iluzie paradisiacă”, în care elementele fizionomice au mai mult o funcție de subliniere, fiind utilizat același procedeu, al umbririi întîlnit și la Cehov, în „Doamna cu cățelul”: „Bustul Adelei, înalt, elegant, era ușor aplecat asupra mesei. Ochii ei răspîndeau o lumină vioaie — și potirul de dantelă al minicilor scurte îi puneau flori de umbră pe albul rotund al brațelor”. Ea apare „ca o treaptă spre Enigma Otiliei”, mai mult, s-a observat că „Adela este o Otilie idealizată, o Otilie pe care eroul lui Ibrăileanu refuză a și-o imagina altfel, decît în ipostaza cea mai favorabilă a ei: aceea de apariție misterioasă și inabordabilă” (Leon Bacovsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, E.P.L., 1968, p. 141).

Și acest personaj este deci înserabil unei tipologii, acum mai cuprinzătoare, spre deosebire de cea a „oamenilor de prisos”, circumscrișă istoric. Pesimismul, am spune funciar, concluzia fatalistă provine însă de aici. Formula lui Paul Bourget, *pesimisme et tantesse*, este numitorul comun în proza lui Ibrăileanu și Turgheniev.

Dacă realismul lui Rebreanu a putut manifesta normale opțiuni pentru literatura lui Leonid Andreev, dacă Gib Mihăescu sau atîția alții au fost fascinați de geniul dostoevskian, sensibilitatea ușor romantică a scepticului Ibrăileanu și-a găsit în blîndețea totuși acidă a lui Turgheniev un complement necesar.

MIRCEA MUTHU

Apariția în 1933 a romanului *Adela* al lui Ibrăileanu a constituit un adevărat eveniment literar, amplu și viu discutat în presa literară a timpului. Caracterul eminent psihologic al romanului, factura sa modernă, ca și finele observații și analize ale sufletului feminin întreprinse de critic, au atras imediat atenția și altor case de editură care s-au gîndit la transpunerea lui în alte limbi. O astfel de încercare a întreprins în 1933 editorul Singer de la Satu Mare, care dorea traducerea lui în ungurește, în care scop a și cerut consimțămîntul autorului. Pentru negocierea chestiunii, probabil și la rugămintea lui Ibrăileanu, Ionel Teodoreanu se adresează în același scop lui Ion Chinezu, critic transilvănean cunoscut și director al revistei *Gînd românesc* de la Cluj. Acesta, după ce se interesează pe îndelete cum stă chestiunea îl răspunde lui Teodoreanu cu scrisoarea de față, păstrată în arhiva Ibrăileanu de la biblioteca Eminescu din Iași. Deși traducerea n-a apărut, probabil din lipsa unui traducător experimentat, totuși tentativa aceasta merită a fi reținută ca o dovadă în plus a interesului stîrnit de roman în epocă.

M. P.

(Antetul revistei „Gînd românesc”).

Cluj, 25 oct. 1933
Str. Elisabeta, 8

Stimate Domnule Teodoreanu,

Nu știu cum să vă cer scuze pentru această enormă întîrziere a răspunsului meu la întrebarea ce mi-ați pus în legătură cu *Adela* d-lui Ibrăileanu.

Printr-o împrejurare norocoasă am avut ocazia să fac un drum la Satu Mare și să pot sta de vorbă cu librarul Singer care și-a pus în gînd să publice traducerea d-lui I. Am impresia că d. Singer, începător în meserie, e puțin naiv. Mai întîi și întîi nu cunoaște nimic din literatura românească, afară doar de câteva nume, din auzite. Iar despre tehnica unei traduceri și mai ales despre competența ce i se cere traducătorului are idei cam curioase. În momentul

cînd cerea autorizația pentru publicarea romanului, el nu era încă fixat asupra traducătorului. Mi-a spus că s-a gîndit la un director de școală primară din localitate, un intelectual distins, cum am avut ocazia să constat singur, d. Darius Pop. Am stat de vorbă mult și cu acest Darius Pop — o apariție în adevăr reconfortantă în orașul acesta de graniță. Om de robust bun simț și temeinic orientat în literatura românească (și bine și în cea maghiară), d. Darius Pop mi-a spus că dînsul (nu) cunoaște l. maghiară decît cu aproximație și că nici un caz nu s-ar încumeta să întreprindă traducerea unei cărți de o ținută așa de robilă, cum este *Adela*. Pentru așa ceva trebuie să fii stăpîn pe toate mijloacele de expresie. Nu e cazul d-lui Pop, o spune singur, și o spune tocmai pentru că aoe atîta admirație p. cartea d. I.

D. Singer de altfel își făcuse planurile singur astfel încît Pop a aflat de la mine de rolul pe care i-l destinase librarul.

Combinația asta, așadar, cade. N-am dezarmat totuși; am revenit la d. Singer, am vorbit de citeva ori cu el și i-am sugerat ideea să caute un ungur (care să știe și rom. bineînțeles) pentru traducerea proiectată. În definitiv, lucru de căpetenie este să cunoști în toate încheieturile ei lba. în care traduci, pîu. cazul cînd traducătorul acesta ar fi împințat greutăți în privința textului rom., am oferit ajutorul meu (eu știu și ungurește).

Amicul Singer mi-a promis că se va interesa și mă va ținea la curent. Pînă astăzi însă n-am primit nici o știre de la el. Aș fi curios să știu dacă a mai scris casei de editură sau Dv. (....).

Neputînd să dau maiestruului — așa cum speram la început — știri definitive și pe de-a-ntregul favorabile, am preferat să vă adresez Dv. acest răvaș. Rămîne la aprecierea Dv. să-l arătați d-lui Ibrăileanu.

În orice caz vă rog să-i transmiteți adincul meu devotament și bucuria cu care aș face pentru izbîndă.

Al. Dv. cu călduroase salutări,

I. Chinezu

POEZIA
DOCUMENTELOR

Funcționar la Arhivele Statului și pasionat răscolitor de documente vechi, N. Filimon a propus ca origine a fenomenului social denunțat în capodopera sa, romanul *Ciocoi vechi și noi*, sfîrșitul epocii fanariote. Fenomenul era, din nefericire, mult mai vechi, iar cuvîntul avea și el o vechime de aproape două secole. Într-adevăr, filologii au descoperit acest cuvînt într-o traducere a Mărgăritarelor Sfîntului Ioan Gură de Aur, de la sfîrșitul secolului al XVII-lea (1691), datorită fraților Șerban și Radu Greceanu, tîlmăcitorii Bibliei din București: „pre ciocoiu care te laudă cu minciuni, îl hrănești”. După acest înțeles, al parazitului lingușitor, același text ne dă categoria însăși a eroului din romanul lui Filimon: „a vedea minci-noșii și ciocoi suindu-se și pogorîndu-se în casa bogatului”. Intîiul cronicar care stigmatizează pe ciocoi, stringători de biruri la țară, este Ion Neculce. După el, domnitorul Mihai Racoviță, în prima lui domnie, între anii 1703 și 1705, ar fi vîndut ciocoilor birurile la mezat, — el spune, la „cochi-vechi”, — fapt pentru care breslașii vasluieni, după cronicar „tot de cei buni de gură și de pîră”, au reclamat înaintea sultanului, la îndemnul urmașului în scaun, Antioh Cantemir.

În arhivele Bibliotecii Academiei se găsește un document de la Șerban Cantacuzino, din anul 1685, prin care domnitorul silește pe un oarecare Stoica din Pătirlage, județul Secuiei, să dea îndărăt țăranilor săraci din Sibiceni, suma de 24 de taleri, luați cu jupca pe lingă dările legale. În act se spune că acest Stoica s-a purtat ca un „om rău” și ca „un ciocoi de județ”. Așadar acești stringători abuzivi de dări erau deocareată încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Redăm actul integral:

„Milosteu bojeiu Io, Șarban voevod i gospodin (Din mila lui Dumnezeu Io Șarban voevod și domnitor) Dă domnia mea această poruncă a domniei mele slugii domnii mele anume (loc alb) ca să fie volnic cu această carte a domnii mele de să meargă s-apuce pre STOICA den PATRILAGE ot sud (din județul) SECUIANI ca să dea taleri 24, care bani i-au fost luat de la sâtenii den SIBICENI, boiarii domnii mele care i-am fostu trimis domnia mea într-acele județ sămaci și fiendu el om rău și ca un ciocoi de județ au mersu de au pîră pre acei săraci la boerii domnii mele sămaci și ascultându pre dînsul l-au luat acești bani ce scrie mai sus făr de cale pentru pîrăciunile cele mincinoase ale lui și apoi vîzându el cum că au greșit au făcut zapisul lui la mîna acestor săraci cum că au bîrfit el și li s-au luat acești bani făr cale și s-au dat platnic să le întorcă el banii precum am văzut și domnia mea scrisoarea lui la mîna acestor sâteni den SIBICENI(I). Iar cîndu iaste acum el umblă pîrîndu-i de val și banii nu le dă. Drept aceia să hie volnic sluga(a) domnii mele ca să scrie mai sus să-l apuce făr de voia lui să dea acești bani toți deplin și să-l aducă și pre dînsul de față aicea înaintea domnii mele și de cătră nimeni opreală să n-aibă pentru (cuvînt ros la îndoitura actului). Iată porunca domnii mele și însăși domnia mea am spus.

Io, Șarban Voevod cu mila lui

Dumnezeu domn

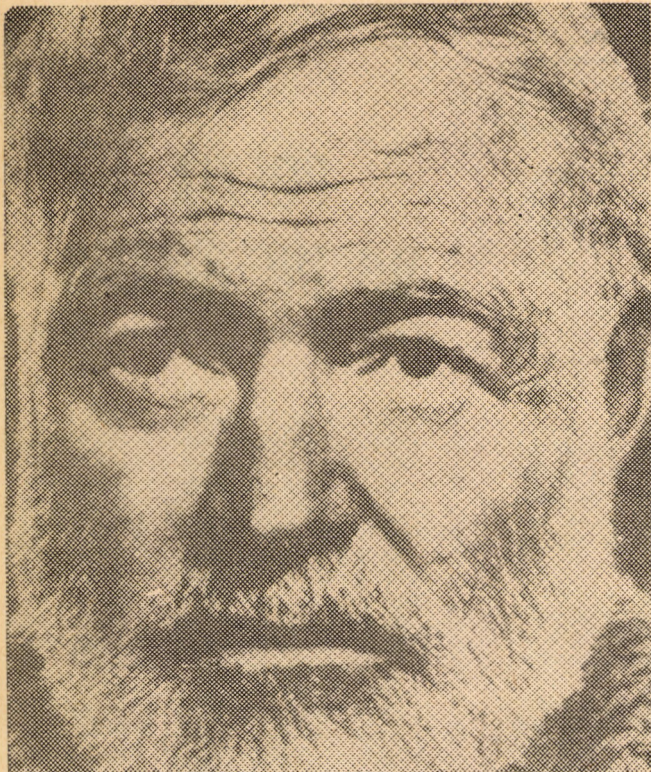
Pecete în chinovar

cu acvila cantacuzină bicefală

februarie 10 zile leat scris (1685) și a scris Popa vtori (al doilea) logofăt.

După istoricul C. C. Giurescu, „stringătorii de biruri de prin județe au avut „un nume generic, acela de ciocoi, cu varianta ciocotniți, singular ciocotnic”; ei figurează întîia oară în poemul grecesc al vistiernicului Stavrinou, închinat lui Mihai Viteazul, sub numele de ciocotniți, iar glosarul ediției venețiene din 1672 le dă înțelesul de „Stringători de biruri ai voevodului”. Ei reapar în Țara Românească, cu un „Oprea, ciocoiul din Pleșoi” într-un document de la Gheorghe Duca, la cîțiva ani după acest glosar. Să lăsăm pierdut în negura vremurilor acest trist vestigiu al feudalității noastre, veștejit de Filimon.

ȘERBAN CIOCULESCU

ERNEST HEMINGWAY

MARELE RÎU

cu chingile pregătite și cu urma spatelui imprimată în el. Nick stătea și fuma, privind peste cimpie. Nu avea nevoie să-și scoată harta. Cunoștea locul în care se afla, după poziția riului.

În timp ce fuma, cu picioarele întinse în fața sa, zări un cosaș care mergea pe pământ și apoi se cățăra pe ciorapul său de lână. Cosașul era negru. Pășind pe lungul său drum, stîrnise mulți cosași, care săreau prin praf. Toți erau negri. Nu erau cosașii aceia cu aripi galbene și negre sau roșii și negre, ce ieșeau vibrînd de sub tecile lor negre, în timpul salturilor. Aceștia erau numai niște cosași obișnuiți, dar toți aveau culoarea neagră a funinginii. De-a lungul urcușului, Nick se mirase de ei, dar fără a se gândi prea mult. Acum, în vreme ce urmărea cosașul negru, incurcîndu-se în ciorapul său de lână, se gândi că toți se înnegriseră din cauză că trăiau în cimpia pîrjolită. Se gândi că focul trebuie să fi venit anul trecut, iar acum toți cosașii erau negri. Se întrebă cît timp vor rămîne în starea asta.

Cu grijă, își coborî mina și prinse cosașul de aripi. Îl răsturnă cu piciorușele în aer și-i privi burta inelată. Da, era și ea neagră, irizată în locurile în care capul și coada erau pline de praf.

„Pleacă, cosașule!”, zise Nick, vorbind pentru prima dată. „Zboară undeva”.

Aruncă cosașul în aer și-l urmări cum plutește spre o buturugă arsă de pe partea cealaltă a drumului.

Nick se ridică în picioare. Își propti spatele în greutatea sacului ce stătea acolo unde îl pusese, în virful buturugii și își trecu miinile printre curelele pentru umeri. Stătu pe marginea dealului, cu legătura de lucruri pe spate și privi peste cimpia de jos, înspre riul din depărtare, apoi începu să coboare panta, părăsind drumul. Sub picioare, pământul era bun pentru mers. Linia focului se oprea la două sute de yarzi mai jos. Apoi urmau ferigile tinere, ce-ți ajungeau pînă la glezne, cînd treceai printre ele, și tufe de pini; cimpia se întindea undulată, cu urcușuri și coborișuri dese, cu solul nisipos și din nou șes plin de vegetație.

Nick își păstra direcția după soare. Știa pe unde vroia să treacă riul și o ținu peste cimpul cu pini, urcînd mici ridicături, ca să vadă în fața sa alte ridicături și, citeodată, de pe virful uneia, în dreapta sau în stînga, îi apărea cite o pădure deasă de pini. Rupse o mină de ferigi crude și le puse sub curelele sacului. Frecate de chingi, se zdrobiră și le simțea mirosul în timpul mersului.

Traversînd cimpia cu pinișori, neregulată și fără umbră, se simțea obosit și infierbîntat. În orice caz, știa că va putea trece riul, dacă o va coti spre stînga. Vadul nu putea fi mai departe de o milă. Dar el continua să se îndrepte spre nord, pentru ca să ajungă la riul cît mai în amonte, la distanța ce-o putea străbate într-o zi.

O vreme, în timp ce mergea, Nick avu în fața ochilor o insulă de pini, ridicată deasupra coamei înalte pe care o traversa. Coborî în vale și apoi, urcînd încet spre vîrf, o luă spre copaci.

Sub insula de pini nu existau tufișuri. Trunchiurile copacilor se ridicau drept în sus sau se înclinau unul spre altul. Ele erau drepte și brune, fără crengi. Crengi erau numai la mare înălțime. Unele se încrucișau, formînd o umbră deasă pe covorul cafenii al pădurii. În jurul pădurii locul era gol. Era brun și Nick îl simțea moale sub picioare. Era covorul de ace de pin ce se întindea dincolo de marginea crengilor înalte. Copacii au crescut înalți și crengile au urcat și ele lăsînd în bătaia soarelui acest loc gol, care fusese cîndva acoperit de umbră. Brusc, la marginea acestui covor de pădure, începeau ferigile.

Nick își scoase pachetul și-l așeză la umbră. Se culcă deasupra lui și privi în sus, spre nori. Așa cum era întins, gîtul, spatele și șalele i se odihneau. În spate simțea plăcut pământul. Printre crengi se uita la cer, apoi își închise ochii. Îi deschise și privi din nou. Sus, între ramuri, sufla o adiere de vînt. Își închise iar ochii și adormi.

Nick se trezi întepenit și amorțit. Soarele era aproape de apus. Ridicîndu-l, sacul era greu și chingile îi produceau dureri. Se aplecă, cu el în spinare, își culese tocul de piele cu undițe, ieși de sub copaci și porni peste grozama de ferigi tinere, spre riul. Știa că nu putea fi mai departe de o milă.

Coborî o coastă de deal, plină de cioturi și ajunse într-o poiană. La marginea pajiștei curgea riul. Nick era bucurios că a ajuns la riul. Porni în susul curentului prin pajiște. Mergînd, pantalonii i se umeziră de rouă. După arșița zilei, roua a apărut repede și abundentă. Riul nu producea nici un zgomot. Era prea repede și neted. La marginea poienii, înainte de a urca pe o colină pentru a-și face cortul, Nick privi în josul curentului, urmîrind păstrăvii care săreau. Își țineau după insectele care venea din mlaștina de pe malul celălalt al riului. Păstrăvii săreau din apă pentru a le prinde. În timp ce Nick străbătuse, de-a lungul riului, mica pajiște, păstrăvii se înălțau mult deasupra apei. Acum, uitîndu-se în josul apei, insectele trebuie că s-au așezat la suprafață, deoarece păstrăvii le culegeau, peste tot, în avalul riului. Cît putea vedea de departe, păstrăvii se ridicau, formînd cercuri pe oglinda apei, de parcă ar fi început să plouă.

Colina se ridica nisipoasă și plină de copaci, dominînd poiana, riul și mlaștina de pe celălalt mal. Nick își aruncă sacul cu lucruri și tocul cu undițe și căută un loc neted. Era foarte flămînd și voia să-și facă tabăra înainte de a pregăti mîncarea. Pământul dintre doi pini era destul de neted. Scoase din sac toporul și dezgropă două rădăcini. Prin aceasta nivela o porțiune de pământ suficientă pentru dormit. Netezi solul nisipos și smulse din rădăcină toate tufe de ferigă. Bătătorii pământul răscolit de rădăcini. Nu vroia să aibă sub pături nici un fel de moviță. Cînd termină de netezit pământul, își întinse cele trei pături ale sale. Una o puse în două, pe cea de jos. Celelalte două le întinse deasupra.

Dintr-un tufiș tăie cu secura un pin subțire, din care

ciopli țărushi pentru cort. Trebuiau să fie lungi și solizi ca să intre bine în pământ. Fără cortul nedescăcut, dar întins pe sol, sacul părea mult mai mic. Nick legă de un pin frînghia ce trecea prin coama cortului, apoi îl ridică de la pământ cu celălalt capăt al frînghiei și o legă de un alt pin. Cortul atîrna ca un cearșaf pe o frînghie de rufe. Nick sprijini un țărush, din cei care îi tăiasă, sub capătul din spate al crestei și-i dădu forma de cort prin fixarea cîtorva țărushi laterali. Prinse marginile întinse, înfipse țărushi adînc în pământ, lovindu-i cu latul securii pînă cînd nodurile frînghiilor se îngropară și pinza cortului se întinse ca o tobă.

Peste intrarea deschisă a cortului, Nick așeză o bucată de tifon ca să nu poată intra țîntarii. Tîrîndu-se înăuntru, pe sub apărătoarea de țîntari, cără diferite lucruri pentru a le pune la căpățiul patului de sub cort. În cort lumina pătrundea strecurată prin pinza cafenie. Mirosea plăcut a pinză impregnată. Apăruse deja acel ceva misterios ce aducea a casă. În timp ce se tira în cort, Nick se simțea fericit. Toată ziua nu se simțise nefericit. Starea aceasta era destul de diferită. Acum treaba era terminată. Trebuia să fie făcută. Acum era făcută. Era instalat. Nimic nu-l putea atinge. Era un loc plăcut pentru tabără. El era acolo, în locul acela plăcut. Era în casa lui, acolo unde și-o făcuse. Acum era flămînd.

Leși tîrîndu-se pe sub pinza de tifon. Afară era deja întuneric. În cort era mai multă lumină.

Nick se duse la pachet, pipăind cu degetele, găsi un cui lung, în săculețul de hîrtie cu cui, care se afla pe fundul pachetului. Tîrîndu-l strîns și lovindu-l ușurel cu latul securii, îl înfipse în pin. În cui agăță sacul cu lucruri. Toate proviziile sale erau în sac. Fuseseră pe pământ și acum erau adăpostite.

Lui Nick îi era foame. Nu credea să fi fost vreodată mai flămînd. Deschise o conservă de fasole cu carne de porc și una cu macaroane și le răsturnă în ligăie.

„Am dreptul să consum o asemenea mîncare, dacă vreau să rezist”, spuse Nick. Vocea lui răsuna straniu printre copacii întunecați. Apoi, nu mai vorbi.

Aprinse un foc cu ajutorul unor crengi de pin pe care le tăiasă de pe o buturugă. Deasupra focului puse o împletitură de sîrmă, înfîșurîndu-i în pământ cele patru picioare, cu virful bocancului. Nick așeză tîgaia pe grător, deasupra flăcărilor. Era și mai flămînd. Fasolea și macaroanele se încălziră. Nick le amestecă. Începură să fiarbă, făcînd bule mici, care ieșeau cu greutate la suprafață. Nick scoase un borcan cu pastă de roșii și tăie patru bucăți de piine. Acum, clocotele mărunte se îndesiră. Nick se așeză lingă foc și ridică tîgaia. Turnă aproximativ jumătate din conținut în farfuria de cositor. Mîncarea se întinse încet în farfurie. Nick știa că era încă prea fierbinte. Puse peste ea niște pastă de roșii. Știa că fasolea și macaroanele erau încă tot prea fierbinți. Se uită la foc, apoi la cort, nu voia să-și strice gustul, arzîndu-și limba. De ani de zile nu-i plăceau bananele prăjite pentru că niciodată n-a fost în stare să aștepte pînă se răcesc. Limba lui era foarte sensibilă. Era foarte flămînd. Dincolo de riul, din mlaștină, aproape prin întuneric, zări ridicîndu-se un abur. Privi încă o dată spre cort. În regulă. Luă o lingură plină.

„Cristoase”, spuse Nick. „Isuse Cristoase”, repetă el fericit.

Înfulecă o farfurie întreagă înainte de a-și aminti de piine. Nick termină cea de-a doua farfurie cu piinea tăiată, ștergînd-o pînă străluci. Pînă acum nu mîncase decît un sandvici și o cafea, în restaurantul gării, la Saint Ignace. A fost o experiență excelentă. Îi fusese foame și înainte de aceasta, dar nu fusese în stare să și-o satisfacă. Dacă ar fi vrut, ar fi putut să-și facă tabăra cu multe ore mai înainte. Pe riul se găseau o mulțime de locuri bune pentru tabără. Dar locul acesta era cel mai bun.

Nick împinse sub grător două cioturi de pin. Focul se încinse din nou. Uitase să aducă apă pentru cafea. Scoase din sac o găleată de pinză și coborî panta, peste pajiște, spre riul. Tărîmul celălalt era învăluit în aburi albi. Ingenunchind pe mal, pentru a scufunda găleata de pinză în apă, simți că iarba era umedă și rece. Găleata se umflă și smucea puternic în curent. Apa era rece ca ghioța. Nick o scutură și o duse, plină ochi, pînă sus în tabără. Sus, departe de apă, nu era așa de frig.

Nick bătu un alt cui și atîrnă de el găleata plină cu apă. Scufundă în ea ibricul de cafea, îl umplu pe jumătate, mai puse niște lemne pe foc și așeză ibricul deasupra grătarului. Nu-și putea aminti cum să facă cafeaua. Își aducea aminte de un sfat al lui Hopkins, dar nu și cu ce să înceapă. Se hotărî să fiarbă întii apa. Acum își aminti că aceasta era metoda lui Hopkins. Dezbătuse cîndva toate lucrurile astea cu Hopkins. Așteptînd să fiarbă cafeaua, deschise o conservă de caise. Îi plăcea să deschidă conserve. Goli cutia cu caise într-o cană de cositor. În timp ce urmărea cafeaua de pe foc, bău siropul de pe caise, la început cu grijă pentru a nu-l vărsa, apoi, meditativ, înghiți și caisele. Erau mai bune decît caisele proaspete.

Cafeaua fierbea în timp ce el o urmărea. Caimacul se umflă și cafeaua dădu peste marginile ibricului. Nick o luă de pe grătar. Era un triumf pentru Hopkins. Puse zahăr în cana golită de caise și turnă niște cafea ca să se răcească. Era prea fierbinte să poată prinde ibricul de mîner și se folosi de pălărie. Nu voia s-o lase să se coclească în ibric. În nici un caz, prima ceașcă. Trebuia să fie tot timpul exact ca Hopkins. Hop merita treaba asta. El era un băutor de cafea foarte serios. Era omul cel mai serios pe care l-a cunoscut vreodată Nick. Nu un serios greoi. Asta a fost demult. Hopkins vorbea fără să-și miște buzele. Juca polo. În Texas, făcuse milioane de dolari. Împrumutase banii pentru autobuz, ca să se ducă la Chicago, cînd i s-a telefonat că primul său capital intrase în bancă. Putea să telegrafieze după bani. Dar ar fi fost o treabă prea înceată. Au chemat-o pe fata lui Hop, pe Venus cea blondă. Lui Hop nu-i prea păsa că nu era fata lui adevărată. Hop zicea încrezător, că

Urcînd linia de cale ferată, trenul dispăru din vedere, în spatele unei grămezi de grinzi arse. Nick se așeză pe legătura de pinză groasă, în care erau lucrurile pentru dormit și pe care manipulantul o aruncase prin ușa vagonului de bagaje. Nu exista nici un fel de oraș, nimic altceva decît liniile de cale ferată și cîmpurile arse. Din cele treisprezece saloon-uri, care se aliniau, cîndva, pe unica stradă a orașului Seney, nu mai rămăsese nici o urmă. Doar fundațiile hotelului Mansion House străpungeau pământul. Pietrele erau ciobite și crăpate de foc. Era tot ce mai rămăsese din Seney. Chiar și asfaltul era mistuit.

Nick se uită înspre coastele dealurilor, acolo unde se aștepta să afle cătărate casele orașului, apoi coborî taluzul căii ferate spre podul de peste riul. Riul era acolo. Făcea virtejuri în jurul pilonilor de lemn ai podului. Nick privi în apa cristalină, colorată de pietrișul de pe fund și urmări păstrăvii ce stăteau nemîșcați în curentul apei, vibrîndu-și aripioarele. În timp ce se uita la ei, își schimbă poziția pe unghiuri rapide, pentru ca apoi să rămînă din nou nemîșcați în apa repede.

În adînc erau mulți păstrăvi, îi urmări cum se mențineau cu boturile împotriva cursului apei repezi și așa cum privea, fundul era puțin distorsionat de suprafața convexă, ca de sticlă și care se umfla ușor în fața tăriei pilonilor de lemn ai podului. Păstrăvii mari erau pe fundul bălții. La început, Nick nu-i văzu. Apoi îi zări pe prundul bălții, păstrăvi mari ce păreau că se țin de fundul de pietriș, într-un nor de nisip și pietricele, ridicat în jeturi de curent.

Nick privi în jos, în apă, de pe pod. Era o zi fierbinte. Un pescăruș își din curentul apei. Era de mult de cînd Nick nu mai privise într-un torent și văzuse păstrăvi. Erău foarte promițători. În timp ce umbra pescărușului aluneca în susul riului, un păstrăv mare se repezi împotriva curentului, într-un unghi lung — numai umbra sa marca unghiul — apoi își pierdu umbra cînd trecu prin suprafața apei, sclipi în soare, apoi, în vreme ce străpungea invers fața apei, umbra lui părea că plutește la vale odată cu curentul, ne-rezistînd însă postului de observație de sub pod, unde era el aplecat, ogîndindu-se în torent. Inima lui Nick tresărea pe măsură ce păstrăvul se mișca. Trăia toate sentimentele acelelea vechi.

Se întorse și privi în josul riului. Se întindea pînă departe, în albia prundită, cu vaduri și bolovani, formînd apoi o baltă în curba ce ocolea piciorul unei creste de deal.

Nick porni înapoi spre legătura de bagaje, care stătea aruncată în zgura de lingă linia ferată. Era fericit. Aranjă curelele în jurul legăturii de pinză, aruncă sacul pe spate, își viri miinile printre curele și-și puse chingile pe umeri, apoi propti fruntea într-o curea lată, cu ajutorul căreia mai ușura povara umerilor. Era încă prea greu. Mult prea greu. În mină avea tocul de piele cu undițe și spîjinindu-l în așa fel încît ridica și îndepărta de umeri legătura cu lucruri, pășea de-a lungul drumului paralel cu calea ferată, lăsînd în urma sa orașul mistuit, în arșiță, apoi coti pe după un deal, deal pîrjolit de foc pe ambele coaste și o apucă pe un drum ce ducea înapoi pe cîmp. Mergea de-a lungul drumului simțînd în mușchi durerea produsă de greutatea sacului. Drumul urca continuu. Era o treabă grea să urci dealul. Mușchii îl dureau și era arșiță, dar Nick se simțea fericit. Simțea că lăsase totul în urmă, nevoia de a gândi, nevoia de a scrie, alte nevoi. Toate acestea erau în urma lui.

Din momentul în care a coborît din tren și manipulantul i-a aruncat, prin ușa deschisă a vagonului, bagajele, lucrurile erau diferite. Seney era ars, cimpia pîrjolită și schimbată, dar aceasta nu conta. Nu putea să fie totul ars. El știa asta. Pășea de-a lungul drumului, transpira în dogoarea soarelui, cătărîndu-se ca să traverseze coama dealului ce despărțea drumul de fier de pădurile de pini. Drumul șerpuia mai departe, coborînd uneori, dar apoi întotdeauna urca. În cele din urmă, după ce mersese paralel cu coasta pîrjolită a dealului, a ajuns pe creastă. Nick se rezemă de o buturugă și apoi se strecură dintre hamurile pachetului. Înaintea sa, cît vedea cu ochii, se întindea cimpia cu pini. Sesurile arse se opreau în stînga coamelor de deal. În fața, insulele întunecate ale pinilor străpungeau întinderea cimpiei. Departe, în stînga, șerpuia riul. Nick îi urmări conturul și de cîteva ori observă sclipirile apei în soare.

Înaintea sa, nu mai exista nimic altceva decît pădurile de pin, pînă departe, la dealurile albastre, care marcau marginea cimpiei dinspre Lacul Superior. Crestele lor se distingeau cu greutate, neclare și șterse de depărtare și de lumina fierbinte a cimpiei. Dacă le privea mai îndelungat, dispăreau. Cînd se uita cu ochii mijiiți, erau acolo, dealurile din depărtare cu crestele lor.

Nick se așeză, sprijinindu-și spatele de buturuga carbonizată și fumă o țigară. În virful cioatei, sacul se clătina,

CU DOUĂ INIMI

nimeni nu-și va bate joc de fata lui adevărată. Avea dreptate. A fost nevoie de opt zile pentru ca să ajungă la ei telegrama. Hopkins i-a dăruit lui Nick Coltul său automat, calibrul 22. El i-a dat lui Bill aparatul său de fotografiat. Ca să-și aducă aminte de el întotdeauna. Vara următoare trebuiau să meargă cu toții, împreună, la pescuit. Căpătina de Hop era bogat. Își va cumpăra un iaht și vor face croaziere de-a lungul țărmului nordic al Lacului Superior. Era emoționat, dar serios. Și-au luat rămas bun și cu toții s-au simțit prost. Se strica excursia. Nu l-au mai văzut niciodată pe Hopkins. Asta a fost demult, pe Riul Negru.

Nick bău cafeaua, făcută după rețeta lui Hopkins. Cafeaua era amară. Nick rise. Era un final bun pentru poveste. Minteau lui începu să lucreze. Știa că putea s-o oprească deoarece era destul de obosit. Vărsă cafeaua din ibric și aruncă zațul în foc. Își aprinse o țigară și intră în cort. Așezat pe pături își scoase bocancii și pantalonii, înfășurându-și pantofii în pantaloni, ca să-i servească de pernă, îi viri între pături.

Afară, prin deschiderea cortului, urmărea spuza de jăratec, stîrnită cînd vîntul nopții sufla peste ea. Era o noapte liniștită. Mlaștina era pe deplin liniștită. Nick se strecură sub pături. Un țințar îi țiuu la ureche. Nick se ridică și aprinse un chibrit. Țințarul era pe pinza cortului, deasupra capului său. Nick ridică rapid chibritul spre el. În flacăra țințarului produse un fisit mulțumitor. Chibritul se stinse. Nick se culcă din nou între pături. Se-ntoarse pe-o parte și-și închise ochii. Simți somnul apropiindu-se. Se încovoie sub pături și adormi.

II

Dimineața, soarele era sus, pe cer și cortul începuse să se infierbînte. Nick se strecură pe sub plasa de țințari, atîrnată peste intrarea cortului, ca să privească dimineața. Sub miini simți iarba umedă. Luă în miini pantalonii și bocancii. Soarele era chiar deasupra dealului. Pajiștea, riul și mlaștina, erau tot acolo. În verdele mlaștinii de pe malul celălalt erau mestecenii.

Riul era cristalin și curgea neted și repede în dimineața timpurie. Cam cu două sute de yarzi mai jos, de-a curmezișul riului, se aflau trei trunchiuri de copac. Ele făceau ca apa, mai sus de ei, să se netezească și să se adîncească. În timp ce Nick privea, o nură trecu buștenii și se pierdu în mlaștină. Nick era emoționat. Era emoționat de dimineața timpurie și de riul. Era mult prea grăbit să-și ia micul dejun, dar știa că trebuie să se grăbească. Aprinse un foc mic și puse ibricul de cafea.

În vreme ce apa se încălzea în ibric, el luă un borcan și coborî panta colinei spre pajiște. Pajiștea era udată de rouă și Nick vroia să prindă niște cosași pentru nadă, înainte ca iarba să se usuce. Găsi o mulțime de cosași potriviți. Uneori atîrnau de cite o tulpină de iarbă. Stăteau la rădăcina firelor de iarbă. Erau reci și umeziți de rouă și nu puteau sări pînă cînd nu-i usca soarele. Nick îi culegea, așezîndu-i numai pe cei de mărime mijlocie și cafenii și îi puneau în borcan. Acesta era o cameră de închiriat pentru cosași. Nick adună în borcan vreo cincizeci de cosași bruni, de mărime potrivită. În timp ce culegea cosașii, ceilalți se încălziră de soare și începură să sară. În salt, ei zburau. La început făceau o săritură și după aterizare rămineau țepeni, de parcă erau morți.

Nick știa că pînă cînd va termina el cu micul dejun, ei vor fi tot atît de plini de viață ca întotdeauna. Fără roua din iarbă i-ar fi trebuit o zi întreagă ca să umple un borcan cu cosași și ar fi strivit foarte mulți aruncînd pălăria peste ei. Se spală pe miini în riul. Era emoționant să fie lângă el. Apoi urcă spre cort. În iarbă cosașii săreau deja anghilozați. Cei din borcan, încălziți de soare, săreau în masă. În loc de capac, Nick așeză peste borcan o bucată de pin. Aceasta acoperea îndestul gura sticlei în așa fel încît cosașii să nu poată sări afară, dar să lase suficient loc pentru aerisire.

Rostogoli la loc trunchiul de copac și știu că va găsi acolo, în fiecare dimineață, suficienți cosași.

Nick sprijini borcanul de trunchiul unui pin. Rapid, el amestecă niște făină de hrîșcă cu apă, pînă se transformă în pastă omogenă, o ceașcă cu făină și o ceașcă cu apă. Puse o mină de cafea în ibric, scoase o grămăjoară de grăsimă dintr-o cutie și o topi într-o cratiță cu miner lung, infierbîntată. În cratița fumegîndă turnă încet pasta de hrîșcă. Ea se întinse ca lava, iar untura împroșcă abundant. De jur împrejur, la margini, plăcinta de hrîșcă începu să se întărească, apoi să se coloreze în cafeniu și mai apoi să devină crocantă. Prin porozități suprafața clocoțea încet. Nick luă un băț curat de pin și-l introduse sub suprafața brună. Trase cratița de-o parte, suprafața rumenită era acum desprinsă de fundul cratiței. N-am să-ncerc s-o salt pe partea cealaltă, medită el. Introduse bucățica de lemn curat, pe sub plăcintă, de jur împrejur, și o întoarse cu fața în jos. Sfîrșii puternic în cratiță.

După ce plăcinta se coapse, Nick gresă din nou cratița. Utiliză toată pasta de hrîșcă. Mai pregăti o turtă mare și alta mai mică.

Nick mîncă o bucată mare și una mică, acoperite cu gem de mere. Puse gem de mere și pe cea de-a treia bucată, o îndoi în două, o înveli într-o hîrtie pergament și o viri în buzunarul cămășii. Puse borcanul cu gem de mere înapoi în sac și își tăie două bucăți de piine pentru sandvici.

În sac găsi o ceapă mare. O tăie în două și o curăți de coajă. Jumătate o făcu solzișori și pregăti sandviciuri cu ceapă. Le înveli în hîrtie pergamentoasă și le închise în celălalt buzunar al cămășii sale kaki. Răsturnă cratița peste grătar, își bău cafeaua, îndulcită și decolorată cu lapte praf și făcu curățenie în tabără. Era o tabără bună.

Nick scoase din tocul de piele lanseta pentru muște și o montă, iar pe celelalte le puse înapoi în cort. Instală

mulineta și petrecu firul prin inelele de ghidaj. Trebuia să-l poarte și cu o mină și cu cealaltă, altfel ar fi căzut înapoi, tras de propria greutate. Era un fir greu, dublu laminat. Cu mult timp în urmă, Nick dăduse pe el opt dolari. A fost făcut greu pentru a putea atîrna în spatele pescarului și apoi să fie lansat în față, ca un proiectil, făcînd astfel posibilă plasarea muștei, care n-are nici o greutate, pe apă. Nick deschise cutia de aluminiu în care erau strunele. Strunele erau așezate între pernițe umede, de flanelă. Nick udase pernițele la răcitorul de apă de pe trenul spre Saint Ignace. Între pernițele umede, strunele de catgut se înmuieră și Nick derulă una, pe care o legă, printr-o buclă, de capătul firului greu. Fixă cîrligul de strună. Era un cîrlig mic; subțire și elastic.

Așezat cu lanseta în poală, Nick scoase cîrligul din carnetul special, cu file pungă. Încercă nodul și elasticitatea bățului, întinzînd firul. Avu grijă ca undița să nu i se înfigă în deget. Era o senzație plăcută. Minciocul îi era atîrnat cu un cîrlig de centură. Peste umăr îi trecea un sac lung, de făină, legat la fiecare colț în formă de spic. Coada de leghătură o avea pe umăr. Sacul filfiiă lovit de picioarele sale.

Nick se simțea stînjnit și fericit din punct de vedere profesional, cu tot acest echipament atîrnat de el. Borcanul cu cosași i se bălăbănea pe piept. La cămașă, simțea buzunarele de la piept umflate de pachetul cu gustare și carnetul special pentru cîrlige.

Păși în curentul apei. A fost un șoc. Pantalonii i se lipiră strîns pe picioare. Cu pantofii simți prundișul. Apa era un șoc rece ce i se ridica pe corp. Goana curentului era aspirată în vîrtejuri, în spatele picioarelor sale. Acolo, unde intrase în riul, apa îi trecea de genunchi. Pietrișul îi fugea sub tălpi. Privi virteturile din spatele picioarelor și luă borcanul pentru a scoate un cosaș.

Primul cosaș făcu un salt pe gîtul borcanului și căzu în apă. Virtutul din spatele picioarelor îl absorbi și ieși la suprafață ceva mai jos. Curentul îl ducea repede, săltîndu-l pe valuri. Un cerc rapid sparse fața apei și cosașul dispăru. Un păstrăv îl înghiți.

Un alt cosaș își scoase nasul din borcan. Antenele îi vibrau. Își scoase din borcan picioarele din față, pregătindu-se să sară. Nick îl apucă de cap și îl ținu așa, în timp ce-i înfîșea cîrligul subțire sub bărbie, prin torace, pînă la ultimele segmente ale abdomenului. Cosașul se apucă de cîrlig cu picioarele din față, împroșcînd un suc de culoarea tutunului. Nick îl lăsă să cadă în apă.

Ținînd bățul în mîna dreaptă, cu stînga desfăcea firul de pe mulineta și cosașul era dus de curent. Cu mîna stîngă derulă tot firul de pe tambur și-l lăsă să fugă liber pe apă. Vedea cosașul săltînd pe valurile curentului. Apoi dispăru.

Simți o smucitură pe fir. Nick trase în sensul opus firului întins. Era prima lui captură. Ținînd de-a curmezișul curentului varga, acum plină de viață, cu stînga strîngea firul. Bățul se îndoaia cu smucituri bruște din cauza salturilor păstrăvului, în contra apei. Nick știa că era unul mic. Ridică lanseta drept deasupra apei. Se îndoaia din cauza greutății.

Văzu păstrăvul în apă, smucindu-se cu capul și corpul împotriva tangentei firului ce se ridica din curent.

Nick prinse firul cu stînga și trase păstrăvul ce se lovea ostent de suprafață. Spinarea îi era peștriță, de culoarea apei de pe fundul cu pietriș, iar părțile laterale străluciau în soare. Cu bățul, sub mîna dreaptă, Nick se aplecă și își cufundă brațul drept în apă. Prinse păstrăvul, care nu stătea liniștit nici un moment și îl ținea în mîna sa dreaptă umezită, în timp ce îi scoțea cîrligul, apoi îl aruncă înapoi în apă.

Rămase o clipă nemișcat la suprafață, apoi se ascunse la baza unui bolovan. Nick își viri mîna în apă, pînă la cot, pentru ca să-l atingă. Păstrăvul stătea nemișcat în curent, odihnindu-se pe prundiș, lingă un pietroi. Nick întinse degetele, atîrîne netezimea sa rece, și sub apă simți că s-a dus, dispăruse sub umbra ce acoperea fundul curentului.

N-are nimic, gîndi Nick. A fost numai obosit. Înainte de a atinge păstrăvul își udase mîna ca să nu distrugă mucoasa delicată cu care era acoperit. Dacă un păstrăv era prins cu mîna uscată o ciupercă albă ataca locul lipsit de acest strat protector. Cu ani în urmă, pe vremea cînd pescuia în riuri aglomerate cu pescari și mai sus și mai jos de locul său, Nick înlînea mereu păstrăvi morți, acoperiți de ciupercă albă, oprîți în spatele unei stînci sau plutind cu burta în sus în cite o baltă. Lui Nick nu-i plăcea să pescuiască dacă mai erau și alți oameni pe riul. Atîta timp cît nu făceau parte din grupul tău, ei stricau riul.

Țîrșîindu-și picioarele, coborî prin apa ce-i trecea de genunchi, peste bancul de vreo cincizeci de yarzi, care se afla în fața trunchiurilor de copac așezate de-a curmezișul curentului. Nu puse momeală nouă și în timp ce trecea vadul ținea cîrligul în mîna. Era convins că ar fi putut prinde păstrăvi mici în apa vadurilor, dar nu vroia asta. La ora aceasta a zilei nu se găsea nici un păstrăv mare în vaduri.

Acum apa se adîncea, tăindu-l peste coapse, rece. În față se afla apa liniștită din spatele zăgazului de bușteni. Suprafața era netedă și întunecată, în stînga era pajiștea; în dreapta, mlaștina.

Nick se propti împotriva curentului și scoase un cosaș din borcan. Îl puse pe cîrlig și scuipă asupra lui ca să fie norocos. Apoi derulă cițiva yarzi de fir de pe mulineta și aruncă cosașul în față sa, în apa repede și întunecată. Acesta plutî în jos, către trunchiurile de copac, apoi greutatea firului scufundă momeala. Nick ținea lanseta în mîna dreaptă, lăsînd firul să-i alunece printre degete.

Se produse o smucitură prelungă. Nick contră, bățul începu să se agite periculos, se îndoaia în două, firul întinzîndu-se ieșea din apă, se încorda, toate acestea într-o smucitură grea, amenințătoare și continuă. Nick simți momentul în care struna ar fi cedat dacă mai forța și lăsă firul să se deruleze.

Mulineta scotea clinchete, ca un fel de tipăt mecanic. În timp ce firul zbura înnebunit de pe tambur. Prea repede. Nick frînă tamburul cu degetele mîinii stîngi. Avea o senzație ciudată, simțindu-și degetele pe tamburul rotitor.

Fortînd frînarea, firul se întări brusc și în spatele buștenilor un păstrăv uriaș țîșni din apă. În timpul saltului făcut de păstrăv, Nick aplecă virful bățului. Dar simți, în vreme ce cobora virful pentru a slăbi coarda, momentul în care încordarea a fost prea mare, tînsiunea firului prea puternică. Desigur că struna se rupse. Nu se înșelase cînd simțise mosorul derulat complet și firul care devenise uscat și tare. Apoi se înmuie.

Cu gura uscată și un gol pe care-l simțea în inimă, Nick înfășură firul. Niciodată nu văzuse un păstrăv atît de mare. A fost o greutate, o putere ce nu putea fi stăpînită și apoi, în timp ce sărea, îi văzuse corpul uriaș. Părea tot atît de mare ca un somn.

Mîna lui Nick tremura. Înfășură firul încet. Senzația fusese prea puternică. Simțea, vag, că este slăbit, ca și cum ar fi fost mai bine să se așeze.

Struna se rupsesse acolo unde a fost legat cîrligul. O luă în mîna. Se gîndi la păstrăvul aflat undeva pe fundul riului stînd nemișcat deasupra prundișului, în adînc, departe de lumină, sub bușteni, cu cîrligul înfîpt în bot. Nick știa că dinții păstrăvului vor pătrunde prin curba cîrligului și cîrligul se va afunda în falca sa. Ar fi pariat că păstrăvul era foarte furios. Oricare altul de mărimea aceea ar fi furios. Asta a fost păstrăv. A fost agățat foarte solid. Solid, prins ca-ntr-o piatră, îl simțise ca pe un bolovan înainte de salt. Doamne, a fost un păstrăv mare. Dumnezeuule, a fost cel mai mare păstrăv de care am auzit vreodată.

Nick se cățăără pe mal și se opri pe pajiște, cu apa și roindu-i de pe pantaloni și din pantofii care plescăiau. Traversă și se așeză pe bușteni. Nu vroia să piardă nici una dintre senzațiile avute.

Își clăti degetele în apa din pantofi și își scoase o țigară din buzunarul de la piept. O aprinse și aruncă bățul de chibrit în curentul repede din spatele trunchiurilor de copac. Un păstrăv subțirel se ridică la chibritul ce sălta pe apa repede. Nick rise. Își va termina țigara.

Stătea pe bușteni fumînd și uscîndu-se la soare, soarele îi încălzea spatele și în față riul intrînd în pădure devenea mai puțin adînc, cotînd prin pădure făcea vaduri, apa reflecta lumina licîrînd, cu cedri și mesteceni de-a lungul malului; buștenii se încălzeau la soare și-i simțea netezi, sub el, fără cioturi și cenușii; treptat, sentimentul de dezamăgire îi părăsi. Dispăru și simțămîntul de disperare care-l cuprinsese brusc, după încordarea care făcuse să-l doară umerii. Acum se simțea bine. Lanseta era culcată pe bușteni și Nick legă de strună un cîrlig nou, trăgînd cu putere de catgut pînă cînd acesta se înfășură într-un nod strîns.

În stînga, acolo unde se termina pajiștea și începea pădurea, se afla un ulm dezrădăcinat. Doborit de o furtună, căzuse printre copaci, cu rădăcinile pline de murdărie, iarba creștea printre ele, formînd un tîrm solid la marginea riului. Curentul tăia virful copacului dezrădăcinat. Din locul în care era, Nick vedea canalele adînci, ca niște rădăcini, tăiate în albia vadului de șuvoaiele curentului. Acolo unde stătea, fundul era pietros, pietros și plin de bolovani și în spatele său; acolo unde cotea în apropierea rădăcinilor copacului, albia era marnă și printre canalele de apă adîncă, smocuri verzi de buruieni unduiau în curent.

Nick inclină bățul în spate peste umărul său și se lansă în față cu firul șerpuiind în bucle largi, făcînd cosașul să cadă într-unul din canalele adînci, printre buruieni. Un păstrăv smuci și Nick îl agătă.

Ținînd bățul îndreptat înspre ulmul dezrădăcinat și tirîndu-se înapoi prin apă, Nick purtă păstrăvul, săltînd în varga agitată și-l scoase dintre buruienile periculoase, în apa curată. Peștele fugea, dar întotdeauna se întorcea înapoi, mulineta țipa în timpul goanei, uneori se smucea sub apă, dar nu reușea să scape. Nick îl lăsă să fugă pe firul apei. Cu bățul deasupra capului, îl conduse în plasă și apoi îl ridică.

Păstrăvul atîrna greu în plasă, se vedea spatele peștriț și coastele strălucitoare. Nick îi scoase cîrligul, era greu și bun de prins și îl făcu să alunece, sub propria-i greutate, în sacul ce-i atîrna de pe umăr în apă.

Nick desfăcu gura sacului împotriva apei și acesta se umplu, îngreunîndu-se. Îl ridică pe umeri cu fundul în curent, și prin pori țîșnea apa. În sac, în partea de jos, era păstrăvul viu, în apă.

Nick se mișcă la vale, sacul îi atîrna în față, greu, scufundat în apă, trăgîndu-l de umeri.

Se făcea cald, soarele îi frîgea ceafa.

Nick avea un păstrăv frumos. Nu-și făcea griji cu prinderea mai multor păstrăvi. Acum riul avea apa mică și lată. De-a lungul ambelor maluri erau copaci. Copacii de pe țărmul din stînga proiectau pe apă, umbre scurte, în soarele dinaintea amiezii. Nick știa că în fiecare pată de umbră se găseau păstrăvi. După amiază, cînd soarele va trece peste dealuri, păstrăvii se vor afla în umbrele reci de pe cealaltă parte a riului.

Cei mai mari vor sta lungiți foarte aproape de mal. Pe Riul Negru, întotdeauna puteai să prinzi din acele locuri. După apusul soarelui se deplasau spre mijlocul curentului. Chiar în momentele în care soarele transforma apa în oglindă orbitoare, cu strălucirea ce-i precede apusul, puteai să prinzi un păstrăv mare, în orice parte a curentului. Desigur că puteai să pescuești și în susul curentului de apă, dar într-un riul ca Riul Negru sau ca acesta, trebuia să te tirăști în contra curentului și în locurile adînci, apa trecea peste tine. Nu era glumă să pescuești împotriva apei într-un curent așa de puternic și abundent.

Nick se mișcă de-a lungul vadului, urmărind malurile pentru a descoperi gropile adînci. Un mesteacăn creștea foarte aproape de riul iar crengile îi atîrnau în apă. Curentul se întorcea pe sub frunze. În locurile acestea existau întotdeauna păstrăvi.

Nick nu se chinu să pescuiască în groapa aceea. Era sigur că s-ar agăța în crengi.

Părea destul de adîncă. Aruncă cosașul și curentul îl scufundă sub apă, ducîndu-l sub crengile ce atîrnau peste apă. Firul se întinse puternic și Nick smuci. Păstrăvul trăgea greu, ieșînd pe jumătate din apă, printre frunze și crengi. Firul era blocat. Nick trase tare, și păstrăvul fu scos afară. Înfășură firul și cu cîrligul în mîna păși mai la vale.

(continuare în pag. 16)

În românește de
GHEORGHE ROTARU

VATRA DIALOG

cu profesorul LIVIU POPOVICIU

Știința l-a depozitat pe miticul Morfeu de împărăția sa, și a dăruit-o citorva colective de cercetători de renume mondial, dintre care unul se găsește la clinica de neurologie din Tg.-Mureș și este condus de profesorul dr. Liviu Popoviciu.

... tovarășe profesor, omenirea doarme de milenii, fără să-și facă probleme...

— E nevoie de o introducere în neurologie, această disciplină medicală atât de puțin și atât de rău cunoscută de marele public, pentru a putea înțelege ce are știința cu somnul. Iată, despre creier aproape toată lumea știe azi „cite ceva”, a auzit de similitudinile sale cu mașinile electronice de calcul și despre superioritatea sa față de acestea. Dar cunoașterea exactă a structurii și funcțiilor sale normale și patologice, rezolvarea necunoscutelor sale, argumentarea concretă a activităților sale, cade în sarcina neurologiei, ca de altfel toate problemele sistemului nervos și interrelațiile acestuia cu celelalte sisteme ale organismului.

... am auzit că există o hartă a creierului...

— Da. Pe ea sînt consemnați centrii și zone — ca niște țări, ca niște orașe — dar există și multe pete albe. Acești centri ca și alte formațiuni din creier sînt în relații de colaborare sau de antagonism — nu toate cunoscute — făcînd de multe ori un joc secret, aidoma unei complicate politici internaționale. Mii de cercetători, aplecați cu seriozitate și dăruire asupra acestor enigme, trudesca ca niște mineri de poveste la smulgerea nestematelor din adîncul acestei mine, care e creierul.

... Rezultatele muncii lor, coroborate și sistematizate, fac încet lumină în cea mai pasionantă dintre lumi. Prin hățul de junglă al celor peste 14 miliarde de neuroni ai sistemului nervos central, pornesc ici și colo drumuri spre înțelegere, drumuri pe care cercetătorii pun noi și noi jaloane...

— Exact. Și asta nu e decît o vagă introducere.

Pătrunzînd în această lume, care și-a aliat chimia, fizica, telemetria, ș. a. ca mijloace de investigație, te trezești în mijlocul unui templu al științei și încerci fiorul aproape mistic al revelației.

vizităm clinica

Profesorul dr. Liviu Popoviciu, figură marcantă a neurologiei românești contemporane, decan al Facultății de medicină din Tg.-Mureș, membru a patru societăți medicale internaționale, primește reporterul cu amabilitate și bunăvoință sa proverbială, conducîndu-l cu răbdare prin lumea sa. Personalitate multilaterală, intelectual cult și spiritual, didact desăvîrșit, profesorul își pigmentează expunerea științifică cu o coloratură de largă respirație umanistă și filozofică. Cunoscut ca un cercetător de valoare în țară și străinătate, savant distins cu ordine și medalii ale R.S.R.

Profesorul ne prezintă colaboratorii săi, insistînd să-i evidențieze pe cei mai buni, care de altfel sînt coautori la monografia și cercetările despre somn. Profilați pe diferite probleme, sînt cercetători, didacți și terapeuți compleți, îndeplinind toate condițiile puse colectivului și omului de știință modern.

Conferențiar dr. Berdi Așgian, doctor în medicină, membru a două societăți internaționale cu profil medical de mare prestigiu caaru didactic valoros, s-a afirmat în munca spitalicească prin competență deosebită, care întărește prestigiul neurologiei țigumureșene, iar în cercetare e preocupat de probleme dificile, cum ar fi problemele de neuro-fiziologie, cercetarea electromiografică a tulburărilor de vorbire, cercetări de somn, ș. a., fiind colaboratorul său cel mai apropiat. Asistent universitar dr. Pascu Ion, doctor în medicină, cu contribuții importante în problemele de clinică și cercetare, deosebi

călătorind prin

in bolile vasculare cerebrale, motiv pentru care a și fost selecționat de Ministerul Învățămîntului pentru perfecționare în străinătate. Dr. Szabo Ladislau, profilat în special pe probleme de cercetare electro-encefalografică (E.E.G.), probleme poligrafice de somn și pe problema epilepsiei.

Cu ajutorul lor profesorul dr. Liviu Popoviciu a reușit să-și realizeze dozeratul propus în 1965, cînd a devenit șeful Clinicii și catedrei de neurologie din Tg.-Mureș, și a nume, formarea unui colectiv puternic sub aspect didactic, spitalicesc și de cercetare.

...Tovarășe profesor, colectivul dvs. s-a impus după 5 ani de existență, prin rezultate deosebite. Nu ne amintiți cîteva dintre ele?

— Să încep cu lucrarea premiată de Ministerul Învățămîntului în 1967, semnată de dr. L. Popoviciu și dr. B. Așgian, care se ocupă de identificarea unor funcții ale lobului frontal. Cercetări publicate în numeroase lucrări pe linie de neuro-fiziologie, întreprinse după specializarea făcută în Franța, sub conducerea unor eminenți neurofiziologi europeni (profesorii Passouant, Cadilhac, Jouvet, Bancaud etc.) de către mine și dr.

Așgian, au fost validate prin evidențierea unor modificări electrice ale creierului în epilepsie, boală cunoscută în lumea artistică datorită lui Van Gogh ca și prin introducerea unor metode de „activare” medicamentoasă în bolile vasculare cerebrale, epilepsie, care ne-au condus la descrierea unor configurații electrice deosebite. Tot pe această linie am înființat primul laborator de electromiografie (E.M.G.) din țară cu profil de investigare a mușchilor cu inervație bulbară (responsabili cu vorbirea și înghițirea ale cărui investigații au dus la descoperirea unor anomalii surprinzătoare în unele afecțiuni, care vor servi la precizarea diagnosticului etiologic și la punerea unui diagnostic precoce. Menționăm că anomaliile electrice descrise de noi (Așgian, Popoviciu) în timpul vorbirii interioare (în gînd), ne permit contrazicerea atît a lui Critchley, care definește gîndirea ca un „preverbitum”, cît și a lui Oscar Wilde, care spune „The language is the parent, but not the child of the thought” (vorbirea este părintele și nu copilul gîndirii).

Colectivul nostru s-a axat și pe linia cercetării biochimice a sistemului nervos, aducînd contribuții importante în cunoașterea unor anomalii în bolile vasculare cerebrale, bolile musculare, bolile eredo-degenerative, ș. a. Ca exemplu s-a evidențiat că la baza ramolismului și a hemoragiilor cerebrale stau modificări biochimice comune, care atestă comunitatea cauzală și conferă implicații terapeutice de bază comune deosebit de importante. Aceste modificări biochimice permit și diagnosticul precoce al unor suferințe vasculare cerebrale. (Popoviciu, Așgian, Pascu).

Relații neuro-endocrine au fost constatate în spasmofilia neurogenă; studiată, comunicată și publicată în numeroase lucrări în țară și străinătate, de noi (Popoviciu, Așgian, Szabo, Dulău). Am obținut date suficiente pentru a face diagnosticul diferențial dintre spasmofilia și epilepsie, demonstrînd că multi bolnavi diagnosticați clinic drept epileptici sînt de fapt spasmofiliici și beneficiază de alt tratament, cu rezultate spectaculare!

Și, în sfîrșit, problemele de somn, relația acestuia cu memoria și a memoriei cu visul.

— În această problemă, aveți sub tipar o monografie?

— Da, semnată Popoviciu, Așgian, Szabo, Pascu, fiind prima de acest gen din țară și una din puținele din lume; include toate rezultatele cercetărilor noastre ca și o vastă bibliografie (1.740 titluri!).

cum ați început să studiați somnul?

— Studiul somnului de către oamenii de știință a fost determinat de observarea unor manifestări patologice (anormale) în timpul nopții (somnambulism, coșmare, frica nocturnă, enurezisul, diferite forme de epilepsie, ș. a.), observații datînd încă din antichitate, cărora pe atunci li se dădea interpretări puerile, cum ar fi ideea că „sufletul” se desparte noaptea de trup și rătăcește singur prin Hades sau Olimp. Alte observații care au dus la studiul somnului au fost: survenirea lui în afara ritmului obișnuit de veghe — somn, în acea ciudată boală, numită narcolepsie, în care, în plină zi bolnavul

cade brusc în somn profund cu vise, pentru a se trezi tot atît de brusc și a-și continua activitatea ca și cînd nu s-ar fi întimplat nimic. Existența insomniilor și a hipersomniilor cauzate fie de probleme cu mare importanță afectivă pentru individ, fie de tumori sau hepatite cronice), fiind de fapt un dezechilibru al raporturilor dintre veghe și somn.

Între starea de veghe și starea de somn există un antagonism, care duce la excluderea uneia prin cealaltă. Dar una fără cealaltă nu poate exista. Somnul, această lume necunoscută care ne stăpînește o bună parte din viață, are la bază structuri anatomice care îl induc.

— Deci și aici se verifică acea frumoasă și adevărată lege a dialecticii, a unității și luptei contrariilor. Aceste structuri sînt înglobate într-o formațiune numită „formația reticulată”, pe care trebuie să ne-o imaginăm ca pe un drum ce vine de la mădăvă și se termină pe scoarță ca un evantai, fiind punctul de convergență al influxurilor (impresii) venite din mediul extern, mediul intern, scoarță și sistemul limbic. Numai din enumerarea aceasta reiese complexitatea factorilor ce intervin în întreținerea stării de veghe și de somn. Această formație are două sisteme, unul activator, numit sistem reticulat activator ascendent, responsabil cu inducerea stării de veghe, care întreține o stare de excitație a scoarței și un fascicul — sau centru — inhibitor, numit sistem reticulat inhibitor, care inhibă atît scoarța cît și sistemul activator, inducînd somnul. Cercetările care au dus la stabilirea acestor date au început încă în 1936, fiind inițiate de Bremer.

— Aici intervine problema dezechilibrului dintre cele două sisteme, care generează insomniile și hipersomniile?

— Exact. În privința acestora colectivul nostru are cercetări ce confirmă pe cele străine, demonstrînd că această dereglare, dacă e de lungă durată duce la apariția de tulburări psihice și că organismul încearcă să le echilibreze, astfel încît la insomniaci survin scurte perioade de somn, inconștiente, în timpul stării de veghe, care pot fi înregistrate prin E.E.G., bolnavul dormind „cu ochii deschiși”. Importanța acestei observații rezidă în lumina nouă pe care o aruncă asupra cauzelor accidentelor de muncă și rutiere.

— Datele cele mai recente în privința somnului evidențiază două tipuri de somn, numite somn lent și somn rapid. Cum pot fi deosebite?

— După caracterele E.E.G., și a altor înregistrări de funcții vitale în timpul somnului, ca și după caracterul mișcărilor oculare ce survin în timpul somnului. Somnul lent este somnul obișnuit, care de la instalarea sa, cînd e superficial, și pînă la stadiul de somn profund are 5 stadii, în timpul cărora conștiința dispare treptat, ca și controlul asupra funcțiilor nevitală ale organismului. Cîm cauza acestor caractere, somnul a fost comparat de unii scriitori cu o „scurtă moarte”.

Somnul rapid (R.E.M.) este somnul cu vise. E interesant de rețut că acesta survine în timpul somnului lent cu o anumită periodicitate, apărînd la 60—90 de minute de somn lent, și avînd o durată de 5—20 minute. Identificarea formei de somn se face prin tehnici poligrafice complexe, care au fost introduse și în clinica noastră, în cadrul primului laborator de somn din țară, pe care l-am înființat în urma stagiului făcut în Franța.

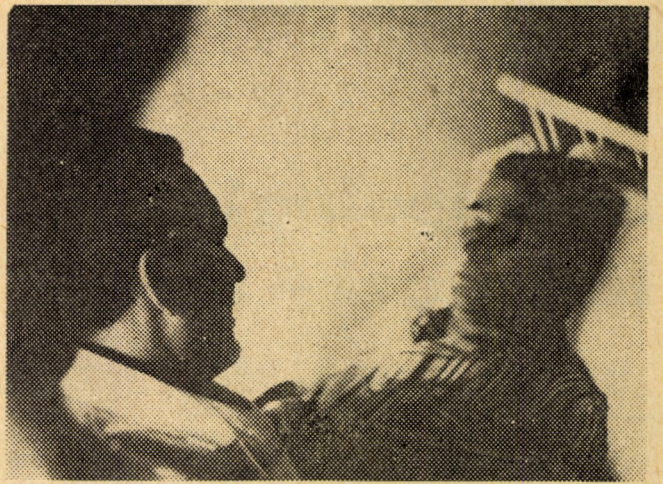
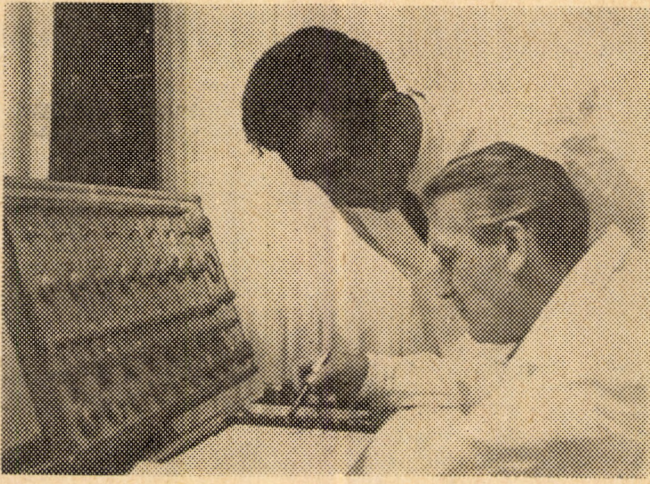
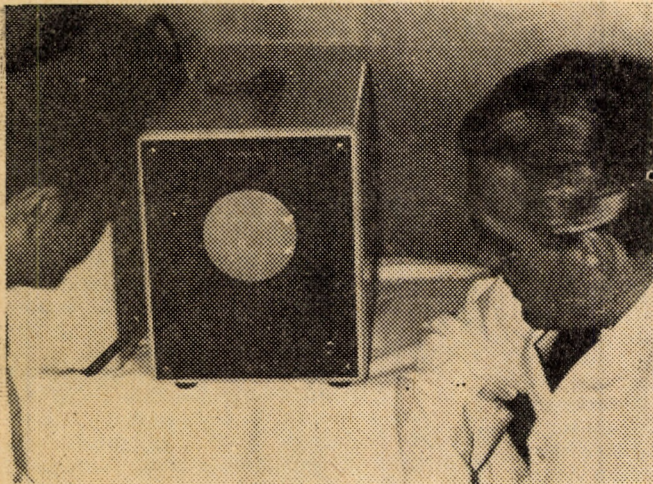
— Deci lucrați la nivelul tehnicii mondiale?

— În problemele de investigație ne putem plînge, deoarece un aparat de telemetrie absolut necesar, promis încă de acum 3 ani, întîrzie să sosească, cu toate că cercetările noastre sînt publicate în principalele reviste neurologice din lume și contribuie astfel la impunerea științei românești.

somnul rapid, somnul cu vise?

— E declanșat de cu totul alte structuri anatomice decît veghea și somnul lent, ceea ce face pe unii cercetători să-l considere drept un al treilea mod biologic de existență, față de veghe și somn (Dement). De fapt, încă în „Upanișadele” vechii Indii se scrie că „lumea visului constituie a treia formă a existenței”. Argumente în favoarea acestei teze există și sînt cît se poate de

împărăția somnului

științifice, fiind puse în evidență de ultimele cercetări.

Nu trebuie să neglijăm că în acest complicat joc al stărilor de veghe, somn lent și somn rapid intervine și factorul biochimic, prin substanțele numite „mediatori chimici cerebrali”, care au rol în punerea în stare de funcționare a unuia sau altuia din substraturile anatomice interesate. Și nu numai substanțele specifice intervin. Medicamentele „psihotrope” moderne se infiltrează în acest circuit, determinând fie somn, fie insomnie, iar folosirea lor fără control de specialitate poate duce la dezechilibre cu repercusiuni grave asupra stării psihice.

ce rol are somnul în viața noastră?

— Rolul somnului, foarte bine intuit de genialul Shakespeare, („somnul inocent ce descurcă ițele grijilor noastre”) este de restaurator și fortifiant al tonusului psihic, reprezentând „o baie după o muncă istovitoare, un balsam al minților noastre obose, un nutritor de căpetenie în ospățul vieții” (tot Shakespeare). Acest rol reparator e susținut și de faptul că acolo unde există o activitate mai intensă, adică la nou-născuți, sportivi, hipertiroidieni, somnul e în cantitate mult mai mare decât la bătrâni. În timp ce somnul lent e important pentru creșterea și reînnoirea țesuturilor corporale în general, somnul rapid (cu vise) e important pentru reînnoirea creierului, fapt atestat și de afluxul sporit de sînge în creier în această perioadă.

— Ce deosebete somnul lent de somnul rapid?

— Principalul semn al somnului cu vise e prezența mișcărilor rapide oculare, care au fost interpretate eronat ca o consecință a urmăririi imaginilor din vis. Totodată, s-a demonstrat că pe scoarța occipitală — responsabilă cu proiectarea imaginii în creier — ca și în celelalte căi optice apare în timpul visului o activitate electrică. S-au observat însă mișcări oculare și la orbi din naștere, la nou-născuți — care nu au văzut niciodată. Treziți din somnul rapid și acești orbi relatează visuri, dar cu caracter auditiv sau ideatoriu. Aceste observații ridică problema cointerării optice în producerea visului, chiar dacă visul nu se manifestă prin imagerie vizuală.

visul

Această înălțare de imagini și idei, cu conținut adeseori absurd, care apare în timpul somnului, se cere definită.

— E necesar să delimităm sfera acestei noțiuni, să o delimităm de alte manifestări cu caracter de imagerie care apar la instalarea somnului ca și de trăirile cu caracter absurd și cu imagerie vizuală fără substrat care apar în timpul stării de veghe (halucinații). Astfel, la adormire deseori apar așa-numitele **halucinații hipnagoge**, suită de imagini care provoacă o stare de anxietate sau amuzament, care au loc în momentul trecerii de la starea de veghe la starea de somn; ele sînt controlate de conștiință, în cazul că sînt neplăcute subiectul putîndu-se trezi voluntar. E.E.G. și comportamentul individului în timpul lor este foarte apropiat de cel din starea de veghe. Halucinațiile hipnagoge sînt sporadice și puțin abundente la subiectul normal, însă apar în cantitate enormă la bolnavii psihici și mai ales la nar-

coleptici. În timpul lor există o disoluție între somnul psihic și somnul corporal, creierul fiind vigîl, iar corpul adormit. În **halucinațiile propriu-zise**, (stări patologice în timpul cărora bolnavul are impresia că vede sau aude lucruri care nu există), atît activitatea cerebrală, cît și cea corporală sînt caracteristice stării de veghe (E.E.G., înregistrarea funcțiilor corporale). **Visul propriu-zis** apare în timpul somnului rapid, cînd funcțiile corporale sînt profund deprimare, iar E.E.G. e caracteristic.

— Cum s-a localizat visul în timpul somnului?

— Prin treziri succesive ale subiecților, s-a observat că visul apare însoțit de mișcări rapide oculare, înregistrate poligrafic. Pornind de la această asociere, s-a constatat că și subiecții care susțineau că n-au visat niciodată, de fapt visează, dar nu-și țin minte

visele dacă nu sînt treziți în timpul lor. De aici s-a ajuns la împărțirea visărilor în trei categorii:

— „visătorii nevisători” — care visează, dar nu-și amintesc; la înregistrarea E.E.G. sau la trezire în timpul mișcărilor rapide oculare, se demonstrează că visează.

— „visătorii adevărați” — cei care își amintesc perfect ce au visat.

— „visătorii fabulatorii” — care conștient sau inconștient își amplifică, înfrumusețează visul cu elemente fabulatorii; aceștia aparțin în general subiecților cu personalitate artistică.

Cît despre întrebarea lui Heraclit: „de ce în vis fiecare om are universul său particular, cînd trezi au toți un univers comun?” — rămîne încă nedelegată.

— Ce anume produce visul?

— Structurile responsabile cu **producerea visului** nu sînt încă complet elucidate. Ceea ce se știe însă precis e că scoarța nu intervine, lucru demonstrat de înregistrarea de vise la decerebrați și comatoși. (Jouvet, Popoviciu).

S-a avansat și o **ipoteză biochimică**, și anume că în timpul stării de veghe în sistemul nervos central s-ar acumula o serie de substanțe chimice, care s-ar elimina în timpul somnului rapid, producînd visul. În favoarea acestei ipoteze stă faptul că în lipsa somnului apar grave tulburări psihice.

În mecanismul de formare al visului e implicat și somnul lent, cu toate că s-au observat rareori visuri și în timpul acestuia. Deosebirea dintre visul din somnul lent și cel din somnul rapid constă în **conținutul gândirii visului**, în somnul lent întîlnindu-se procese primare de gîndire (elemente ilogice, simbolice), iar în somnul rapid procese secundare de gîndire (amestec de elemente logice, cognitive). De aici, teza lui Ephron și Carrington, că în timpul somnului lent se produce o dezorganizare a gândirii cognitive, cu scop restaurator, în care somnul rapid apare ca o necesitate, cu scop de a menține scoarța în limite adaptativ-adequate. Totodată, în somnul lent se produc în creier acumulări de substanțe biochimice (amino acizi) și de excitabilitate a unor grupe celulare, care duc la declanșarea somnului rapid, în timpul căruia aceste acumulări se sistematizează.

ce funcție are visul?

— În ceea ce privește **funcția visului**, s-au avansat multiple ipoteze, depășite azi. Astfel, Freud și școala sa susțineau că visul e rezultatul refulărilor, apărînd ca o manifestare deghețată a impulsurilor și dorințelor ne-realizate. **Dement** demonstrînd că și la animale apar visuri — unde nu se poate pune problema refulării instinctuale — infirmă această teză. **Pavlov** susținea că visul nu e decît rezultatul dezinhibiției urmelor lăsate de vechi excitații în creier, provocată de stimuli externe (zgomot, lumină) și interni (compoziția singelui etc.), teză cu valoare parțială, dar „în toto” depășită. **Snyder** — susține că visul servește drept „sentinelă” a funcției de veghe, prin prezența funcției cognitive a gândirii, prin activitatea scoarței, pentru pregătirea acesteia pentru acțiune (și luptă — animale). Aduce ca argument faptul că la trezirea din somn lent copiii sînt confuzi, pe cînd la trezire din somn rapid sînt foarte lucizi.

Ultimele cercetări se axează însă pe demonstrarea relației dintre **vis și memorie**. Ideea de a cerceta aceste relații s-a impus după observarea dispariției sau a diminuării exagerate a somnului cu vise la bolnavii cu

tulburări de memorie, ca și a creșterii în cantitate enormă a somnului cu vise la bolnavii cu epilepsie temporală, sau cu alte boli ale lobului temporal, lob care participă la desfășurarea proceselor de memorie, și care participă totodată la formarea visului. De aici s-a pornit la formularea ipotezei că în timpul visului se resistemizează informațiile primite peste zi pentru a fi depuse în structurile responsabile cu memoria (Hydden; Jouvet). Imaginea haotică, fantastică a viselor se explică prin interferența cu datele mai vechi din creier — în momentul resistemizării și stocării informațiilor. Coloratura intens afectivă a visurilor se explică prin faptul că o parte a lobului temporal este strîns legată de producerea proceselor afective (hipocampus), fiind totodată implicată în declanșarea somnului cu vise.

— După cîte știm în memorie depunerea și resistemizarea informațiilor se face sub formă codificată, la nivel de infrastructură.

— Da, creierul trebuind să depună un efort deosebit pentru transformarea unor substanțe care au înregistrat informația, în altele, mai complexe care o stochează și care se depun — se leagă — exact acolo unde mai există informații de același ordin.

Ori, în timpul visului se constată un aflux de sînge mai mare în creier decît în timpul stării de veghe, deci o activitate mult mai intensă decît în timpul cînd omul e treaz.

Cercetări extrem de interesante referitoare la codificarea memoriei și a visului au făcut Torda și Brazier. Ele tind să demonstreze că **visul reprezintă un proces de codificare a memoriei pe termen lung**, folosind ca argumente, date înregistrate științific, care aștează cele expuse. Ceea ce nu se cunoaște e modul în care se face această codificare. S-a emis ipoteza că acest proces are loc conform sistemului computer, în timpul somnului cu vise avînd loc o „programare” a creierului, o engramare a informației selectate.

Nenumărate taine ale somnului. Putem aminti astfel, că trecerea de la somnul lent la cel cu vise e marcată de o perioadă cu caractere specifice E.E.G. denumită „stare intermediară”, care se cifrează la 1—50% din totalul somnului la individul normal, dar care la bolnavii psihici crește pînă la 250% și e generatorul stărilor de angoasă la indivizii normali, și a delirului la bolnavii mintali (Henri Ey).

dar hipnoza?

— E o problemă dificilă, incomplet elucidată. Ceea ce se știe cu certitudine e că în timpul ei subiectul prezintă un somn hipnotic cu toate caracterele somnului lent (înregistrări E.E.G. făcute de Kleitman), posibilitatea somnului activ produs prin inhibiție (hipnoză) fiind demonstrată încă de Pavlov și școala sa. Cercetările făcute pînă în prezent în această direcție, ca și în tot restul problemelor somnului sînt expuse amănunțit în monografia noastră.

Timpul profesorului este măsurat. Îl așteaptă bolnavii veniți din toată țara, colaboratori angajați în aceeași luptă de a face lumină în tainele medicinei, cercetări tulburătoare, lucrări de redactat. Gînditor, omul care s-a luat la luptă cu somnul și cu visul, ne aminteste de Rainer Maria Rilke:

De ești tu visătorii, visu-s eu.
Dar de vrei să veghezi, sînt voia-ți iară,
mă fac puternic pentru slava toată
și mă rotesc — o liniște stelară —
peste cetatea timpului ciudată.

dr. ILEANA POPESCU

antropologia: ieri – azi – mâine

Termenul de „antropologie” nu este nou; îl întâlnim în secolul XVII, l-a folosit și Im. Kant. Ceea ce a fost *mereu nou* în epoca modernă, a fost sensul în care l-au utilizat filozofii și oamenii de știință. S-a ajuns astfel la o multitudine de înțelesuri, la diversificare dar și la confuzie. Am exagera dacă am spune că, astăzi, există tot atâtea antropologii, cît antropologi? Pe de o parte funcționează colective de cercetare care poartă eticheta tradițională. Pe de altă parte găsim autori care își intitulează investigațiile inovatoare cu epitetul de „antropologie” — și, de asemenea, o mulțime de cercetători care fac antropologie fără să aibă conștiința semnificației *generale* a ceea ce studiază și găsesc, aproximativ în felul în care Mr. Jourdain vorbea în proză.

Definițiile și caracterizările autorilor din ultimele secole (și mai ales din ultimele decenii) sînt numai în parte concordante. Ele se acoperă desigur prin „obiect”, adică prin referirea la fenomenul *om*. Dar această acoperire este vagă. Este, oare, antropologia — *suma* cunoștințelor despre om? Sau *teoria* generală a fenomenului? Sau *metaștiința comună* diverselor discipline analitice care privesc omul? Sau *sinteza* lor filozofică? Sau o abordare sau generis a fenomenului? Sau o cercetare „defalcată”, *alături* de altele, avînd un domeniu limitat cu destulă strictețe?

Nomenclatura științelor nu este rodul unei decizii date de un înțeles consiliu de lingviști și de filozofi. Dezvoltarea ramurilor științifice nu s-a făcut planificat, în urma unei cadastrări atente a realității, împărțind teritorii accesibile cunoașterii în felii. Și una și alta sînt produsul istoriei agitate a cunoașterii omenești, dinamizată de necesități practice și de curiozitate, supusă într-o oarecare măsură întîmplării, desfășurată în conformitate cu solicitări extrinseci, cu logica intrinsecă, cu liniamentele tradiției și ale „școlilor” naționale. Cartea lui PAVEL VASICI UNGUREANUL, care — acum 125 ani — se intitula *Antropologia*, prezenta cititorilor de limbă română date de anatomie, fiziologie, patologie și igienă *umană*. În optica școlilor germane de antropologie, această știință este în esență zoologia genului *Homo*, diversificarea rasială alcătuită o preocupare predilectă de studiu. P. BROCA, întemeind acum optzeci și ceva de ani o *Ecole d'Anthropologie* la Paris, definea antropologia drept „istoria naturală a genului uman”. Dar ce

putea să însemne „istoria naturală” nu ne-o arată analiza cuvînt — cu — cuvînt a acestei expresii vetuste: ea desemnează o abordare descriptivă și nicidecum perspectiva temporal-istorică; „natural” este, aci, mai puțin decît „după metodologia științelor naturale”. Și totuși, P. BROCA îngloba în programul cursurilor acestei „școli”, și lingvistica! *Homo* este, între altele, un *Homo loquax*; dar și P. BROCA, studiase între altele centrii cerebrali ai vorbirii — detalii ce indică importanța preocupărilor marilor „șefi de școală” pentru întemeierea unei tradiții. Însă *Homo* este și *Homo faber* — sau în primul rînd creator de unelte; arheologia preistorică a alcătuit, multe decenii, un tandem „natural” cu antropologia. În perspectivă evoluționistă, Fr. ENGELS a trasat antropologiei sarcina de a face legătura între biologie și istorie; urmărirea rolului muncii în antropogeneză devenea o problemă centrală a antropologiei. În aceeași perspectivă, studiul populațiilor „primitive” dobîndea o nouă semnificație: metoda comparativă asupra reconstituirii filogenetice și preistorice. Pentru anglo-saxoni, *antropologia socială* devenea sinonimă cu *etnologia* populațiilor *exotice* — expresie a unui punct de vedere „europocentrist”. Firește, omul este un *zoon politikon*; viața socială și culturală ar putea fi privită ca studiu al *specificului* uman, deci *antropologia socială și culturală* ar putea pretinde, pentru dînsa, deplina folosință a termenului. Actualmente, în unul și același Paris, Cl. LEVI-STRAUSS, dezvoltă antropologia sub acest unghi; G. OLIVIER — la Sorbona — înțelege prin antropologie, studiul morfologic, genetic și biometric al variabilității umane; iar la vechea *Ecole d'Anthropologie* se predau cursuri extrem de variate, de la parazitologie la cibernetică și de la neurofiziologie la folclor african. Un *Musée de l'Homme*, nu face distincții categorice între raseologie și etnografie. Ultimele congrese internaționale au cultivat această juxtapunere și interpenetrație. Academia R. S. România are o Comisie de Antropologie și Etnologie. Un sociolog grman, de formație complexă, W. MÜHLMANN, deosebeste dialectic și metodologic *antropologia hominidă* (zoologică, biologică *stricto sensu*) de antropologia umană (noologică, culturală etc.) — dar vede în antropologie *mai ales* așezarea omului într-un orizont tot mai larg. Omul se cunoaște lărgindu-și

orizontul geografic, istoric, biologic, cosmic, spiritual... Antropologia ar putea fi caracterizată ca un *proces* de autocunoaștere care generează metode și tehnici adecvate de cercetare detaliată a fenomenului care sîntem.

★

Această opinie a noastră nu poate satisface spiritele conservatoare, factologice, pozitivistice, sistematice, analitice. Dar ea rezistă — credem — confruntării cu istoria antropologiei și cu aspirațiile antropologilor de totdeauna.

Omul nu poate fi definit *numai* din punct de vedere biologic sau *numai* din punct de vedere social. Nu negăm că există amănunte caracteristice și specifice, biologice și mai ales ale vieții sale „colective”, care ar permite *identificarea* „obiectului” sau „fenomenului” *om*. Dar este neîndoielnic că înțelegerea fenomenului nu poate veni decît dintr-o abordare omnilaterală, sau *cît mai multilaterală*, în centrul căreia stă dialectica biologicului și a socialismului. Această dialectică — ENGELS a cercetat-o *filogenetic* (atunci cînd a schițat originea omului) și *istoric lato-sensu*, (atunci cînd, pe urmele lui L. MORGAN, a schițat originea și evoluția familiei). Ea poate fi cercetată *funcțional* în societatea actuală, la omul concret actual și *istoric stricto-sensu* de-a lungul ultimelor milenii. Generînd viața socială umană, biosfera s-a autodepășit în unii reprezentanți ai ei, biologia devenind — pe un filum excepțional — suportul vieții sociale și culturale: ceea ce înseamnă substrat, dinamizare, servitute, resemnificări etc. Așa cum nota Fr. RAI-NER — o antropologie care nu *pornește* de la biologic este inconsistentă; dar una care *rămîne* la biologic, este subumană.

Transbiologicul și *sociosomaticul* sînt noțiuni implicate în orice cercetare concretă asupra omului: *natura* „vorbește” în viața psihică și socială; nimic din ceea ce este biologic în om nu mai este *pur* biologic — totul poartă pecetea socialului, desigur în grad variabil. Ceea ce este valabil *atît* la nivelul individului, *cît* și la nivelul populației, *cît* și la nivelul popoarelor.

Antropologia este așadar obligată să meargă pe „frontiere”, pe zonele de contact între științe; să culegă, de la diferite discipline ce privesc aspecte sau porțiuni din om, tot ceea ce poate lumina această dialectică; să preschimbe asemenea date disparate în indicații metodologice pentru studiul orientat către *cunoaștere* (și nu numai către *cunoștințe*). Antropologia este obligată să fie *sinteză* — sau, mai bine zis, să fie o *analiză* dintr-un punct de vedere *tot mai cuprinzător*, o analiză care caută și găsește semnificații tot mai numeroase în fiecare amănunt constatat sau măsurat.

★

Se mai poate spune atunci că antropologia este o zoologie a omului? *Da*, dacă prin „zoologie” înțelegem mult mai mult decît înțelegeau zoologii secolului XVIII sau XIX, axați pe morfologie; dacă includem, în studiul unei specii animale, *întreaga sa viață*, cu fiziologia, psihologia și comportarea indivizilor, cu interacțiunea dintre ei și mediu, cu evoluția fondului genetic al populațiilor, — și nu numai aspectele structurale, (exterioare sau interne). Atunci acest *zoon* este un *zoon politikon* cum spunea ARISTOTEL (și nu numai animalul biped fără pene, cum nota PLATON) — un *zoon politikon kai oekonomikon* cum se precizează azi (ATH. JOJA). Este un animal „deschis spre lume”, conștientizat de poziția sa

cosmică, totodată măreț și fragilă... Astfel zoologia se prelungește pe nesimțite în *antropologia filosofică*, cum arată PORTMANN, GEHLEN sau LANDMANN. Nu, dacă zoologia nu vrea să vadă din realitate *decît* biologicul, *decît* ceea ce este comun omului și animalelor, dacă procedează *reducționist*.

Antropologia a avut mult de cîștigat — metodologic și teoretic — din „tutela” biologiei. Opera lui DARWIN a însemnat, din multiplele considerente, o piatră de hotăr în istoria antropologiei. Omul a fost încadrat în natură prin legături de geneză. Pe de altă parte, principiile evoluției, adaptării, selecției au devenit prețioase instrumente euristice. Însă ceea ce reprezintă *antropologia* pentru biologie — a indicat K. MARX, cînd a remarcat că anatomia omului este *cheia* pentru înțelegerea anatomiei maimuței. Metoda istorică, în metodologia marxistă, nu este numai explicarea genetică, ci și lămurirea *inferiorului prin superior*, a mișcării prin *sensul* ei. Biologia împrumută antropologiei perspective „cosmice”: ecologice și filogenetice. Antropologia arată biologilor că noțiunea de progres este nu numai valabilă, dar și necesară în biologie.

Este așadar, corect să se afirme că *orice* antropologie este „socială”, dar nu se poate dispensa de un „nucleu” sau de premise biologice. Poate fi și biologie văzută dintr-un punct de vedere „umanist”, dar în nici un caz nu este viață umană interpretată *biologizant*.

★

În încheiere, am vrea să deosebim unele modalități ale apropierei de fenomenul „om”, unele trepte și căi de cunoaștere care sînt comune ramurilor sociale și biologice ale științelor antropologice.

Cunoștințe multe și mai ales *variate*, fundamentează o abordare pe care am numi-o *panoramică*. Fenomenul ne apare atractiv, interesant, spectaculos, bogat, ineptuabil, complex multilateral. Privit din diverse unghiuri, considerat de pe platforma diferitelor specialități analitice, fenomenul ne apare divers, surprinzător, ireductibil la unul sau altul dintre aspecte, cu virtualități multiple. Este cunoașterea pe care o numim *caleidoscopică*.

Dar o *adevărată* cunoaștere trece dincolo de impresiile care atrag și uimesc. Aci intervine *metoda*; metoda *comparativă*, în primul rînd, utilizată în triplu sens: de revelare a înruderirilor și deosebirilor (oricum — a caracterului *unitar* al lumii examinate); de sugere a unei ierarhii și filiațiuni temporale; de indicare a caracteristicilor unui proces evolutiv. *Adevărata* cunoaștere procedează prin *încadrare sistematică*: de exemplu, omului i se precizează poziția taxonomică și filogenetică. Spunem că omul este un animal vertebrat, mamifer, placentar, primat etc. „Reconstituirea” concretului, pornind de la note abstracte, de la *caracterizări alese* dintr-un tabel de noțiuni generale — se poate face și altfel, cu concepte „structurale” și de *teoria sistemelor*. Omul este atunci un sistem deschis, heterogen, informațional, cu reglare automată, („cibernetic”) neliniar etc.

Antropologia „naivă” a fost panoramă și caleidoscopică.

Antropologia de ieri a fost comparativă și *sistematică*, progresiv *biometrică*, materializată în sensul *cantificării*. Antropologia de azi și de mâine este în tot mai mare măsură *sistemică*, în tot mai mare măsură *structurală*, *progresiv* matematizată în *teorie* (și nu în aspectele sale descriptive).

dr. doc. VICTOR SĂHLEANU

(urmăre din pag. 13)

În față, foarte aproape de malul sting, se afla un trunchi mare. Nick observă că era gol înăuntru; mergînd împotriva curentului intră încet în el; de cele două margini ale bușteanului se spargeau citeva valuri mici. Apa se adîncea. Virful scorburii bușteanului era cenușiu și uscat. Trunchiul era parțial în umbră.

Nick deschise borcanul și un cosaș se izbi de bucata de lemn ce ținea loc de capac. Îl prinse, îl puse în cîrlig și-l aruncă în apă. Ținea bățul îndreptat spre mal, în așa fel ca firul să plutească pe curentul care intra în scorbură. Nick aplecă lanseța și cosașul plutii în scorbură. Urmă o smucitură puternică. Nick trase bățul în sens contrar. Părea că s-a agățat în buștean de n-ar fi simțit mișcarea de animal viu.

Încercă să oblige păstrăvul să iasă în curent. Venea greu.

Firul se înmuie și Nick crezu că a pierdut păstrăvul. Apoi îl văzu, foarte aproape, în curent, scuturîndu-și capul, încercînd să-și scoată cîrligul. Gura îi era închisă. Se lupta cu cîrligul în apa cristalină.

Înfășurînd firul cu mina stingă, Nick trase bățul pentru ca firul să se întindă și încercă să-l conducă spre mincioc, dar păstrăvul dispăru în lăză, făcînd firul să vibreze. Nick îl trase împotriva curentului, lăsîndu-l să se zbată cu arcuirea vergii. Ridică bățul cu mina stingă, conducîndu-l în contra curentului, păstrăvul atîrna cu toată greutatea și în doia bățul, apoi îl dirijă în plasă. Îl ridică deasupra apei, un cerc greu în plasa din care picura apa, apoi îi scoase cîrligul și îl făcu să alunece în sac.

Îl desfăcu gura și se uită la cei doi păstrăvi mari și vii de pe fundul sacului, aflat în apă.

Prin apa care se adîncea, Nick se deplasă spre bușteanul scorburii. Scoase sacul din apă, deasupra capului, cu păstrăvii zbatîndu-se și-l atîrnă în așa fel încît păstrăvii se cufundară adînc în apă. Apoi se urcă pe buștean și se așeză, în timp ce apa din pantaloni și bocanci se scurgea înapoi în rîu. Își puse jos lanseța, se deplasă spre capătul din umbră și își scoase din buzunarul cămășii sandviciurile. Cufundă sandviciurile în apa rece. Curentul ducea fărîmăturile. Mîncă sandviciurile și își umplu pălăria cu apă și în timp ce bea, apa îi șiroia pe față.

La umbră era răcoare și el stătea pe buștean. Scoase o țigară și chibriturile. Chibritul căzu pe lemnul cenușiu și produse un sunet subțire. Nick se urcă pe trunchi, găsi un loc mai aspru și aprinse chibritul. Stătea și fuma, observînd rîul.

În față rîul se strîmta și intra într-o mlaștină. Rîul devenea lînistit și adînc, iar mlaștina era compactă, cedîri aveau trunchiurile apropiate și crengile groase. Nu s-ar fi putut merge printr-o astfel de mlaștină. Crengile erau crescute prea jos. Pentru ca să te miști trebuia să te lipești aproape de pămînt. Nu puteai să străbați. Din cauza acestora, animalele care trăiau în mlaștină erau crescute așa cum erau, se gîndi Nick.

Ar fi vrut să-și fi adus ceva de citit. Simțea că ar fi citit mai degrabă ceva, decît să umble prin mlaștină. Privi în josul rîului. Un cedru uriaș se apleca de-a curmezișul întregului rîu. Din spatulele acestuia, rîul intra în mlaștină.

Nick nu dorea să meargă acum, acolo. Simțea o reacție împotriva mersului prin apa pînă sub brațe, pentru a

pescui păstrăvi mari în locuri în care nu ar fi putut să-și scoată la mal. În mlaștină malurile erau goale, cedri își împreunau coroanele deasupra capului, nelăsînd razele de soare să străbată decît în luminișuri; în apa adîncă și repede, în semiîntuneric, pescuitul ar fi fost tragic. În mlaștină, pescuitul era o aventură tragică. Nick nu o dorea. Nu mai vroia să meargă astăzi prin apă.

Își scoase cuțitul, îl desfășe, îl înfipse în trunchi. Ridică sacul din apă, își viră mina în el și scoase unul dintre păstrăvi. Ținîndu-l de coadă, era greu să-l ții de coadă viu, îl plesni de buștean. Păstrăvul tremură rigid. Nick îl așeză pe trunchi, la umbră și rupse gîtul celuilalt pește în același fel. Îl așeză pe buștean unul lîngă altul. Erau păstrăvi frumoși.

Nick îi curăță, le despică burta pînă la cap. Toate măruntăile ieșiră dintr-o dată. Erau amîndoi masculi; apărură șuvițe alb-cenușii de lapți, netede și curate. Toate măruntăile, curate și compacte, ieșeau deodată. Nick zvîrli resturile pe mal ca să le găsească nurile.

Spălă păstrăvii în curentul apei. Cînd îi introduse în apă păreau a fi pești vii. Nu-și pierduseră încă culoarea. Își spălă miinile și le uscă de trunchi, apoi așeză păstrăvii pe sacul întins pe buștean, îi înfășură în el, legă sacul și-l puse în mincioc. Cuțitul său stătea încă cu lama înfipită în buștean. Îl curăță pe lemn și-l puse în buzunar.

Nick se ridică pe buștean, ținînd în mină lanseța și minciocul atîrnîndu-i greu, intră în apă și împrîșcind apă pași spre mal. Se cățăra pe țarm și o luă printre copaci spre colină. Se întorcea în tabără. Privi înapoi. Rîul abia se vedea printre copaci. Mai erau o mulțime de zile ce vor veni și în care va putea pescui în mlaștină.

1925.

ISTORIE

lectori români la tg.-mureș înainte de 1848

Schimbările caracteristice destrămării relațiilor feudale în Transilvania primei jumătăți a secolului al XIX-lea, au generat mutații profunde pe planul culturii, care este imbrățișată de cercuri tot mai largi. Ideologia luminilor, adaptată la nevoile societății autohtone, se răspindește cu repeziciune, subminând temelile vechiului edificiu medieval. Apare și se afirmă treptat o nouă intelectualitate, care preia conducerea mișcării naționale românești. În formarea ei un rol important l-au avut școala, presa, bibliotecile, diferitele societăți, iar alături de Cluj, Blaj, Sibiu, Oradea, Brașov, Alba Iulia, Tirgu-Mureș cu instituțiile sale își are partea însemnată de contribuție.

În acest articol vom releva preocupările sporite pentru lectură ale românilor din părțile Mureșului și împrejurimi și mai ales ale celor aflați ani de-a rindul la studii în Tirgu-Mureș.

Nevoile sporite de știință și cultură ale tinerilor intelectuali români sînt evidențiate de numărul mare al frecventatorilor Bibliotecii Teleki, de prenumerarea, în continuă creștere, a diferitelor tipărituri românești care apar în prima jumătate a secolului al XIX-lea, apoi a periodicilor culturale și politice, de constituirea Societății de lectură a canceliștilor țirgumureșeni, de înghetarea unor biblioteci românești în oraș.

Cercetind catalogele de cititori ale Bibliotecii Teleki, completate cu întreruperi între anii 1803—1840, găsim menționați numeroși elevi, canceliști și preoți români. Ei studiau, împreună cu colegii lor maghiari și germani, luni și ani de-a rindul uneori, nu numai literatura și filozofia clasică greco-romană, pe Cicero, Vergiliu, Platon, ori lucrările de drept și articolele constituției și dietelor feudale ale Transilvaniei, ci și operele luminismului și romantismului francez, german, englez. Citeau cu pasiune lucrările lui Rousseau și Voltaire, Mably, Montesquieu, Mirabeau și Enciclopedia franceză, pe Kant, Wieland, Rotteck, Herder, Krug, Wolf, Pufendorf, Gibbon, Volney, Young, în general tot ce a produs mai înalt și mai ales cugețarea omenească. Adeseori se opreau asupra lucrărilor ce cuprind referiri la istoria națională, fapt semnificativ într-o epocă de renaștere și trezire a conștiințelor.

Dintre cititorii care frecventau Biblioteca Teleki, în deceniul al II-lea al veacului trecut amintim pe Rațiu Ioan (1814), „logician” la Colegiul reformat, în deceniul al III-lea seminariștii Dunca Efraim (1827) și Drăgan Gabriel (1827—1828), canceliștii Moga Ioan (1824, 1827), Dunca Ioan (1823—1824), Dunca Dumitru (1824, 1827), Boer Ioan (1826—1827), în deceniul al IV-lea Bătrineanu A. (1830), Ioanovici D. (1831—1832), „ucenicul” Bogdan Ioan (1833—1835), elevii Tătar Vasile (1835), Hoszu Ioan (1837), Iacob Bologa (1837), canceliștii Făgărășanu Ioan (1830), Suciu Ioan (1832), Moga Dumitru (1836), Bran Ioan (1836—1837), Cosma Ioan (1836—1837), „clericul” Moldovan Ioan (1836) și mulți alții.

Menționăm unele lecturi. Cancelistul Dunca D.: „Miscellanea statistico-politica Hung. et Transilv.” (M. S.), „Genealogiae familiarum transylvanicarum” (M. S.) și „Historia Valahica”, care nu este alta decât lucrarea lui Anton Maria del Chiaro Fiorentino, „Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia”, apărută la Veneția în 1718. Cartea fostului secretar al domnului Constantin Brincoveanu este, după cum s-a remarcat, prin valoroasele informații pe care le cuprinde, unul din prețioasele izvoare ale istoriei și culturii românești. Boer I. citea, între altele, „Aghaton”, romanul filozofico-moral al luministului și umanistului german Ch. M. Wieland. Cu opera lui Wieland se desfășoară Făgărășanu I. Numeroși cititori, preocupați de evenimentele care se petreceau în Europa, lectorizau zilnic presa care exista în bibliotecă, îndeosebi „Allgemeine Zeitung”

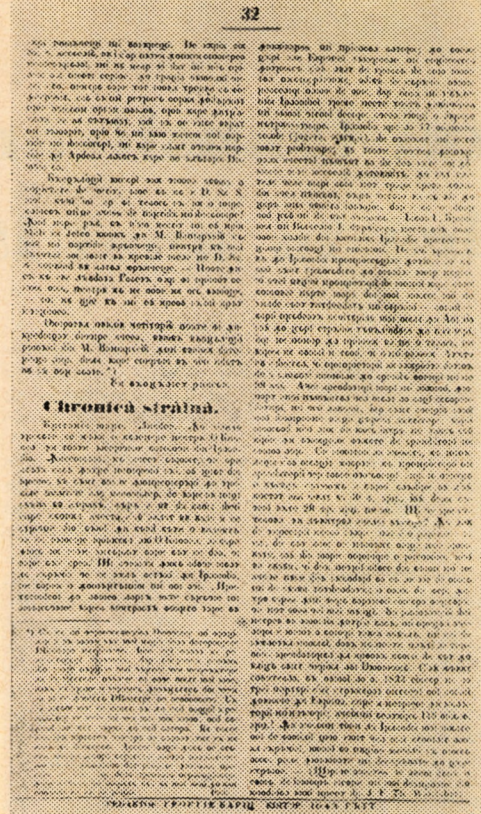
și „Magyar Kurir”, care apăreau la Viena. Cosma I. stăruia asupra lucrării „Transilvania sive Magnus Transilvaniae Principatus”, operă de căpetenie a luministului I. Benkő apărută în 1778. Alături de lucrări cu conținut juridic, viitorul revoluționar pașoptist Bran Ioan studia opera lui F. Kazinczi și Istoria lui Anonimus. Un alt frunțas al românilor transilvăneni, Iacob Bologa, citea „Biblia Valachica”, mai precis Biblia de la Blaj din 1795 și una din lucrările medicului luminist elvețian S. A. Tissot, foarte citit în țările române și apoi tradus în limba noastră.

Interesul pentru lectură al românilor din aceste părți rezultă și din prenumerarea unor lucrări care au apărut în acei ani. Cancelistul Mihail Orbonaș figurează între prenumerații la „Antropologia sau scurtă cunoștință despre om și despre însușirile sale”, tratatul luministului Paul Vasici, apărut la Buda în 1830, considerat ca primul manual de anatomie, fiziologie și psihologie scris în limba română. Zaharia Boiu, paroh în Sighișoara și Ilie Medrea, „protopresviterul” Sighișoarii au prenumerat „Anticile romanilor”, scrisă de Damaschin T. Bojincă și apărută la Buda în 1832—1833. Continuător al operei lui Petru Maior, de publicarea căreia s-a îngrijit, D. Bojincă oferea cititorilor, prin lucrarea solicitată și de cei doi sighișoreni, nu numai o remarcabilă istorie a strămoșilor, cu aluzii la realitățile social-politice contemporane, ci și o descriere comparativă a moravurilor celor două popoare.

Un rol important în educarea și cultivarea intelectualității românești din Transilvania l-a avut presa și alte publicații, care s-au răspândit și pe meleagurile Mureșului și Tîrnavei. Semnalăm că între abonații la „Biblioteca românească” a lui Zaharia Calcealechi, cea mai veche revistă literară în limba română, figurează numele lui Ioan Mihalovici, neguțator în Sasrecin (probabil Sas Reghin) și al lui Petruța Efreim, protopop în Scaunul Mureșului.

Rolul cel mai important în educarea intelectualilor români ardeleni l-a avut „Gazeta de Transilvania”, întemeiată la Brașov în 1838. „Meritele Gazetei pentru cultura și deșteptarea națională nime(ni) nu e în stare a le putea descrie după cuviință”, scria cu temei Alexandru Papiu Ilarian în Istoria românilor din Dacia superioară (tom. I, Viena, 1851). Ea s-a făcut „școala politică și literară a toată Dacia”. „Gazeta de Transilvania” a contribuit decisiv la cimentarea unității de concepție și acțiune a revoluționarilor care la 1848 au condus masele populare la luptă sub steagurile libertății și unității naționale. „De cînd am luat „Gazeta” în mînă și o am citit întîi în semînăr în Blăș, m-am amoresat de ea cum se amoresază un june în idealul său și o am cuprins nu de ideal, ci în realitate de mamă”, scrie mai târziu Isaia Moldovan din Chirileu.

Cercetind numele prenumeraților la „Gazeta de Transilvania” și „Foaițe pentru minte, inimă și literatură”, găsim menționați, încă din semestrul al II-lea al anului 1838, pe Ilie Farago, v. protopop gr. cat., și Dimitrie Fogaraș comerciant din Tirgu-Mureș, pe Zaharia Boiu din Sighișoara, Mihai Crișan, cooperat preot din Reghin etc. În 1844, canceliștii țirgumureșeni primeau deja, prin bună voință unui „binefăcător” anonim, jurnalele naționale. Aceasta reiese din „Mulțămîta publică”, tipărită în numărul 52 din 29 iunie al „Gazetei de Transilvania”, prin care „Pătrunsă și uimită de bucurie și recunoștință, tinerimea română aflătoare la tabla regească de aici își descopere și înaintea publicului ferbîntele sale simțămînte de mulțămîntă, cătră acel binefăcător însă necunoscut, care s-au îndurat a o onora cu trimiterea gazetei și a foilor naționale în dar” și în care vede, unul dintre cei „pentru bunul nației însufleții patrioți”.

Pagină din „Gazeta de Transilvania”, 1846.

Prețuirea deosebită de care se bucurau foile brașovene și George Barițiu la Tirgu-Mureș, reiese cu claritate dintr-o scrisoare redactată în 5 martie 1845 la Tirgu-Mureș, de către Iacob Bologa în numele tuturor canceliștilor români de la „Tabla Regească” și adresată lui George Barițiu: „Prea onorate Domnule — scria Bologa — o parte din tinerimea românească care practizează acum de față laingă tabla crăiască ne-am înțeles încă din vreme, ca să prenumărăm și noi la Gazeta și foile onorat. Domnii tale; niște princi însă parte cam prevăzute, parte nici de cum cugețate, ne-au opăcit, încît am scăpat din mînă timpul prenumerații; și așa am și întârziat destul de mare (sic)”. De aceea „adunîndu-se” s-au hotărît să-l întrebă pe Barițiu, dacă „va avea... numeri prisositori ca să ne poată trimite Gazetele de la începutul anului într-un număr complet”.

Acum își are, dacă nu chiar în 1844, începuturile Societatea de lectură a canceliștilor români țirgumureșeni, despre care însă „Gazeta de Transilvania” amintește abia în ianuarie 1846. Societatea a fost desigur întemeiată din motive și cu scopuri similare celorlalte societăți românești din Transilvania. Acestea, împreună cu acțiunile inițiate de membrii Societății, le putem cunoaște din corespondența semnată „Un cântălit român”, probabil Iacob Bologa, publicată în numărul 8 din 24 ianuarie al „Gazetei de Transilvania”.

Răspunzînd acuzelor ziariului „Mult eș Jelen”, potrivit căruia prin înființarea societății românești „partidele și dezbinările în mica noastră patrie s-ar fi înmulțit”, semnatul informațiilor preciza „cum că cântăliștii români din M(ureș) Vășarheiu au voie de citit, și inimă de învățat, dar fiindcă Doamna furtună (= soarta) nu au ris fiește-căruia cu averile sale într-atîta, cit tot insul deosebi să-și poată câștiga cărți și novele trebuincioase, unul fără de altul nu-și a-jung dorința; ca să nu rămîie totuși de scădere, s-au adunat de v-r-o trei ori la olaltă, s-au sfătuit despre facerea unei colecte, prin care să-și adune nescari novele, și despre casa, unde se vor cîti acelea; mai pe urmă ca să se cunoască unul pe altul mai deaproape au dat la olaltă și o cină”. La cină au fost prezenți cei doi protopopi români din Tirgu-Mureș, Partenie Trombițaș și Ilie Farago și „Domnul M. un cărunt nobil de toată reverința vrednic”. Totodată „cu prilejul cinii aceștia au făcut cântăliștii români o învoire neculpabilă, văditoare de suferință lăudată de ori care: au șters adevărată prea tristă deosebie de unit și neunit dintre sîne” și apoi „bucurîndu-se de duhul cel pacinic și de armonia între toți stăpînitore, au cîntat versuri românești și ungurești”. În apărarea canceliștilor intervine englez și redacția „Gazetei”, desigur G. Barițiu, care în numărul 10 din 31 ianuarie 1846 scrie: „Cine ar fi crezut! Nevinovata petrecere a celor treizeci cântăliști români de la M(ureș) Vășarheiu au răsunat și în jurnalele de modă din Peșta. În numărul din 17 martie 1846 „Mult eș Jelen” își retrace acuzele formulate anterior și menționează că: „numai atît e adevărat, că uneori dintre membrii națiunii (române) mai mulți se intrunesc la oșpete, limba lor națională și-o păstrează ca limbă de conversație și abonează gazete românești”.

Societatea de lectură a canceliștilor țirgumureșeni, fără a funcționa pe baza unor statute, a continuat să ființeze în forme neoficiale pînă în preajma izbucnirii revoluției

burghezo-democratice de la 1848. Ea a avut legături cu Societatea de lectură a studenților români de la Colegiul romano-catolic din Cluj. La începutul anului 1846 clujenii — potrivit informației lui N. Popea — trimiteau cu regularitate revista manuscrisă Aurora sau Doriile (Zorile) „pentru minte și inimă”, fraților lor din Mureș Oșorhei.

Faptul că în anii 1845—1846 Iacob Bologa apare ca exponent al canceliștilor țirgumureșeni nu este de loc întimplător. Tânăr înzestrat cu reale calități, locuind în vremea aceea, împreună cu Avram Iancu „în casa unde fusese mai de mult spitalul vechi”

Cu temei, autorul „Părților alese din istoria Transilvaniei” îl enumeră între acei canceliști „care își cîștigă merite prin faptele lor patriotice și naționale” și „drept la conservarea numelui lor pentru posteritate”. Odată cu plecarea din Tirgu-Mureș, în anul 1847, rolul său este preluat de Avram Iancu și Alexandru Papiu Ilarian.

Locuința lui Iancu devine locul de întrunire a viitorilor revoluționari pașoptiști: „Locul nostru de întîlnire, conversare și cetire jurnalelor românești în Tirgu-Mureșului înainte de anul 1848 — precizează Ioan Oros din Vidrasău, în Memoriile sale, care se găsesc la Serviciul Arhivelor Statului din Tirgu-Mureș — sub tîmpul cit am fost la tabla regească au fost la cortelul lui Avram Iancu, care locuia cu Alexandru Papiu Ilarian și cu Petru Popovici în strada Olarilor numită”. Deci Iancu și Papiu patronează în anii 1847—1848 vechea Societate de lectură.

„Gazeta de Transilvania” a pătruns și în rîndul elevilor români de la Colegiul reformat. Între ascultătorii de științe înalte, îndeosebi juridice, ai Colegiului, în anii 1845—1848, găsim nume cu rezonanță în istoria Transilvaniei: Iosif Sterca Șuluțiu, Ioan Oros, Ioan Mărgineanu, Ioan Constantin, Vasile Vesprieanu, Teodor Șerban și alții. La 19 ianuarie 1847 „Ioan Marsinai și ceilalți români ascultători de drepturi” îi adresau lui G. Barițiu o scrisoare, semnificativă pentru prețuirea deosebită a foilor sale (Bibl. Acad. R. S. România, Ms. rom. 1004, f. 155—156; publicată). Cităm din cuprinsul ei: „noi studenții din Vășarheii de la Colegiul reformatilor... foarte mult prețuim acei (sic) Gazetă a Dumni voastre și ne fîlim cu ea... și noi vă respectăm din prunciene”. Fii de iobagi, ei n-aveau însă mijloace bănești suficiente nici măcar pentru a-și putea procura ziarele românești. De aceea apelează „cu cel mai fierbinte zel național” la Barițiu: „mișlociți de la D(omnul) proprietari ca să ni să trimită foile și Gazetele pe prețu jumătate, căci noi cîti ne aflăm aici la Drepturi de-a rîndu sîntem toți, fii români de cei mai săraci, și într-o stare, cit nu mai cu servitu ne ținem la școală, cum însuși Dumnia voastră mai în multe rînduri ați arătat publicului român și ați cunoscut, că feciori de român bătăr (i)s săraci, totuși se sîlesc și ei pe sine prin Institute publice a să cultiva, a învăța și a să prefăce și cu cei de altă nație a păși înainte într-o învățături”. Răspunsul lui G. Barițiu la scrisoarea de mai sus îl cunoaștem, urmărind lista abonaților la „Gazetă” și „Foaițe” pe anul 1847, unde figurează și „Studenții români M(ureș) Vășarheii”.

În același an mai erau abonați la cel dintîi periodic politic românesc: Vasiliș Leicu, paroh în Sighișoara, Ioan Muntean, paroh în Deda, Ioan Pop, prefectul baronului Bornemisa, în Reghin și alții.

Dreptre existența unor biblioteci românești în Tirgu-Mureș, în aceleasi vremuri, nu po-menesc studiile de specialitate. Cu toate acestea, din coroborarea datelor de care dispunem, rezultă existența unei biblioteci în-jighebată de cărturarul Partenie Trombițaș, abonat și corespondent al „Gazetei de Transilvania”, apoi al „Telegrafului român”. Alături de colecțiile foilor brașovene, se găseau în biblioteca sa tipărituri din secolul al XVIII-lea, cărți de cult, o parte din Dicționarul românesc-latin-unguresc întocmit de Samuil Crișan (Körösi), manuscrise (cel referitor la „Învățătură popă Petru din Hodac”, va fi publicat de către Ilarian Pușcariu în „Documente pentru limbă și literatură”) etc.

Cea de a doua bibliotecă românească, credem că este aceea a parohiei greco-catolice. Cercetînd procesul verbal de licitație a bunurilor preotului Ilie Farago, abonat și colaborator al „Organului luminării”, întocmit la 26 martie 1849, găsim figurînd la numărul 199, o „ladă incuată” în care se gă-seau 101 bucăți cărți legate și 45 nelegate. Probabil că această bibliotecă este aceea care își continuă existența și este menționată în 1912 ca „Biblioteca bisericească” din Tirgu-Mureș.

Sporirea preocupărilor pentru cultură ale românilor mureșeni, creșterea interesului pentru cartea de știință și cultură, pentru istoria națională, urmărirea cu atenție a presei politice, constituirea Societății de lectură, întemeierea de biblioteci, rolul cuvîntului scris în educarea sentimentului demnității și libertății naționale, toate acestea sînt fapte definitorii pentru o epocă, care firește în primul rînd prin cauzalitatea izvorită din structura social-economică și politică a societății transilvănene, a pregătiri marele 1848.

GRIGORE PLOEȘTEANU

arhiva

noi adeziuni transilvănene pentru unire în anul 1877

Momentul 1848 a descătușat noi și nebănuite resurse, ale inepuizabilei energii latente, teaurizate de secole în sufletul poporului român răsfirat peste tot, în spațiul carpato-danubian. Atracției emanată tot mai ascendent de tinăra Românie, nucleu și matcă a statului unitar desăvârșit abea la 1 Decembrie 1918, îi răspundea ca un ecou îndelungat și omniprezent, acțiunile inițiate de românii din Transilvania oprimați încă sub pajura cu două capete, a cărei aripi se întindeau acum peste două capitale.

Războiul de independență din 1877, comentat și urmărit cu ardoare, „din cîmpile și Munții Transilvaniei, de românii inimoși a căror dorință ardentă de a se uni cu „Țara”, lua forme tot mai manifeste, a prilejuit un moment de vie solidaritate, piatră de temelie a marelui edificiu al Unirii și a ascensiunii noastre de azi.

Presa românească a epocii, instrument de prim rang al năzuințelor unui neam ce se dorea emancipat din starea în care aprige chingi îi frînau dezvoltarea, menținându-l în inapoiere, a fost prin toate coloanele ei, părtașă la marile bucurii vestite de pe cîmpul de luptă de la Plevna, Grivița, Smîrdan. Încă din perspectiva primelor zile de lupte, la ironia ziarului vienez „Neue Freie Presse”, că turcii vor trece Dunărea și vor alunga pe dorobanții și călărașii români pînă în Transilvania, **gazeta Transilvaniei** adoptînd o poziție principială și combativă, deschide șirul luărilor de atitudine care-i încununează activitatea din acest an. Replica publicată drept răspuns acestei inserții, recunoaște că ar fi posibil acest lucru dar, „...tot între marginile posibilității rămînem și atunci cînd admitem că dorobanții și călărașii români pot porni către Transilvania și fără să fie alungați de turci”. Transpar nu numai ironia și năzuințele ce se legau de succesul războiului. Ideea însă, nu era nouă și străină marilor puteri europene. Sesizînd o reală stare de spirit ce încadra epoca **Journal des Débats** scria la 13 mai 1877, că misiunea istorică a românilor constă în a detașa Banatul și Transilvania de Austria și de a face cu aceste țări reunite, un imperiu daco-român. **Le Temps** scrie deschis și repetat despre formele manifeste ale atracției exercitate de statul român independent (România) asupra românilor din Transilvania.

Maturizarea și sferile de acțiune ale ideii naționale unitare cunosc zone neabordate pe acele timpuri. La un singur apel publicat în **Gazeta**... iau ființă în toate colțurile Transilvaniei Comitete feminine de ajutorare a soldaților care luptă pentru existența patriei și națiunii.

Proclamarea independenței găsește coloane deschise în toate periodicele românești din Transilvania. Familia de la Oradea descrie marile manifestări din dealul mitropoliei, exprimînd adeziunea și simpatia maselor la acest act fundamental al României moderne. Cuvinte de mulțumire și apreciere publicau toate gazetele, iar în conjunctura creată, chiar și **Osten** adoptă o poziție mai moderată publicînd declarația semnată a 300 de români din Austria în care salută „cu frățescă cordialitate România liberă și independentă”, dorindu-i „glorie și izbîndă armelor sale”. Aluziile făcute armatei române, departe de a fi izolate sau singulare, aveau un tilc aparte. Încă din deceniul anterior, datorită prezenței marcante și binefăcătoare a lui Al. Papiu Ilarian în preajma lui Cuza, se făceau auzite, la început timid, mai apoi în cercuri tot mai largi, proiectele unirii Transilvaniei cu țara, spre a încununa istoricele evenimente din viața românilor, săvîrșite în contextul marilor transformări degajate de climatul creat în țară de luminatul domnitor.

O componentă, nu lipsită de semnificații, a solidarității naționale a cărui capitol l-a prilejuit războiul de independență a României, o constituie largă mișcare a tinerimii române din Transilvania, Banat și Bucovina de a se înrola voluntar în armata română spre a lupta pentru cîștigarea independenței. Inițiativa a aparținut unor grupuri de medici și studenți mediciști transilvăneni care s-au înrolat în corpul medical militar al armatei române. E atestată intenția unei colaborări cu acțiuni militare, a generalilor români ardeleni pensionați Traian Doda și David Urs de Mărgineni, dar prinde contur și participarea directă printră mulți alții a unui Moise Grozea care compară evenimentele trăite în iureșul luptei cu bătălia de la Călugăreni.

Aspectelor literare indeobște cunoscute ale solidarității, li se adaugă valențe noi. Poeților și scriitorilor Alecsandri, Sion, Orășanu, Bengescu, Păun, li se adaugă nume noi. Amintim numai unul: Arany János. Im-

presionat de eroismul ostașilor români, poetul maghiar scrie lăsînd posterității însușitul poem **Plevna**, făcînd dovada capacității de a depăși cadrul îngust de interpretare cu care contemporanii săi învredniceau fenomenul istoric concret.

Receptive la fenomenele dominante ale epocii masele populare adîncesc formele de solidaritate cunoscute, construindu-și gînduri și năzuințe în care prevederea evenimentelor viitoare este prezentă, fiind ulterior confirmate de evoluția istorică. Nicolae Borzea, protopopul Făgărașului, dînd glas gîndurilor ascunse ale poporenilor săi afirmă pe acest temei că după căderea Plevnei, armata română se va întoarce pentru a cuceri Ardealul. Acest adevăr avea să zguduie cu ecoul său, sala unui parlament cînd deputatul român Partenie Cozma, abia la un an după evenimente spunea răsplată într-o țară străină că atunci cînd a sunat ceasul pentru cucerirea independenței patriei, toți românii au sărit ca unul, înaintea redutelor inexpugnabile.

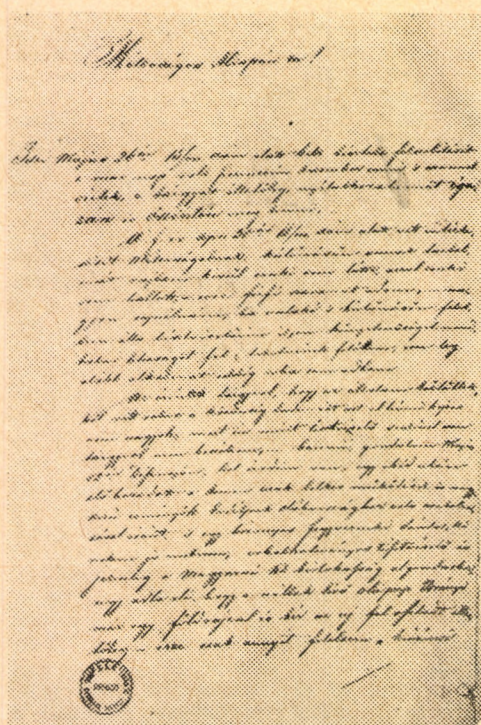
Aceeași atmosferă de speranțe și idealuri este atestată și în satele mai apropiate, de pe Cîmpie și de pe Valea Mureșului, unde pe baza investigației de arhivă am surprins o vie și frumoasă cultivare a idealurilor de solidaritate și de unire cu România. Din documente originale deținem informația că la 8 iunie 1877, **Körösy József** pretorul plășii Aluniș raporta subprefectului județului Mureș despre „...activitatea însușită pe această linie a intelectualilor români și de speranțele formidabile în unirea Transilvaniei cu România. (Doc. 1). O hartă a unirii acestei provincii la România exista deja la popa Branea Ștefan din Aluniș și putea fi văzută la nevoie. La 20 septembrie același an, baronul Bánffy Dezső prefectul de Dej scrie prefectului județului Mureș, informîndu-l că la 30 iulie cu prilejul inaugurării școlii românești din Velcher (Răzoare), Dr. Ioan Rațiu și alții din Turda, în prezența mai multora de pe Cîmpie au discutat reimpărțirea Transilvaniei în prefecturi românești (ca pe vremea lui Avram Iancu în 1848, — n. a.). La 8 august 1877, po-trivit aceluiași raport, o adunare sim-lilară s-a ținut la protopopul Crișan din Reghin, iar la 10 septembrie alta la casa proprietarului Dumbrăvean din Teleac.

„Arhiva” vă prezintă două documente inedite reflectînd atmosfera contemporană Războiului de independență, în satele de pe Cîmpie și valea Mureșului.

ION RANCA

Documente

I.

Traducere:

NR. 1/1877

confid.

Am avut onoarea a primi azi onoratul dv. ordin confidențial nr. 15 din 26 mai a.c. și mă grăbesc deîndată a-mi face drept și deschis în scris, opinia în această privință.

Dispoziția ilustrității voastre emisă cu nr. 11/confid. din 30 aprilie a.c. și în special cuprinsul ei, în afară de mine

n-a văzut-o nimenea și despre ea, nimeni n-a auzit, pentru care vă dau cuvîntul meu de bărbat. Aș regreta foarte mult dacă cineva și mai ales funcționarii de grad superior mie, ar presupune (din parte-mi) o asemenea ușurință, ba aș putea chiar spune, o asemenea prostie din parte-mi, fapt de care, cel puțin pînă acum, n-am dat ocazie nici-odată.

Cît privește problema atinsă, că publicul ar fi luat cunoștință de ea din afirmațiile mele, e un lucru ce nu sînt în stare a-l crede, deoarece eu ca funcționar, n-am vorbit cu nimeni despre această problemă, dar mă gîndesc că la 12 mai, la Vălenii de Mureș, unde mi-e cancelaria, într-o după-amiază s-a pus pe tapet activitatea însușită a intelectualilor români și marea lor speranță în anexarea Transilvaniei la România, iar un anumit **Fegyverneki Alexandru** care este omul meu de încredere... așa mi-a povestit că preotul român de la ei, Branea (Ștefan) posedă și o hartă în privința noii împărțiri, la care eu numai atîta am răspuns: „aș fi curios să văd această hartă”. Domnul **Fegyverneki** a promis că o va cere pentru ca să mi-o arate; am mai întrebat dacă sus la munte, toți intelectualii români sînt adepți așa de zeloși și de doritori ai ideii de anexare concepută și plănuită de ei, exemplificînd cu trei-patru preoți și proprietari cunoscuți de mine, asupra cărora a făcut observații în felurite chipuri, întrucît el cunoaște pe intelectualii români de la munte. Dacă din atîta ar fi putut lua cunoștință publicul despre acea dispoziție oficială aflată la mine sub cheie, în acest caz sînt foarte vinovat! Dar dacă eu aș tăcea mereu asupra unui obiect atît de important a fi învestigat, și nu comunic din el nici (măcar) unui ungur presupus a-mi fi prieten, de la români n-am să află niciodată nimic, cu atît mai mult cu cît în această plasă, cu excepția a trei comune celelalte sînt curat românești... în acest caz secretul este de-a păstrat, dar nici odată nu se poate da de urma vreunui lucru.

Vălenii de Mureș, 8 iunie 1877

Körösy Iosif
pretor

II

Traducere:

NR. 934—1877

Azi mi-a ajuns în mină o informare confidențială și cu toate că despre autenticitatea celor cuprinse n-am deplină siguranță, din prevedere, întrucît interesează și județul ilustrității voastre, mă grăbesc a v-o aduce la cunoștință.

Intelectualitatea românească de pe Cîmpie după cum se spune, ar fi ținut în ultimul timp mai multe adunări secrete astfel:

— La 30 iulie, sub pretextul inaugurării școlii, s-a ținut o adunare la Răzoare, în casa pretorului Vasile Moga, unde în prezența dr. Ion Rațiu (din Turda), Samson Rațiu și a mai multora, s-a discutat împărțirea pe prefecturi a părților ardelenice...

— La 8 august s-ar fi ținut o adunare de aceeași orientare în Reghin, la protopopul Crișan...

— La 10 septembrie s-ar fi ținut o adunare la proprietarul Dumbrăvean din Teleac. După cum sînt informat, adunările sînt legate de petreceri cu dans, și în timp ce tinerimea petrece și dansează iar unii joacă cărți, dătătorii de ton se sfătuiesc și hotărăsc asupra celor ce vor avea eventual de făcut...

Ilustritatea voastră își cunoaște cu mult mai bine județul, ca după cele spuse să poată aduna informații mai bogate și în caz că ar fi nevoie să binevoiască a lua măsurile necesare. Din parte-mi m-am simțit obligat a aduce la cunoștință ilustrității dv. cele scrise și totodată a vă comunica și faptul că o copie a acestei scrisori am trimis-o ilustrității sale domnului ministru regal maghiar de interne.

Cu deosebită stimă,
B(aron) Bánffy Dezideriu, prefect.
Arhivele Statului Tg.-Mureș, Pref. jud. Mureș, 1877 confid.
Sublinierile aparțin autorului.

TRADIȚII

Spre sfîrșitul anului 1936, scriitorii mu-reșeni, înălțurați de la **Progres și cultură** din cauza unor rațiuni egoiste, se regroupează în jurul neastîmpăratului, spirit vivace și întreprinzător, Vasile Netea. El se angajează să editeze, cu resurse proprii, revista bilunară **Clipa**, al cărei prim număr apare la 1 noiembrie 1936. Dar apariția acestei reviste nu va însemna numai o simplă regrupare a scriitorilor, ci va aduce în publicistica mureșeană și o nouă orientare. Cu **Clipa** se trece de la problemele generale de cultură la cele de literatură. Se abandonează astfel preocupările multiple, care formează obiectul articolelor publicate de **Progres și cultură**, cerute de altfel de însuși caracterul eteroclit al publicației, în favoarea problemelor literare, a literaturii contemporane. Tocmai de aceea, **Clipa** va purta ca subtitlu „revistă literară” și-și va fixa ca scop crearea unei punți de legătură între scriitorii locali și ceilalți scriitori transilvăneni ori din țară.

Deși „zămislitorul” ei a fost Vasile Netea, **Clipa** a mai anunțat pe frontispiciu un nume: Balcy Valst, nume sub care se ascundea sublocotenentul Bebe Cismaru; iar, de pe la începutul anului următor, 1937, acestora li se vor mai adăuga încă doi scriitori: Maximilian Costin și Constantin Ștefăniu, mai mult pentru a contribui financiar la editarea revistei, decît pentru a-i schimba orientarea, care rămîne constantă pe toată perioada apariției. Departele de „disensiunile din sînul partidelor politice”, de „alegerile parțiale”, de „întîrzierile de duminică”, această minusculă revistă, „prea mică, prea timidă și fără experiență în asemenea treburi”, imitînd în format **Abecedarul** de la Brad, se vrea „un omagiu sincer pentru poezie, pentru literatură, pentru artă, pentru scriitori și artiști” în acest colț de țară, un instrument eficient al apropierei oamenilor de artă. De aceea, redactorii și-au propus să publice „petale literare, schițe, povestiri, scene, eseuri” și să țină la curent cititorii cu „mișcarea literară din țară, cu activitatea scriitorilor, cu preocupările celorlalte reviste.

Nicolae Albu, cronicarul revistei, cel care oficiase cu destul succes această întreprindere la revista **Progres și cultură**, pînă în 1935, e preocupat îndeosebi de claritate compoziției, de „strălucirea simțirii”, de „revărsările ordonate”, accentele ale unui spirit clasic, în fond însă cerînd o poezie de valoare, „autentică”, din care a exclus extravaganțele, indiferent în ce direcție s-ar manifesta. De fapt, la Nicolae Albu, ale cărui străduințe de a impune un spirit critic sănătos, de selecție și receptare a producțiilor literare, sînt meritorii, nu se poate vorbi de o direcție critică precisă, categorică, ci mai ales de existență, în formația sa, a unui gust estetic pozitiv din perspectiva căruia judeca literatura căutîndu-i elementele de rezistență. El nu era un critic de profesie, specializat, așa cum ne-am obișnuit azi să vedem criticul literar, dovadă și evoluția preocupărilor ulterioare spre istoria literară sau mai bine zis a culturii, dar nu rămîne numai la suprafața fenomenului artistic, constatativ, surprinzînd și azi prin deosebita sa intuiție. Alte puncte de vedere, cum este și acela al poetului Alexandru Șerban, care consideră că a încerca prea multe experiențe înseamnă „a uita pe poezie” vin, tocmai de aceea, să completeze poziția lui Nicolae Albu și, în general, a revistei, ponderată și dornică de a fi utilă, de a realiza acea apropiere dintre om și artă și de a-i forma acestuia sau de a-i completa acestuia gustul estetic necesar receptării fenomenului artistic. Alexandru Șerban, ca unul care trecuse prin redacțiile revistelor de avangardă, leagă imperativele epocii de progres, de civilizație, acuzînd tradiționalismul perimat, pășunist: „Modernismul în poezie, devenind o realitate, a rupt sigiliile tradiționalismului „dulceag” și căpătînd puteri din contactul cu epoca, își va înălța aripile azurii către cerul eliberării, integrîndu-se definitiv noului ritm al civilizației, alături cu cinematografal care de mult și-a înțeles menirea”.

La Tîrgu-Mureș, față de **Progres și cultură**, care-și continua apariția, dar fără să fie o revistă de literatură, după 1935 nici măcar de cultură, **Clipa** vine într-adevăr cu niște idei noi, cu o poziție nouă, alăturîndu-se definitiv tendințelor generale de depășire a unui stadiu conformist, spre izvoarele autentice ale poeziei, ale artei.

MELINTE ȘERBAN

tudor vladimirescu

în conștiința românească

Intre marile fapte care s-au sedimentat adinc în matca trecutului nostru istoric mișcarea revoluționară de 1821 își are locul ei bine definit. Prin obiectivele ei generoase, social-economice și politice, mișcarea „Domnului Tudor” a prefigurat, chiar dacă în coordonate restrinse, năzuințele veacului, ce vor fi legitimate de evenimentele revoluționare de după ea prin făurirea României moderne.

Cei 150 de ani trecuți de la înăbușirea mișcării au dat acesteia și înflăcăratului ei conducător valoare de simbol, poporul român preluând și amplificând programul mișcării în lupta pentru eliberare națională și socială.

Integrată în largul flux revoluționar din spațiul sud-est european, marea mișcare de la 1821 a urmărit înfăptuirea unei profunde metamorfoze în structura socială și politică a țării. Ea și-a definit prin program și conținut, deopotrivă, mobilurile *sociale* și *naționale*. Declanșată, mișcarea lui Tudor a cuprins Oltenia și Muntenia, dar ea a avut și în celelalte provincii românești, (Transilvania, Moldova) un puternic ecou, faptele și urmările mișcării constituind un permanent îndemn pentru românii de pretutindeni, în lupta pentru eliberarea lor socială și națională.

Majoritatea istoricilor români care s-au preocupat îndeaproape de mișcarea lui Tudor au subliniat, cu temeinice motive că izbucnirea și desfășurarea acesteia a fost determinată de situația anacronică în care se găsea țara, secătuită de regimul feudal turco-fanariot.

Motivind dureroasa realitate („câ ne ajunge, fraților, atita vreme de cind lacrimile noastre nu s-au mai uscat”), Tudor explica și cauza luptei: „ardicarea mea n-a fost și nu este pentru alt scop, decit pentru reîntoarcerea drepturilor acestei de Dumnezeu păzite țări, care din vechime le-a avut și niciodată de nimeni cu sabia nu i s-au luat... De la o vreme, însă, din pricina mîrșavei legături a boierilor pămînteni cu trimișii după vremi de către Poarta Otomană, domnii greci, cu totul ni s-au călcat și ni s-au îngropat, încît, după cum vedeți, am ajuns mai rău decit cei robiți”.

În proclamația dată la Padeș, în ianuarie 1821, „patriotul român” (cum l-a definit K. Marx) a cerut înlăturarea regimului feudal, „care sughe singele din noi” și substituirea aparatului lui spoliator și represiv cu oamni „din căpeteniile noastre cari pot să fie buni”.

În iureșul revoluționar dezlănțuit, care a cuprins în mare grabă și Țara Românească, Tudor a încercat, fără a izbuti, să reorganizeze printr-o serie de măsuri rînduiele țării. Diplomat iscusit, în scopul prevenirii și evitării intervenției militare turcești, Tudor a motivat, concomitent, Porții (și autocrațiilor împărății ai Rusiei și Austriei), caracterul mișcării, explicînd acestora că este îndreptată doar împotriva domnilor fanarioți și a boierilor care „ne-au prădat și ne-au despuat încît am rămas numai cu sufletul”.

Îndreptîndu-se spre București și intrînd în „capitala sa”, în 21 martie, în aclamațiile însuflețite ale populației orașului, Tudor a lansat chemarea către toți „din același neam” de a se uni cu mișcarea lui în scopul restaurării „dreptăților noastre”. „Să ne unim, dar cu toții, mici și mari, și ca niște frați, fii ai uneia maici, să lucrăm cu toții împreună, fiește care după destoinicia sa, cîștigarea și nașterea a doua a dreptății noastre”.

Urmărind înfăptuirea unor însemnate înnoiri în structura social-politică a țării, reclamate de cerințele vremii, mișcarea lui Tudor a „scris cu litere de singe și de foc”... „primul capitol din istoria modernă a poporului român” (Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frământări sociale*, 1821—1907, Ed. Politică, 1969, p. 60).

Concomitent cu înfăptuirea mobilurilor ei, sociale și naționale, mișcarea a avut un puternic ecou și în largul spațiu geografic, locuit de românii din afara Țării Românești.

La românii din Transilvania, supuși unei duble asupririi, atît pe plan social cît și național, ea s-a bucurat de o largă adăziune. „Vestea ridicării țărănimii oltenice s-a răspîndit în toată Transilvania cu o rapiditate extraordinară și a provocat în mijlocul țărănimii ardelenice manifestări de solidaritate care au evocat în fața claselor exploatare spectrul lui Horia și primejdia unirii țărănimii din Transilvania cu aceea din Țara Românească într-o luptă comună pentru răsturnarea orînduirii feudale” — afirmă, cel mai autorizat cercetător al mișcării lui Tudor, acad. A. Oțetea (*Solidaritatea românilor din Transilvania*

cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu, în *Documente privind solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, III, Ed. Academiei R.S.R., 1967, p. 9).

Numeroase documente de arhivă descoperite exprimă interesul cu care țărănimia transilvăneană a urmărit cu vie simpatie desfășurarea mișcării lui Tudor (Todoraș, Todoruț, cum îl numea), fiind pregătită să i se alăture. În diverse comitate ale Transilvaniei, îndeosebi în cele din zona limitrofă Țării Românești, se fac auzite, sub influența mișcării lui Tudor, „cuvînte necuvincioase”, rostite de țărani români la adresa oficialităților comitatene; actele consemnează dorința acestei țărănimii oprimate de a se răfui cu proprietarii, și „proprietarii se tem deja de aceasta”.

Nu e de mirare că, în scopul împiedicării unor asemenea manifestări, care reflectau tendința de eliberare socială și națională (totdeauna vie în conștiința originii lor comune, latine), autoritățile, îngrijorate, au luat și măsuri preventive și represive.

La puțin timp după izbucnirea mișcării în Oltenia, guvernatorul Transilvaniei, Gh. Bánffy, printr-o circulară, adresată autorităților comitatelor Albei de Jos, Albei de Sus, Turdei, Hunedoarei și Făgărașului, ca și scaunelor secuiești și săsești, (Ciuc, Trei Scaune, Miercurea, Sibiu, Sebeș, Brașov,) cerea (14/26 februarie) acestora luarea unor măsuri de siguranță.

„Intrucît acest mare principat — spunea circulara — se află în strînsă legătură economică — comercială, și atît religioasă, cît și națională (s.n.), cu Țara Românească vecină, cu drept cuvînt ne putem aștepta ca aceste tulburări, asemănătoare așa-zisului tumult al lui Horia, și aceste princi-

pii primejdioase să se răspîndească și în țara noastră printre poporul de rînd, așa de receptiv în vremea aceasta” (Oțetea, *op. cit.*, p. 24).

Concomitent, cu măsurile prohibitive și de strictă supraveghere militară și polițienească pe care le întreprind împotriva celor suspecți, autoritățile Transilvaniei desfășoară și o vie și metodică campanie de propagandă contrarevoluționară, pusă în scopul discreditării mișcării și a conducătorului ei. Țăranii, care și-au manifestat deschis simpatia sau bănuți numai că ar fi înclinai să o manifeste, arestați, au fost sever anchetați. Măsurile luate urmăreau înăbușirea ecoului mișcării lui Tudor în masa țărănimii transilvănene, atît de receptivă în dorința ei de eliberare.

Înăbușită, mișcarea revoluționară de la 1821, deși n-a izbutit să răstoarne relațiile feudale și dominația otomană, a reprezentat o importantă etapă istorică în dezvoltarea istorică a poporului român. „Revoluția din 1821 a strigat dreptate — spunea N. Bălcescu — și a vrut ca tot românul să fie liber și egal, ca statul să fie românesc”. „Prolog al revoluției burghezo-democratice de la 1848”, cum a remarcat marele istoric pașoptist, urmările mișcării revoluționare a lui Tudor au avut însă însemnate și multiple consecințe pozitive național-politice și social-economice, care au metamorfozat structura țărilor române, contribuind la făurirea temeliei istoriei României moderne.

Cel care s-a făcut purtătorul ei de cuvînt și a condus-o — „Domnul Tudor”, cel care a slujit-o și și prin ea și-a slujit cu abnegație neamul, sacrificîndu-se în scopul propășirii țării a intrat în nemurire, în legendă, mitizîndu-se, o dată cu moartea sa eroică. Rămîne de atunci și constituie pentru românii de pretutindeni „Domnul Tudor” simbolul viu al luptătorului generos și dirz, al luptei pentru independență națională și dreptate socială. Pentru lupta sa patriotică, astăzi împlinită, pentru marelui său sacrificiu, poporul român, cîstîndu-i memoria și faptele, va purta oricînd „Domnului Tudor” o caldă, o binemeritată, o eternă recunoștință.

VALERIU LAZĂR

d. d. roșca — schiță pentru un portret sufletesc

Portretul sufletesc s-a conceput prin analogie cu cel fizic pornindu-se, fără îndoială, de la convingerea formată tot prin analogie că există o înfățișare sufletescă a omului la fel cum există o înfățișare fizică. Continuînd șirul de analogii, portretul sufletesc apare la fel ca portretul fizic drept un mijloc de cunoaștere a personalității omenești. Scopul de cunoaștere adus prin portretul sufletesc este enorm și el provine din trecerea de la fațada exterioră fizică a persoanei la conținutul ei interior sufletesc, de la aparențe la esență. Tehnica portretului sufletesc a progresat mult prin aplicarea metodei introduse de Taine a caracterizării persoanei în chip reductiv după o „facultate dominantă” — „faculté maitresse”. Aceasta se situează în centrul personalității sufleteste a omului. Celelalte trăsături sufleteste sînt toate niște sateliți ce rotesc în jurul acestui centru sufletesc solar. Taine cu ideea sa a „facultății dominante” mi-a venit în minte în legătură cu strălucita carte a prof. D. D. Roșca, pe care a trebuit s-o văd recent, asupra influențelor spirituale ale lui Hegel asupra marelui literat și gînditor francez. M-am gîndit că dacă ar fi să încerc o aplicare a metodei lui Taine la personalitatea spirituală a prof. D. D. Roșca, facultatea dominantă la care ar trebui să mă opresc în acest caz ar fi fără îndoială spiritul critic, superioara sa inteligență critică.

Spiritul critic este o formă de manifestare a libertății interioare sufleteste a omului, a independenței sale de gîndire. În toate multiplele planuri pe care se realizează viața sufletescă a omului este și trebuie să fie libertate. Am învățat acest adevăr la cursurile de istoria filosofiei susținute într-o magistrală manieră ale prof. D. D. Roșca. Timp de aproape patru decenii prelegerile sale de la catedra Universității clujene au constituit o permanentă și vie invitație la exercitarea libertății de gîndire, a spiritului critic. Trecînd prin marile momente ale filosofiei universale fiecare dintre intrupările istorice ale gîndirii are privită și examinată cu ochi critic. Folosirea liberă a gîndirii nu prima niciodată îngrădiri din partea profesorului, iar în anii de teroare cruntă hitleristă se discutau la seminarii teme din filosofia lui Lenin sau se aminteau nume ca cele ale

lui Marx și Engels. D. D. Roșca era întotdeauna împotriva oricărei tentative de a dogmatiza gîndirea. Gîndirea este în esență sa ascunsă viață liberă și creatoare, ea trebuie să se desfășoare într-un regim de deplină libertate. În discuțiile purtate la seminariile prof. D. D. Roșca am aflat pentru intîia oară acea interpretare a dialecticii platoniciene, al cărei înțeles deplin nu am reușit să-l prind decît mai tîrziu, ca știință a libertății. Nicăieri în lecturile mele platoniciene nu am mai reîntîlnit formulată explicit această idee. Cunoașterea așa cum a concepe filosoful antic grec este o mișcare liberă a spiritului care se înalță într-un avînt asemănător iubirii de la sensibil sau supra-sensibil, de la sensorial la rațional, de la lucruri la idei și de la idai la ideea supremă a Binelui. Înțeleg din relatările unor studenți mai vechi ai facultății de filosofie puternica înrîurire formativă avută de cei doi eminenți profesori și gînditori de la Universitatea Daciei Superioare, D. D. Roșca și L. Blaga. Marele nostru poet proceda ca profesor de filosofie în maniera vizionară, constructivă a romanticii. Prelegerile sale erau elaborări speculative ale gîndirii, care aduceau ceva din atmosfera intelectuală a marilor sisteme ale filosofiei clasice germane. Nu lipsea din ținuta profesorală a lui L. Blaga un anume dogmatism de gîndire atît de necesar spre a susține o creație filosofică speculativă. D. D. Roșca și L. Blaga ca și profesori se completau reciproc, se întregeau alcătuiind o unitate a contrariilor, ca armonia arcului și a lirei de care vorbea filosoful antic grec. Era unitatea dintre critic și dogmatic. Istoria filosofiei stă mărturie pentru permanența celor două atitudini de gîndire. Întreaga cugetare omenească e continuă pendulare între cei doi poli opuși ai criticului și dogmaticului. Relativul și absolutul intră necesar în materia oricărui sistem de gîndire veritabil. Sînt convins, acum la puțini ani de la terminarea facultății, că prelegerile de istoria filosofiei ale prof. D. D. Roșca au constituit pentru studenții săi exercițiul cel mai nimerit de a-și educa spiritul critic, de a se forma într-o deplină libertate de gîndire.

Spiritul critic s-a născut în climatul de libertate a gîndirii întreținut cu entuziasm la începutul epocii moderne de către burghe-

zia europeană aflată într-un moment istoric al ascensiunii sale sociale și politice. Cercetătorii care au tratat istoria filosofiei dintr-o perspectivă sociologică precum L. Goldman, G. Lukacs, H. Marcuse au arătat rădăcina socială burgheză a ideii de libertate în gîndirea modernă. Concepția despre lume pe care a făurit-o burghezia europeană începînd cu gînditorii Renașterii și terminînd cu marii gînditori clasici germani, se sprijină pe conceptul fundamental de libertate. Ideea de libertate a apărut din necesitățile sociale și politice, determinate ale luptei contra feudalismului. În atmosfera orașului burghez se respiră aerul libertății. Orașul dă libertate — a fost principiul ideologic al burgheziei orășenești în lupta contra opresiunii feudale. Libertatea a fost cel dintîi cuvînt al înflăcărării tirade prin care burghezia europeană și-a anunțat revoluția. Astfel, cu cîteva secole înaintea revoluției politice burghezia modernă și-a înfăptuit revoluția filosofică. Înainte de a se manifesta liber în realitate ea s-a manifestat liber în gîndire. Libertatea în gîndire a fost prima formă de libertate cucerită de burghezie. În apusul european libertatea are o tradiție orășenească burgheză.

Totuși sînt convins că nu trebuie să mergem atît de departe spre a găsi o fundamentare a spiritului critic al prof. D. D. Roșca în realități sociale străine de noi. Gîndirea sa mi se pare legată mult prea strîns de soarta pămîntului din care s-a desfăcut. Libertatea poate avea și o tradiție satească țărănească. Cred că acesta este și cazul nostru. Un șir lung de strămoși au inculcat adinc în aluatul sufletesc din care s-a frămîntat puternica și originala personalitate de gîndire a prof. D. D. Roșca un sentiment puternic al libertății. Săliștea, locul de baștină, sat de prin părți sibiene, vestit pentru comorile sale de artizanat popular și trecut în toate studiile etnografice asupra portului transilvănean, a fost totdeauna o așezare de oameni liberi, neobișnuiți de nici una din stăpînirile care au trecut peste ei. Săliștenii și-au purtat prin veacuri de istorie potrivnică cu grijă libertatea pe care au păzit-o ca pe cel mai prețios bun cel dă omului natură. Întîmplător, răsfoind un număr din „Anuarul institutului de istorie națională din Cluj”, într-un studiu al istoricului Ioan Lupăș, am citit că prima școală satească transilvăneană s-a înființat în Săliștea Sibiului. Amîntul acesta pe care nu-l cunoșteam m-a surprins la început, dar apoi l-am găsit perfect explicabil. În nevoia de a-și consolida neatîrnarea, săliștenii au putut găsi și unul din motivele superioarei prețurii pe care au dat-o totdeauna științei de carte. Atașamentul lor timpuriu față de cultură a pornit și dintr-un fel de reflex, aproape instinctual, al apărării. În mentalitatea populară satească, ce a primit seculara verificare a vieții, învățătura era privită ca un mijloc de a dobîndi și de a păstra mai ușor libertatea. Nu vreau prin aceasta să neg sau să desconsider respectul în popor pentru formele superioare de cultură și pentru învățătura dobîndită în școli înalte. Dar omul cu carte a fost socotit mereu drept omul ce-și află un rost mai tîhnit de viață și care are mai multă independență și libertate. Prosperitatea economică a săliștenilor cu surse sigure de venituri în oierit și meserii, întinsul lor comerț cu produse de manufactură populară le-a permis să-și indrume odraslele pentru desăvîrșire spre marile cetăți de cultură ale lumii. Unul din tinerii sălișteni care a apucat drumul apusului chemat de bogatele sale izvoare de cultură, în anii nesiguri și tulburi cînd pe cîmpurile de luptă ale Europei se puneau și temele de viață ale marii noastre unități statale din 1918 a fost și D. D. Roșca. Astăzi acest drum poposește în Academia Română.

Semnificația socială patriotică pe care prof. D. D. Roșca a conferit-o conceptului de libertate stă mărturie faptului că gîndirea sa și-a scos sevele hrănitoare din tradiții și realități istorice ale pămîntului românesc. Ea a fost imboldul unor atitudini active care l-au situat pe prof. D. D. Roșca pe poziții dintre cele mai înalte ale vremii sale. În timpul celui de al doilea război mondial, în anul universitar 1941—42, cînd Universitatea clujeană era în refugiu la Sibiu, cu începere de la 19. XII. 1941, D. D. Roșca este numit la conducerea facultății de litere și filosofie. Înțelegînd gravitatea îndatoririlor ce revin Universității față de țară, prof. D. D. Roșca în cuvîntul inaugural al decanului, pronunțat oficial crezul său patriotic activ. Citez din acest text puțin cunoscut astăzi: „Nu e decît în firea lucrurilor ca aici în Sibiul pribegiei vremelnice, cercetările savanților mei colegi să se fi îndreptat, în special, asupra dezlegării tainelor trecutului nostru atît de zbuciumat, lămurind origini mult milenare, luminînd rosturi hotărîtoare, afirmînd drepturi nepieritoare pe aceste plaiuri strămoșești ale neamului românesc. Cu obiectivitate și cu putere de pătrundere, acest colț al Europei e prezentat din ce în ce mai bine în adevărata lui lumină” („Anuarul Universității Daciei Superioare” — Cluj — Sibiu 1941—42, pag. 465). Este în aceste rînduri expresia acelei atitudini de viață pe care o motivează întreaga gîndire a prof. D. D. Roșca.

VASILE MUSCĂ

puncte de vedere: teatrul experimental

teatru floral spațial ?

S-a spus despre teatrul lui Gheorghe Astaloș că e un teatru poetic. S-a spus că e, totodată, un teatru modern. Nu am intenția să polemizez cu Al. Paleologu, primul care a formulat aceste caracterizări la care critica s-a raliat pe bună dreptate. Formulele domniei sale mi se par intrutotul adecvate obiectului la care se referă. Ele exprimă în-deaproape modul larg de existență al dramaturgiei lui Astaloș. Ce n-am întâlnit însă nici la Al. Paleologu în prefața volumului, nici în cronicile, numeroase de altfel, apărute pe marginea cărții, e o caracterizare tipologică. **Modern și poetic** nu pot fi considerați, firește, termenii unei tipologii. Asupra acestei chestiuni aș vrea, acum, să insist, cu atât mai mult cu cât în legătură cu semnificația generală a textului dramatic mi-am exprimat mai devreme opinia și, revenind la ea ar fi să mă repet.

Teatrul din **Vin soldații**, mai puțin piesele **Fintina** și **Garderobierele** e un teatru romantic. Trei elemente ce intră în definiția conceptului de romantism, prezente în dramaturgia lui Astaloș, permit o atare calificare.

Mai întâi, calitatea plastică a „mediului natural”; plastică și nu pitorească (pentru a păstra vechea antiteză a lui W. Schlegel); Adacvis și Edeea, personajele primei și ale ultimei lucrări din volum, privesc natura lamartiniană, ca pe un concert de armonii, cum spunea cineva, expresie a raporturilor generate și conținute de inimile lor, cum ar fi spus altcineva. Organicitatea naturii și împăcarea ei cu omul e aproape o teză în **Ceainăria de argint** și o trăsătură dominantă în **Adacvis și Edeea**. Reveria poetică din prima e chiar condiționată de viziunea romantică asupra naturii.

În al doilea rând, dar în unitate cu atitudinea față de natură, e simpatia pentru simbol, cultivarea acestuia cu remarcabilă perseverență. Personajele chiar au un statut de simbol; Adacvis, Edeea, sau Willi din **Song pentru Annamaria** sînt cele mai reprezentative în această privință. Pentru romantici (germanii în special, de la Novalis) simbolul și mitul erau, într-un fel, condiția stilului poetic, a poeziei înseși; ciudat, Astaloș pare să confirme o asemenea viziune dacă ne gândim că, bunăoară, **Ceainăria de argint** e impregnată de poezie nu în înțelesul de atmosferă lirică dar în acela de stil poetic. De altfel replicile lui Adacvis și ale Edeei din această piesă au apărut, multe, ca poeme independente în cartea de versuri a dramaturgului.

În sfîrșit, în al treilea rând, imaginația are în piesele din **Vin soldații** nu rolul de a imita, prin invenție, situații ale realului exterior, dar, dimpotrivă, pretinde capacitatea de a reflecta a realității profunde; e o imaginație poetică prin excelență care acordă intuiției primatul autoritar între toate facultățile omului. Nefiind deci simpla facultate de a vizualiza, așezată aristotelic între senzație și rațiune, imaginația apare în teatrul lui Astaloș ca o forță creatoare, capabilă să îndrume spiritul spre sesizarea esenței realității. Așa se face că „studiul de pantomimă” **Adacvis și Edeea** e, de fapt, o încercare de refacere a mitului adamit, iar **Ceainăria de argint** o pledoarie romantică pentru reînțelegerea în ordinea vie a naturii. „Iubito, ci hai să acoperim oglinzile/Că sîntem primejdios de bogați”, și, mai departe, „... pomului fructe să-i crești.../Fructe să-i crești-și adinc/singuri pe-o gură de rai/peștilor, peștilor, pești/cailor, cailor, cai” — iată expresia ultimă a romantismului din teatrul (sau poezia) lui Gh. Astaloș.

LAURENȚIU ULCI

pulverizarea acțiunii, sau pluridimensionalitatea

Despre teatrul floral-spațial, cum își intitulează Astaloș modalitatea scenică pe care o propune, s-a scris destul de mult, așa încît genul s-a și impus, dacă nu celor care răspund de destinele teatrului, cel puțin criticii literare, sau acelor care urmăresc cu ardoare și interes apariția noului mai ales în acest compartiment al artei.

Interesantul în teatrul lui Astaloș însă, nu-l constituie nici montajul și nici piesele în sine, ci modul în care ambii factori, creația deci și reprezentarea scenică propusă, se impun conștiinței cititorului.

Înainte însă de a trece la analiza acestei complicate reprezentări, să revenim puțin la fiecare dintre componente.

Pentru reprezentarea pieselor lui Astaloș — care își subintitulează actele într-un mod foarte subtil, ca petrecindu-se „unde, altunde, oriunde sau nicăieri” — prima dificultate pare a fi deci legată de crearea unui spațiu care să simbolizeze aceste reprezentări. Într-un spațiu scenic obișnuit reprezentarea ar fi posibilă, dar mai puțin sugestivă. În alt spațiu, întrebarea s-ar pune cum?, care spațiu? Și răspunsul îl dă tot el în postfața cărții sale de teatru „**Vin soldații și alte piese**”, propunînd soluția **teatrului floral-spațial**. Acest gen de teatru s-ar baza pe o reprezentare scenică spațializată într-o viziune în care începe să apară ideea multidimensionalității spațiale. Lăsînd la o parte însă inovația, deci faptul că scena ar apărea ca o floare uriașă pe ale cărei petale — dispuse radial în diverse planuri, orizontale, parabolice, sau hiperbolice, și la di-

verse nivele — ar apărea concomitent sau succesiv diverse scene, ideea aceasta a pulverizării acțiunii într-un spațiu, care începe, să spunem, prin a fi floral, tinzînd în fond spre N-dimensionalitate, este de o importanță covârșitoare pentru ceea ce se petrece pe plan de conștiință în lumea creației. Asistăm cu acest proiect la tentativa uriașă de a pătrunde și pe plan artistic într-o lume a conștiinței în care spațiul euclidian nu mai este suficient.

Inovația s-ar putea spune însă că nu-i aparține lui Gheorghe Astaloș, el însuși mărturisînd că asemenea idei s-au mai întâlnit în teatrul lui J. Poliéri, de exemplu, sau în alte concepții de avangardă. Ceea ce am putea spune însă noi este că la Jacques Poliéri, sau în alte formațiuni de avangardă ale teatrului contemporan, ideea de noutate regizorală sau scenică reiese nu atît din nevoia de a da noi posibilități de reprezentare conștiinței, ci din superficiala goană estetică după senzațional. Să luăm drept exemplu nu altceva, decît ceea ce voia să reprezinte J. Poliéri. Inovația sa era pur scenică, piesele sale neconținînd altceva decît obișnuitul cotidian altfel reprezentat. Ca noutate formală faptul este interesant, iar ca semnificație numai pentru ceea ce avea să urmeze în cazul că în această nouă perspectivă a multidimensionalității s-ar fi înscris totodată noi fapte și stări de conștiință. Grotowski în schimb este foarte bogat în ceea ce privește noutatea stărilor de conștiință, dar redus la ultimă expresie în ceea ce privește reprezentarea. Joncțiunea însă între o concepție și cealaltă nu s-a făcut, Grotowski preferînd să rămînă la sugesție, iar ceilalți la simple reprezentări golite mai mult sau mai puțin de conținut.

În schimb, Gheorghe Astaloș, teoretizînd necesitatea inovației regizorale și a viziunii

spațiale, scrie piese al căror conținut ideatic să corespundă uriașului salt propus. Și, într-adevăr, petrecute pe multiple planuri de conștiință, **unde, altunde, oriunde, nicăieri** — deci în cele mai abstracte localizări spațiale posibile — și **cîndva, odată, altădată, și încă odată**, — adică și în cele mai abstracte momente temporale, — aceste piese ale sale aduc în lumina conștiinței cititorului fapte și stări înălțate într-o cu totul altă logică și ordine decît cele ale unei gândiri continue. „**Vin soldații**”... cuprinde piese care într-adevăr vin pe scenă cu noutăți atît de brutale, încît nici nu va fi sau nu este de mirare că vor întîmpina mari obstrucții, mai ales din partea celor care nu pot admite discontinuitatea și pluralitatea planurilor de conștiință în gîndirea artistică.

Frumosul artistic fiind o problemă de armonie, în fond, poate exista la orice nivel, fie al lumii fizice, fie al conștiinței, și poate fi perceput și gîndit fie continuu, fie discontinuu.

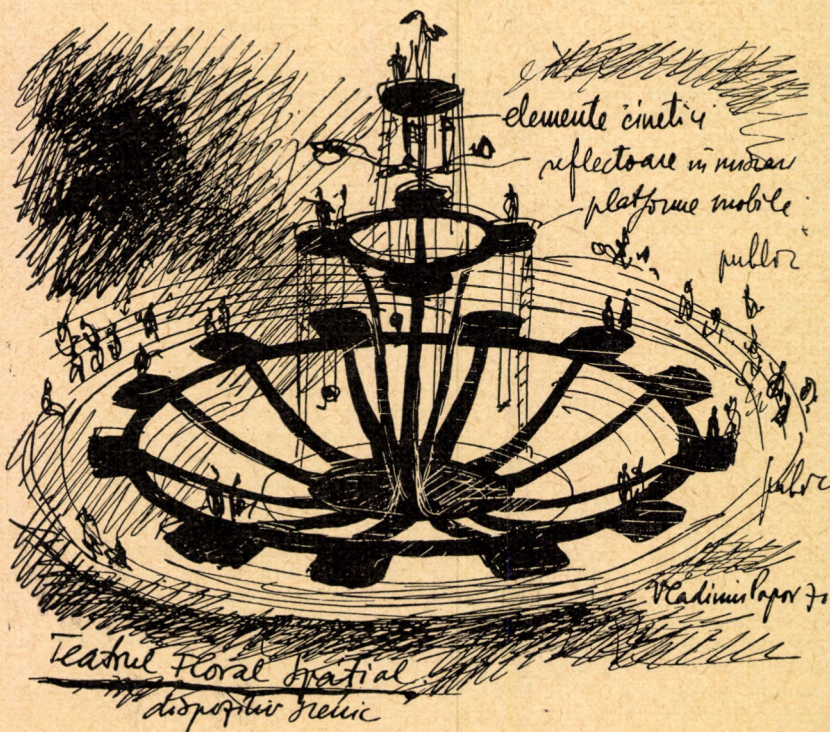
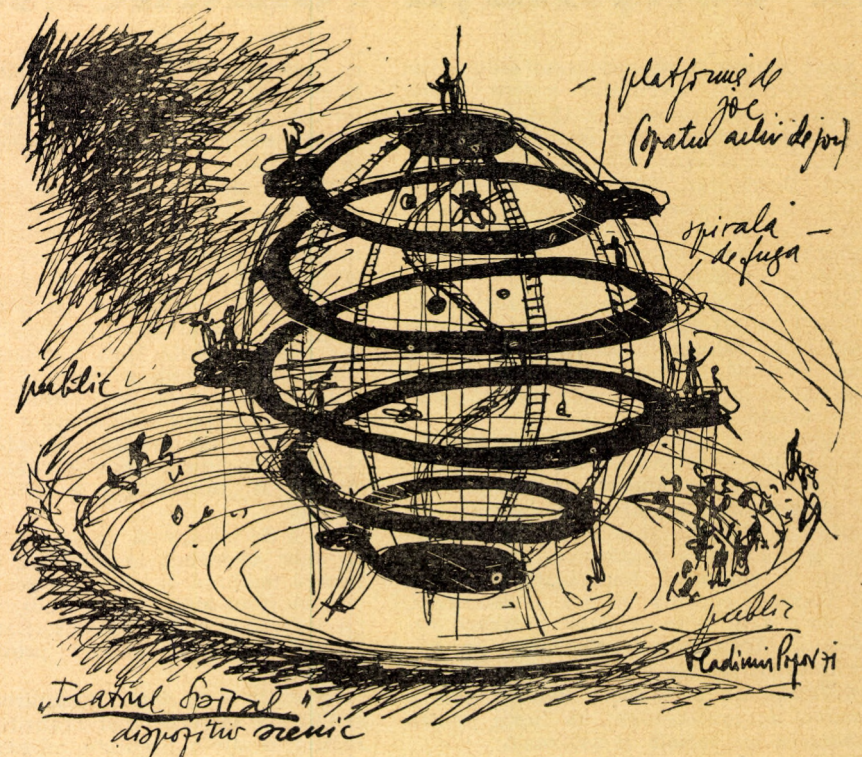
Tropotul personajelor din piesele lui Astaloș anunță deci discontinuitatea, pătrunzînd atît pe scenă, care, obligată astfel, trebuie să înceapă să se N-dimensioneze, cît și în gîndirea spectatorului, care, pentru a înțelege cu adevărat, trebuie să se obișnuiască a proceda și discontinuu, sau, mai pretențios spus, cuantic, în perceperea și analiza noilor date care i se oferă.

MARCEL PETRIȘOR

o stare de nostalgie activă

Teatrul floral-spațial nu există decît în stare de nostalgie activă. Inventatorul lui, tînărul dramaturg Gheorghe Astaloș, i-a dăruit un nume diafan pentru a sugera grația unei corole care vibrează deocamdată numai în închipuirea lui. Scena revărsată ca petalele florii într-o tulburătoare libertate spațială, nu a fost încă realizată. Adepți fanatici vor înălța într-o zi, poate nu prea îndepărtată, „miraculoasa rozetă”. În așteptarea ei, să vedem ce este de fapt teatrul floral-spațial? Dacă am înțelege bine textul teoretic care însoțește volumul lui Gheorghe Astaloș, **Vin soldații și alte piese**, teatrul floral-spațial ar fi rezultatul împlinirii a trei condiții:

1. Transportarea spectacolului „în mijlocul oamenilor și lingă om”, într-o sală de circ, de sport, velodrom, patinoar etc.

2. Realizarea unei scene în formă de colă, adică a unui spațiu de joc discontinuu, în care unitatea aparentă ar fi înlocuită printr-una „viscerală”.
3. Interpretarea spectacolului ar reveni „actorului total”, actorului „arhetip” care ar fi în același timp actor, acrobat, mim, dansator, cântăreț, cascador, etc.

Aceste trei condiții sînt de nedespărțit, nu se pot realiza separat. Dar să le luăm pe rînd.

De ce trebuie scos spectacolul teatral din teatru? Pentru că teatrul a apărut în Forum, adică în mijlocul oamenilor, al dezbaterilor cotidiene și pentru că echivalentul forumului de altădată ar fi astăzi velodromul, patinoarul sau orice altă sală sportivă. În această nouă incintă publicul ar veni cu mai multă dezinvoltură, ca la o dezbateră obișnuită, fără nici o sfilă și fără deci, o pregătire anterioară.

Scena compusă dintr-o suită de punți radiale care pornesc din centrul sistemului și fac legătura cu o centură marginală, circulară sau elipsoidală, nu poate fi realizată decât într-o sală de circ sau de sport. Dar de ce e nevoie de o asemenea împărțire a spațiului de joc? Pentru că scena florală permite utilizarea a nenumărate spații de joc-insulă (sunt folosite punțile, centrul, centura și chiar golurile dacă sînt placate cu plasă elastică), care prin discontinuitate pot sugera o coerență mai profundă a textului și care pot rivaliza cu dinamica și avantajele artei cinetice.

Un interpret care să evolueze pe o asemenea scenă, nu mai e, cred, necesar să o spun, trebuie neapărat să fie într-o excelentă condiție fizică, în același timp mim și acrobat și cascador.

Cînd aceste trei condiții vor fi întrunite într-un spectacol, vom avea în fața noastră un teatru floral-spațial. Acest teatru se recomandă ca un foarte autorizat emisar al spiritului contemporan, cerînd o democratizare a spectacolului teatral și o mai substanțială integrare a lui în viața orașului modern. Aș avea totuși de făcut două observații. Un spectacol teatral montat într-o sală de circ, mă îndoiesc că se poate sustine, cu *En attendant Godot*, de pildă. Sau chiar cu *Song pentru Annemaria* de Gheorghe Astaloș. Asemenea piese trebuie să devină atît de populare încît să poată întruni de trei ori pe săptămînă cite 5.000 de spectatori. E posibil oare? A doua observație se referă la arta totală a actorului. Aș numi-o totalitară, pentru că implică o exigență exhaustivă. Într-o epocă de descoperire a relativității, a cercetărilor științifice puse valutar sub semnul fragmentării, într-o epocă a modestiei ar fi poate, nu numai excesiv ci și anacronic să cerem actorului să fie total. Într-un cosmos în care omul e atît de puțin... În afară de Nichita Stănescu numai eu nu mai crede astăzi în sistemul lui Ptolemeu. Toți în teatrul floral-spațial mi-ar place să cred puțin.

GEORGETA HORODINCA

un orizont arhetipal

Teatru floral-spațial? În primul rînd îmi place formula în ea însăși, înainte de a ști ce vrea să însemne. Îmi place pur și simplu pentru eufonia ei, pentru reveria luminoasă pe care mi-o provoacă, o reverie de aceeași natură cu cea pe care i-o dădeau lui Proust cuvintele: *La chartreuse de Parme*.

„Teatru floral-spațial”: aceste cuvinte îmi evocă les *jeux floraux* ale trubadurilor, îmi evocă și *Primăvara* lui Botticelli.

Ideea de spațialitate asociată floralului nu este un pleonasm: ea sugerează un imperiu al primăverii, o primăvară absolută, netrecătoare, adică nu un anotimp, ci un orizont arhetipal.

Către un atare orizont arhetipal, către o stare primordială năzuiește poezia lui Astaloș, atît elegiile lui, cit și piesele de teatru. De unde și „naivitatea” lor, în accepția schilleriană (de la *nativus*).

Pledoaria lui pentru ceea ce el numește teatrul floral-spațial, pe care îl definește și îl descrie într-un sens tehnic și programatic, se reclamă tot de la primordialitate. „Traditia trebuie căutată la sorginte”, scrie Astaloș în prima pagină a discursului său.

Ceea ce preconizează el este o reinstalare a teatrului în inima cetății, regăsind, pe coordonatele societății de azi, funcția lui originară.

Deosebirea este că în loc să tindă la o concentrare a spectacolului, el recomandă

dimpotrivă o dimensionare a lui pe mai multe centre, adică în loc de centripet, cum era teatrul clasic, unul centrifug. Un fel de exfoliere a spectacolului, sau, mai bine, ca să rămînem în domeniul reprezentărilor florale, o viziune a teatrului în *polianthă*. Adică revenirea la sorginte cu semn schimbat.

De ce nu?

Dacă e să-mi spun tot gîndul, sînt cam sceptic în ce privește realizarea și impunerea efectivă a unei atari structuri a teatrului. De la teatrul antic la cel medieval, apoi la scena elisabethană și mai apoi la tipul de sală pe care îl știu, cred că n-au fost tranziții; au apărut fiecare după aspirația și condițiile respective. Poate că formula lui Astaloș corespunde într-adevăr unor atari cerințe ale societății de azi. Dar de obicei proiectele ideale, cu cit sînt mai raționale, sînt mai utopice.

Așa că sînt sceptic cu privire la șansele formulei „teatru floral-spațial”.

Dar de plăcut îmi place.

ALEXANDRU PAEOLOGU

o invitație la cinetism

Printre mijloacele de expresie artistică ale teatrului modern primează incontestabil cele vizuale asupra celor auditive. Această afirmație nu împietăiește asupra drepturilor pe care le dețin și nici asupra mult disputatului loc în scara ierarhiei, a poeziei, textului dramatic, muzicii de scenă față de dispozitivul scenic, elementele decorului, mișcarea actorului, efectele de lumină — în cadrul unei viziuni regizorale unice.

În epoca noastră, ca și în cele anterioare, teatrul este influențat și chiar regenerat atît de descoperirile tehnice, cit și de curentele artistice specifice epocii respective. Independent de aceste influențe, la începutul fiecărei epoci istorice, fenomenul teatral a apărut și s-a dezvoltat în spații deschise, fiind generat de necesitățile omîrării și răspunzînd nevoilor publicului său. Cristalizîndu-se și innobilîndu-se în decursul veacurilor, spre sfîrșitul fiecărei epoci, teatrul s-a închis în „cutii de creat iluzii” din care nu a fost scos decît prin mari revoluții.

Revenind la epoca noastră, de instaurare a unei lumi noi de mari proporții în toate domeniile, de început de cucerire de către om a lumilor microcosmosului și macrocosmosului, de apariție a unor noi curente artistice care oglindesc toate acestea — cum era și firesc, teatrul își părăsește carapacea în care și-a petrecut viața multe secole, vechea cutie de iluzii „à l'italienne” născută în Renaștere, și începe să își caute noi spații și structuri pentru desfășurarea ritualului său, în clădiri de circ, în piețe publice, în stradă — în locuri deschise.

Revoluția tehnică și tehnologică a făcut ca în lumea tridimensională să își ceară dreptul de înțietate și alte dimensiuni decît

cele ce dau spațialitatea lumii. Cea de-a patra dimensiune, „timpul”, a început să participe și chiar să subordoneze legilor sale toate activitățile umane.

Artele moderne sînt influențate de noile elemente ale celei de-a patra dimensiune: durată, mișcare, viteză, interval, accelerație. Toate aceste elemente se supun legilor cinetismului. Fiind prin esență o artă vizual-auditivă, teatrul este guvernat și el de aceste legi.

Calitățile necesare teatrului de azi și, poate, și ale celui de mine sînt, din punctul de vedere al componentelor sale vizuale: deschiderea, eliberarea de formele învechite, închise ale spațiului actual, desfășurarea largă, în spațiu și în timp, cinetismul mijloacelor sale de expresie.

Acestor deziderate au încercat să le ofere rezolvări teatrul grec, teatrul Renașterii, teatrul kabuki, teatrul total al arhitectului Walter Gropius, studiile și realizările lui Jacques Poliéri, scenografiile lui Josef Svoboda, teatrul mobil al arhitectului Werner Ruhnau, și altele.

În urmă cu cîțiva ani, la solicitarea poetului Gheorghe Astaloș, cu care pe-atunci colaboram la mult discutatul spectacol cu „Vin soldații”, de la Cassandra, în care eu semnam scenografia, am conceput grafic structura unui teatru deschis, spațial, cinetic, pe care el l-a denumit TEATRUL FLORAL-SPAȚIAL, iar tipurile sale (geoidal și spiral) într-o altă viziune, aveau să apară pentru prima oară și să însoțească eseuul poetului, în paginile „Almanahului literar” (1969), publicație pe care un alt poet, Ben Corlaci, o conducea și care a avut fericita intuiție de a-l publica imediat.

Teatrul propus de noi folosește prin structurile sale întregul spațiu, oferit atît sălii cit și scenei de un dispozitiv unic, ce conține și locul de joc al actorilor, și spațiul destinat publicului.

Prin forma dispozitivului, sau scenei, se folosesc atît suprafețele orizontale, cit și cele verticale, permițînd jocul actorilor în întregul spațiu.

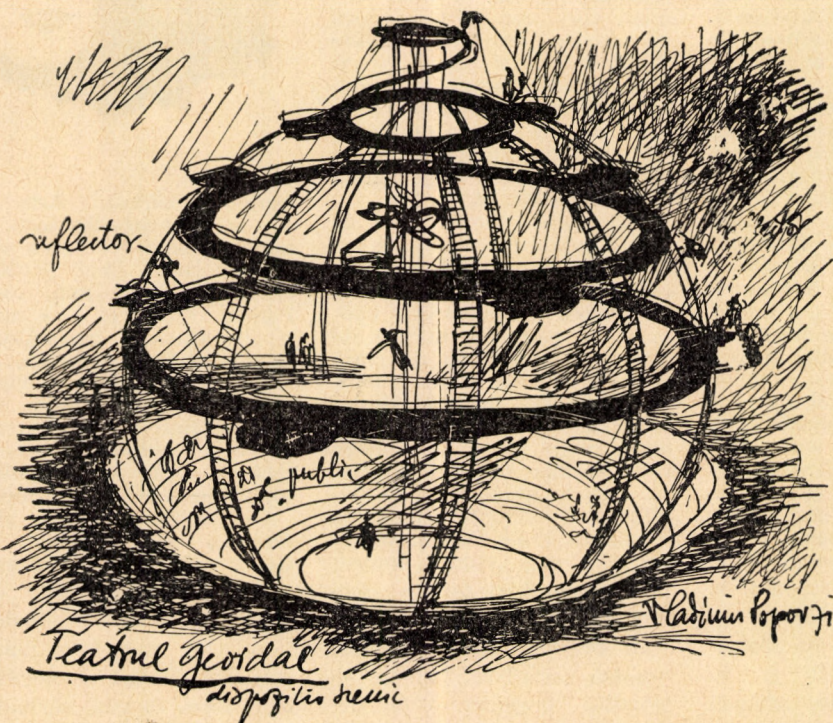
Formele acestui tip de teatru derivă din formele unor elemente naturale, ca floarea ce se deschide spre lumină, spirala organică ce tinde spre zenit, sau forma cosmică în reprezentarea ei spațială.

Desigur, adoptînd această formulă, ea are o infinitate de soluții, mai ales ea permite ca diversele elemente ale dispozitivului să fie cinetice și să mărească și mai mult, prin mișcare și lumină, senzațiile artistice ale spectatorilor.

Elementele amplasate în spațiu: platformele de joc, pasarelele de legătură, scările verticale, trapezele, frînghiile și plasele — permit diversitatea mijloacelor interpretative, un ritm accelerat al acțiunii și o dinamică a schimbărilor relațiilor spațiale și emoționale ale interpretărilor. Mijloacele artei cinetice vor putea fi folosite din plin în cadrul spectacolelor realizate pe aceste dispozitive ale teatrului floral-spațial.

Avantajul mare este că acest tip de teatru permite adaptarea multor piese din dramaturgia clasică și, poate, toate piesele dramaturgiei moderne. În orice caz, toate piesele de teatru scrise de Gheorghe Astaloș sînt gîndite pentru a fi realizate pe structura teatrului floral-spațial.

arh. VLADIMIR POPOV

himera spațiului liber

În cazul textelor lui Astaloș (acelea scrise pentru scenă, deși o anumită retorică teatrală/vizualizare caracterizează și textele numite poezii) ceea ce mi se pare demn de atenție este acel romantism căruia eu i-aș adăuga epitetul de lucid, generalitatea și concretețea sincronă cu epoca în care trăim. Și dacă Gheorghe Astaloș încearcă să-și intereseze cititorii dincolo de text printr-o propunere de renovare a spațiului scenic (sau să-i zicem de joc) îi înțeleg tentația, acordîndu-i creditul pe care îl merită. Așa cum o recunoaște el însuși, ideea nu este pur și simplu nouă. Ea își datorează existența încercărilor lui Poliéri, poate vecinătății unui circ și stimei pe care o poartă artiștilor lui creatorul manifestului pentru un teatru floral spațial. Prezența unui manifest artistic în chip de postfață mă încintă atunci cînd prin desacralizarea ideii de artă, prin explozia conceptului și negarea lui, ra-reori se mai poate face ceva în sprijinul înnoirii. E ceva naiv și sublim în această declarație de principii pe marginea unui text care a fost obligat de condițiile scenei majoritare și inerte să se prezinte publicului în vechea sală de teatru, dincolo de rampă. Și apoi e atît de greu să știi că noutatea e o iluzie pe care numai naivitatea și sinceritatea subiectivă ne-o poate alimenta. Poate consecvența, dacă vrei încăpăținarea, cu care își urmărește obsesia îl vor ajuta pe Astaloș să realizeze în fine ceea ce propune în manifestul său. Să-și vadă interpretii jucînd în două, trei planuri pe verticală, privirile să ne alunece pe aceste corpuri de saltimbaci, suple sub ascunzăturile groțeste ale costumelor întîlnind pinza cupolelor. Îl văd parcă pe acel perfect matematician că-tîrîndu-se peste trupurile celorlalți tovarăși pe care hazardul și neatenția lor (aș numi-o uneori prostie alteori dogmatism, uneori suferință alteori destin tragic binemerit) i-a adus în puțul comun în care se află și din care pare a nu mai fi nici o ieșire. Căci dacă nici acest cap ilustru nu găsește soluția pentru a-i ajuta sau dacă egoismul, savantlicul său matematic îl aduc salvarea, uitucenia sau lășitatea îl vor face să profite nerușinat de puterea celorlalți ca și de înălțimea lor.

M-aș bucura să văd oamenii jucîndu-și rolurile atunci cînd într-un fel sau altul toți ni le jucăm pe ale noastre, avînd pe buze risul vopsit al clovnilor, în ochi floarea albastră a candorii triste pentru că uneori cineva încearcă să o rupă din rădăcină. Astaloș a inventat un joc căruia aș dori să mă alătur citîndu-i regulile cu glas tare pentru toți.

Esențial îmi pare faptul că trebuie să acceptăm încă o dată ideea atît de veche a lumii ca teatru, ca spectacol în care sîntem în același timp actori și spectatori. Încadrîndu-se masei omenești care poate fi cuprinsă într-un circ, actorii pot ieși pentru un timp din ea despărțindu-se fie prin rampă, fie prin distanță pe verticală sau orizontală. Am văzut recent un spectacol cu piesa „L'Etoile au front” de Raymond Roussel, desfășurat sub pinza unui cort imens într-un parc dintr-un cartier pare-se mărginaș al Parisului. Așteptînd începutul spectacolului (primul după premiera piesei care a avut loc prin 1926), am văzut actori discutînd cu spectatorii care păreau a fi vechi cunoscuți sau colegi de breaslă. Eram acolo vreo cincizeci de oameni cînd s-a făcut întineric și a început să se audă un vechi vals. Apoi ploaia a prins a răpăi pe pinză, actorii au ieșit pe podiumul rotund din mijloc, nu le auzeam prea clar vorbele acoperite de zgomotul ploii. Tonul lor s-a transformat încet în strigăt. Povestirea, deschisă în paranteze care nu se mai închideau lăsînd altele să se deschidă, curgea firesc, atmosferă s-a creat lent și aplauzele care au urmat au readus actorii printre noi. Am continuat să discutăm apoi ca și cum totul s-ar fi întimplat, atinși de aripa moale a acelei nebunii colective care se numește teatru și viață. M-am gîndit atunci la Astaloș care și-ar fi putut vedea piesele jucate sub cupola aceea. I-am dorit-o și poate că dacă nu se va împlini gîndul meu de acolo se va găsi un loc într-o piață rotundă, într-un oraș românesc în care să răsune replica despre severele doimi care clipește înțelepte în aparența dezordine a mozaicului de convenții.

DAN CULCER

cutia...

MANDACHE
CONTEMPORANUL NOSTRU

6.

Am vizitat o expoziție de pictură modernă unde mi-a atras atenția un tablou care a reușit să concentreze în rama sa o sumedenie de semnificații majore. Intrucit pentru înțelegerea lor era necesară o mare putere de pătrundere, mi-am procurat un scaun și m-am așezat comod în fața tabloului, la distanța permisă de peretele opus. Am cerut supraveghetorilor permisiunea să zăbovesc și după ora închiderii, reușind astfel să trăiesc în intimitate cele mai mari emoții în fața artei. M-am gândit câte se pot întâmpla noaptea, cum

ești nevoit să bijibii, trăind mereu cu frica căderii într-o groapă sau evitând pericolul spargerii capului într-un zid. Totodată am dedus ce importanță ar fi putut prezenta în asemenea împrejurări o simplă lanternă. Individul din tablou — pe care nu îl vedeam, dar îl intuia — nu posedă un asemenea mijloc de iluminat.

Tabloul era realizat cu o simplitate genială: pe toată întinderea sa era întinsă uniform numai vopsea neagră. Titlul: „În întuneric”.

7.

Cabinetul tehnic a respins acum, după o analiză minuțioasă timp de patru ani, invenția pe care am trimis-o spre aprobare și aplicare. Ea se referea la „Reducerea consumului de metal la confecționarea piroanelor”. Cum este și firesc, am ales ca obiect al invenției mele tocmai piroanele intrucit, din familia largă a cuielelor, la piroane se consumă cea mai mare cantitate de metal. Procedul de reducere a consumului de metal este foarte simplu: se elimină în procesul de fabricație fierul cuprins între capul pironului și virful său. La fiecare 10 kg de piroane se economisește astfel 9,5 kg de fier, fără ca pironul în sine să-și piardă elementele esențiale, adică virful care pătrunde și capul care se lovește. Avantajul în plus este că noul piron nu se poate îndoi. Nu înțeleg refuzul cabinetului tehnic!

8.

Reșin precis că după absolvirea cu succes a grădiniței, părinții m-au trimis la școală, unde am reușit să învăț, încă din clasa întâi, abecedarul. Și în

clasele următoare am fost un elev bun la învățătură, ca de altfel toți colegii mei, la o asemenea vîrstă neputîndu-se manifesta prostia în toată plenitudinea sa, ci, mai ales, în lăturile sale simpatice adulților. În clasele ceva mai mari, unii profesori, la care mă gîndesc cu multă dragoste și acum, își exprimau simpatia față de noi, aplaudîndu-ne pe amîndoi o brajii. Așa mi s-a dezvoltat, pe parcurs, simțul practic.

9.

De cite ori mă jignește cineva, plîng simultan la ambii ochi cu lacrimi abundente de bucurie pe care le adun într-un bidon spre a folosi lichidul de această natură ca unguent în tratarea bătăturilor provocate, de prea multă deșteptăciune, pe creier. Mi-am deschis în acest scop și o farmacie, cu cursurile de prim ajutor. Medicamentul nu este însă solicitat, ceea ce dovedește că supoziția mea în legătură cu bătăturile este eronată. Apropo: plîng de bucurie deoarece jignirea, împlîndu-se rar, a devenit o plăcere pentru mine.

10.

N-am reușit încă să învăț în totuși pînă la această vîrstă. Data trecută era cit pe aci să mă înec la mal în timp ce m-am cufundat prea adînc în lectura unui articol program semnat de redactorul șef, în ziarul la care sînt abonat numai eu, singur. Dînsul făcea muritorilor — bineînțeles că „de rînd” — recomandări prețioase cum să-și petreacă timpul liber în mod cit mai plăcut. Mă întreb însă cum mai pot dispune de timp liber cei care și-l consumă în întregime în mod neplăcut.

11.

Mi-a șoptit Dumnezeu în somn că vrea să mă angajeze consilier, la refacerea lumii. Din discuțiile prealabile am dedus că oamenii nu vor mai fi făcuți după chipul și asemănarea sa. Voi face propunerea ca ei să fie realizați pe baza rămaștelor pămîntești provenite în urma unui accident de automobil și noul produs să fie tămiat cu aromele gazelor de eșapament. Aceasta ar fi cea mai mare realizare a secolului, intrucit observăm că oamenii, în majoritatea lor, preferă să moară încălțați, pe șosele.

12.

Aflu din lecturile mele despre experiențe efectuate recent de către oameni de specialitate care au demonstrat că anumite insecte dispun de o doză apreciabilă de inteligență. În condiții de laborator, unui gîdac de Colorado i s-au oferit pentru alimentație frunze de urzici și frunze de cartofi. Gîdacul le-a ales fără greș pe cele de cartofi. În a doua fază a experienței i s-au oferit numai frunze de urzici și s-a constatat că gîdacul preferă să moară de inanție, fiind și foarte încăpățînat. Concluzia mea este că gîdacii de Colorado pot fi exterminați total dacă în locul cartofilor se seamănă pretutindeni urzici.

13.

Încă în școală am aflat că Oltul se varsă în Dunăre, dar profesorii de geografie au uitat să precizeze că după aceea nu se mai știe care este Oltul și care Dunărea deoarece apele se amestecă.

CORNEL POGĂCEANU

Însemnări'e unui fost cronicar sportiv

În aceste zile cînd, la noi, lumea fotbalistică mai stă cocoțată pe vulcanii erupți ai „diviziilor”: uite campionii, nu-s campionii; uite retrogradații, nu-s retrogradații, cînd englezii au luat de mult marele week-end, punînd lacăte pe ușile stadioanelor, iar Internazionale refluță steagul roșu-negru al invincibilității, disputarea unor partide gen Uruguay și restul lumii (o, temporal): vezi Iașin — selecționata lumii, suscită încă foarte mult o anumită categorie de spectatori, specialiști și chiar unele vedete de pe mapamondul fotbalistic, care țin cu tot dinadinsul să figureze în panoplia cu amintiri și formația „restul lumii” în care să-și poată revedea peste ani și ani poza bust, sau chiar în mărime naturală dacă se poate. E o ambiție și aceasta de vreme ce astfel de ocazii sînt totuși destul de rare. Dumitrache al nostru, cel puțin, este singurul jucător român, care nu numai că a figurat pe lista selecționaților „restul lumii” dar, a jucat efectiv într-o astfel de aleasă de aur, pozîndu-se alături de Bobby Charlton, Müller, Geaici sau Facheti. Este un cîștig nu numai a lui Dumitrache ci și al fotbalului românesc.

Dincolo însă de aceste ambiții, întîlnirile de adio gen Mathews sau Iașin nu mai seamănă cituși de puțin cu adevăratul spectacol fotbalistic care se practică în Europa sau America de Sud. E un fotbal fără sare și piper, o invitație cavalească la dans (tango pe cit posibil): „e rîndul dumneavoastră, domnule!”, un fel de spectacol cinematografic în care eroii, într-un happy-end nostalgic, așteaptă banchetul cu ușile închise.

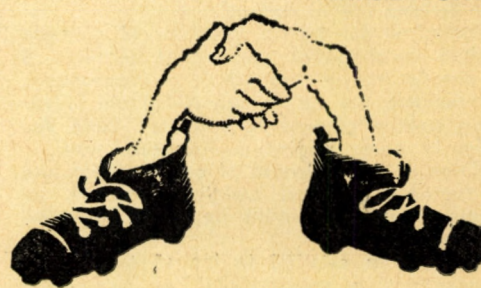
Tuturor ne era dor de fotbal. Să revedem pe Celtic bîndînd totul, da capo al fine sau duelul, pentru șefia clasamentului dintre Dinamo — Rapid, marele derby. Sesizîndu-ne dorințele, aceeași televiziune, care ne-a dădăcit pînă la exasperare cu toate dichisele fotbalului din ultimele trei decenii? (Ion Chirilă și Cristian Topescu au voit să salveze lipsa fotbalului la jubileul Iașin), ne-a oferit în schimb o finală a Cupei campionilor europeni: Ajax-Panathinaikos, pe Wembley, demnă de secolul 20. Nu știu de ce, împotriva cursului jocului, aș fi vrut să cîștige grecii. Victoria lor ar fi așezat — sînt sigur — la poalele Olimpului, pe țărmul Mării Egee, alături de templul de la Termopile, încă un templu, închinat zeiței Fotbalului.

Coborînd pe pămînt, de duminică 6 iunie a.c. ora 17,30, Etna și-a trimis lava vulcanică pînă la exasperare cu toate dichisele fotbalului din ultimele trei decenii? (Ion Chirilă și Cristian Topescu au voit să salveze lipsa fotbalului la jubileul Iașin), ne-a oferit în schimb o finală a Cupei campionilor europeni: Ajax-Panathinaikos, pe Wembley, demnă de secolul 20. Nu știu de ce, împotriva cursului jocului, aș fi vrut să cîștige grecii. Victoria lor ar fi așezat — sînt sigur — la poalele Olimpului, pe țărmul Mării Egee, alături de templul de la Termopile, încă un templu, închinat zeiței Fotbalului.

Coborînd pe pămînt, de duminică 6 iunie a.c. ora 17,30, Etna și-a trimis lava vulcanică pînă la exasperare cu toate dichisele fotbalului din ultimele trei decenii? (Ion Chirilă și Cristian Topescu au voit să salveze lipsa fotbalului la jubileul Iașin), ne-a oferit în schimb o finală a Cupei campionilor europeni: Ajax-Panathinaikos, pe Wembley, demnă de secolul 20. Nu știu de ce, împotriva cursului jocului, aș fi vrut să cîștige grecii. Victoria lor ar fi așezat — sînt sigur — la poalele Olimpului, pe țărmul Mării Egee, alături de templul de la Termopile, încă un templu, închinat zeiței Fotbalului.

Coborînd pe pămînt, de duminică 6 iunie a.c. ora 17,30, Etna și-a trimis lava vulcanică pînă la exasperare cu toate dichisele fotbalului din ultimele trei decenii? (Ion Chirilă și Cristian Topescu au voit să salveze lipsa fotbalului la jubileul Iașin), ne-a oferit în schimb o finală a Cupei campionilor europeni: Ajax-Panathinaikos, pe Wembley, demnă de secolul 20. Nu știu de ce, împotriva cursului jocului, aș fi vrut să cîștige grecii. Victoria lor ar fi așezat — sînt sigur — la poalele Olimpului, pe țărmul Mării Egee, alături de templul de la Termopile, încă un templu, închinat zeiței Fotbalului.

ATANASIE POPA

VOICA FOIȘOREANU

PROBLEMA FEMININĂ

Deoarece m-am angajat pe o poziție feministă, voi încerca să lămuresc de la început ideile și noțiunile cu care voi opera. Pretenția de originalitate îmi lipsește. Și deoarece multe din ideile proferate mai jos presimt că vor stîrni proteste, prefer să le expun înglobate în citate, ale unor autori de prestigiu. Deci:

„Problema feminină — privește poziția pe care trebuie să o ocupe femeia în organismul nostru social, ... e una din laturile problemei sociale generale.” La analiza acestei probleme trebuie purces cu „lipsa oricărei prejudecăți, care este prima condiție pentru cunoașterea adevărului.” (A. Bebel, *Femeia și socialismul*)

Nenumărați sînt cei care încearcă să reducă „problema feminină” doar la rolul biologic al femeii, la așa numita ei „menire firească” — de a fi soție și mamă, uitînd că dacă vom reduce și bărbatul la „menirea lui firească”, biologică, apoi aceasta e de a contribui la procreere și nimic mai mult. Odată cu apariția societății apare și aspectul social, în care atît femeile cît și bărbații au o menire cît se poate de firească, și anume, aceea de a contribui la producerea bunurilor materiale. Că femeia a fost îndepărtată mult timp de la această menire, o știm. Cauzele au fost studiate de savanți, sociologi și filosofi iluștri.

„Problema feminină” a apărut (Bachofen, Morgan ș.a.) odată cu trecerea de la matriarhat — unde femeile dețineau puterea politică și socială, la patriarhat. „Apariția patriarhatului a însemnat domnia proprietății private și odată cu aceasta, oprirea și înrobirea femeii” (A. Bebel). Consemnarea acestei înrobiri făcută într-o legendă ateniiană, care povestește cum pe vremea domniei lui Cecrops s-a hotărît ca femeile „să piardă dreptul de vot, copiii să nu mai poarte numele mamei și ele însele să nu fie numite ateniene” (Bachofen).

„Patriarhatul apare odată cu diviziunea muncii, cînd bărbatul devine stăpînul și proprietarul izvoarelor de bogăție, ... interesat în păstrarea proprietății, cît și în transmiterea ei la urmașii săi” (A. Bebel). „Azi, în familie bărbatul e burghezul, iar femeia proletariatul” (Fr. En-

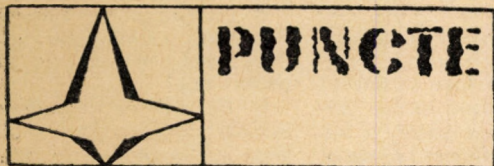
gels, *Originea familiei*), căci „femeia și muncitorul au comun faptul că sînt asupriți, ... majoritatea sexului feminin avînd de suferit din două motive: ... de pe urma dependenței sociale și familiale față de bărbați, ... și de pe urma dependenței economice față de aceștia.” (A. Bebel). „Predominanța bărbatului în căsătorie este o simplă consecință a predominării lui economice și va înceta de la sine odată cu aceasta” (Engels: *Originea familiei*).

„Afirmația comodă, pe care o auzim zilnic din gura ignoranților sau a unor oameni care vor să ne inducă în eroare, că atît relațiile dintre bărbat și femeie, cît și cele dintre săraci și bogați au fost așa dintotdeauna și vor rămîne așa întotdeauna este din toate punctele de vedere falsă, superficială și mincinoasă” (A. Bebel).

„Eliberarea femeii cere ca primă condiție readucerea întregului sex feminin la muncă socială” (Fr. Engels).

„Femeia proletară este chemată să participe alături de bărbat, tovarășul ei de clasă și de soartă, la lupta pentru transformarea din rădăcină a societății, pentru instaurarea unor relații care, prin instituții sociale corespunzătoare, să asigure ambelor sexe deplină independență economică și spirituală” (A. Bebel). Ambelor sexe, căci „numai împreună bărbatul și femeia formează omul complet și întreg”.

În prezent, în societatea noastră socialistă, femeile — primînd drepturi — au demonstrat că pot face față în toate domeniile de activitate și sociale, că pot fi și sînt

Prima mașină de spus anecdote și-a făcut apariția în lume. A fost concepută, construită și difuzată la Dallas. Anunțul publicitar ne asigură amuzamentul pe bandă contra a numai 10 cenți gluma.

Dallasul anului 1971 ne trimite mașini de memorat anecdote. Ca să uităm Dallasul 1963?

Marile întrebări ale investigațiilor cosmice nu și-au primit deci încă răspunsul. Și totuși, mîndria a peste două miliarde de ființe bipede n-are margini. Omul a pus piciorul pe lună, stații orbitale au fost cuplate în afara gravitației terestre, știm ce culoare au apele, munții și cîmpiile noastre văzute „de dincolo”. Dar mai ales sîntem mîndri pentru victoriile înregistrate asupra noastră. Asupra personalității noastre. Zborurile cosmice ne modifică comportamentul, ne transformă datele cu care ne-am născut sau pe care le-am cîmpătat în școală, de la părinți, de la societate. Cu cît ne apropiem de stele, cu cît ne depărtăm de pămînt ne schimbăm nu numai poziția în spațiu, dar și modul propriu de a fi.

Edgar Mitchell, cunoscut cosmonaut american (Apollo 14) în vîrstă de 40 de ani a divorțat de soția sa, Luise, 40 de ani, pe motiv de „conflict de personalitate” (ziarele).

Ministrul irakian al informațiilor proclamă: antica cetate a Babilonului se reconstruiește. Și întreaga lume cultural-științifică se pune în mișcare. Din Franța pleacă o delegație în Irak. Din Irak pleacă o delegație la Lisabona. Fundația Golbenkian — toate fundațiile sînt generoase — își dă asentimentul de participare la înfăptuirea grandiosului proiect, care, amănunt deloc neglijabil, va costa 25 milioane dolari. Alertă internațională: se reconstruiește Babilonul!

Intorc pagina ziarului, a celui ziar care publică ampla și suscitată informație și citesc acuzațiile pe care niște domni onorabili pe numele lor Pierre Mazeaud, Michel Vancher și Carlo Mauri le adresează altui domn onorabil, Norman Dyhrenfurth, ca și răspunsurile acestuia, nu lipsite și ele de accente acuzațive. „Ați împiedicat un succes italian, francez și elvețian dinspre versantul sudic” — tipă primii trei. „Vi s-a părut sub demnitatea voastră de a vă alătura eforturilor colective pe versantul sud-est”, — replică al patrulea. Disputa, angajată între membrii unei expediții internaționale de cucerire a Everestului a constituit și finalul acesteia. Tentativa de cooperare s-a oprit la o altitudine de 7.429 metri.

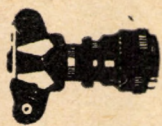
„Turnul Babel”, podoabă a Babilonului antic și desigur, a celui ce se va reconstrui, n-a atins, mi se pare, această înălțime...

Carol Gustav a împlinit 25 de ani. Pînă la această vîrstă a fost foarte ocupat. Timp de doi ani a primit o pregătire militară, trecîndu-și după îndelungi stagii teoretice și practice examenul de ofițer de marină. A învățat într-o universitate suedeză istoria, științele politice, sociologia, finanțele publice. Și-a perfecționat cunoștințele de limbă engleză petrecîndu-și citeva veri în Anglia și cele de limbă franceză, adîhnindu-se în sudul provançal. A umblat prin întreprinderi și prin birouri administrative pentru a se familiariza cu aceste genuri de operații. La 25 de ani, Carol Gustav e deci bine pregătit. Cînd buinicul său, Gustav Adolf, va muri, Carol Gustav va deveni al XVI-lea, rege al Suediei. Și în această calitate, potrivit pregătirii primite el va avea dreptul de a desemna pe primul ministru al țării, va prezida ședințele săptămînale ale Consiliului și va citi anual discursul tronului la deschiderea Parlamentului.

Dar va beneficia Carol Gustav de aceste prerogative speciale? Comisia însărcinată cu reforma Constituției suedeze, pregătește un proiect de lege după care primul ministru va fi desemnat de Parlament, acesta va prezida ședințele Consiliului, iar discursul tronului va fi citit de cel ce-l scrie efectiv, respectiv primul ministru. Ce-i mai rămîne atunci regelui? Să inaugureze poduri și expoziții!

Să te pregătești ani de zile cu conștiinciozitate ca să fi primul, și pînă la urmă... o doamnă, ce soartă!

I. DELEANU

accident...

...MOTIVELE AU FOST FIREȘTE DIFERITE...

Straniu cuvînt, cu multiple valențe și semnificații. Specialiștii îl „traduc”, drept o întimplare neplăcută, un eveniment neprevăzut produs în timpul funcționării unui sistem tehnic, care intrerupe în mod neprevăzut mersul normal al lucrurilor, aducînd rănirea, mutilarea sau moartea cuiva.

Straniu cuvînt, stranie... traducere! Poate, de aceea, tot atît de stranie ni se pare și rubrica noastră. N-am fi inclus-o în coloanele revistei dacă nu ne-ar fi zguduit știrea de ultimă oră: În 27 de țări ale lumii (dezvoltate și mai puțin dezvoltate — media) în timp de un an și-au pierdut viața în accidente de circulație auto 150.000 de oameni, alți 6 milioane fiind gravi răniți.

Cutremurătoare știre. Motivele au fost, firește, diferite: viteză, alcool, defecțiuni tehnice, manevre greșite etc. etc. Iată o mostră. În ziua de 6 mai, ora 19, pe porțiunea de autostradă din estul orașului Tg.-Mureș — Corunca, gonea cu viteză excesivă autoturismul 1—MȘ—1069 — Volkswagen. La volan. G. Endre din Tg.-

Mureș. Furat de beția vitezei, fără să fi avut un an de cînd poseda permis de circulație, fără să fi cunoscut caracteristicile tehnice ale mașinii (Volkswagen-ul îl împrumutase de la o rudă apropiată), pe timp ploios, la o acționare bruscă a frinei de picior, autoturismul a început să derapeze (pneurile, erau de asemenea, mai mult decît uzate), să se rotească în jurul axei, trecînd pe celălalt sens de circulație, tamponîndu-se cu autobuzul 21—MȘ—2423, condus de Simion Pintican, care circula regulamentar din sens opus.

Consecințe: G. Endre este transportat la spital în stare de inconștiență, cu fractură de bază craniană, ruptură de ficat, pancreas, precum și ruptură a femurului stîng. Prin certificatul medico-legal se atestă că va rămîne cu infirmitate permanentă. Autoturismul (după cum se poate observa în imaginea alăturată, care ne-a fost pusă la dispoziție de locot. major Vasile Sasu, de la Serviciul circulației județene) grav avariat...

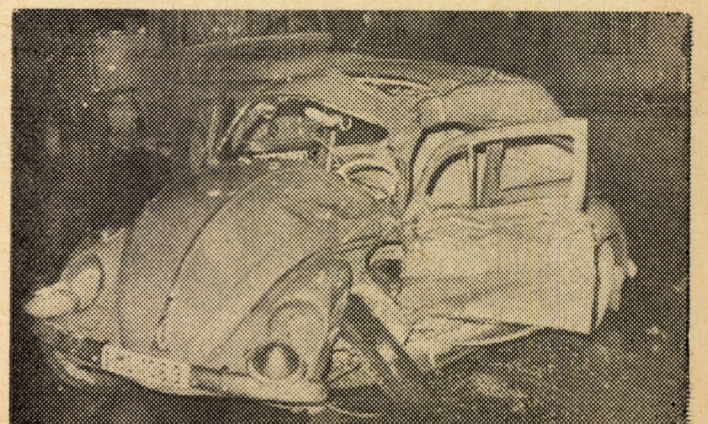
— Să putea evita acest accident?

ÎN SEZON...

Așteptăm răspunsul dumneavoastră.

PELEU

Pe teritoriul județului Mureș, în cursul anului 1971 s-au produs 11 accidente de circulație, în care 3 persoane și-au pierdut viața, 10 au fost rănite, înregistrîndu-se totodată și un caz de avariere. Față de anul trecut, se înregistrează un plus de șase accidente și șapte răniți grave.

CRONICA DE ALTĂDATĂ

Unele nume au devenit calificative, arată tipuri de oameni, caractere. Tăranul zice: „Nu fi prost, mă”, dar tot atît de bine, ba mai expresiv, zice: „Nu fii Tănase, mă!”. Prin urmare „Tănase” e sinonim cu „prost”. Ion e calificativul omului naiv, care vorbește ca să nu tacă; avem zicătoarea: „A vorbit și ne'lon, că și el e om”. Dacă naivul e Ion, Marița e femeia, care-ți cade în vorbă deodată: tronc, Marișo. Omul care nu înțelege sau nu vrea să înțeleagă, una-i spui și alta crede, e numit istrat. „Bună ziua, mă Istrate! — Șapte pui de rațe frate! — Măi, Istrate, tu ești surd! — Am văzut și ieri un cîrd!”. Vlad e numele găgăușului, a omului prost și infumurat: „După ce-i prost, îl mai cheamă și Vlad”, tot așa „Vlăduțul mamei”. Martin și Nicolae, deși nu avem zicători cu aceste nume, sînt numele bărbatului, căci poporul numește ursul Martin și Nicolae, ca în cîntecul: „Diha, diha măi Martine, că-ți dau piine cu măsline”. Stan e numele omului mincinos și guraliv sau a omului pățit; „Stan pățitul” e un tip bine definit în psihologia poporului. Tudoriță e omul isteț și șiret și în povești are totdeauna însușirile aceste: dintre multe alte povești să ne amintim pe „Toderița jucător de cărți” a lui Costache Negruzzi, Gheorghe e omul șiret, drăcos: „Nu te face George, nu fi George”. Neagu e numele omului năving și încăpăținat; cuvîntul „moșneag” e probabil „moș Neagu”. „A fi ca Neagu, a fi ca Neaga, el e moș Neaga, cu moș Neagă nici în car nici în teleguță” sînt zicători cunoscute. Radu e numele omului țănoș și susceptibil: „Radu mă cheamă!” e zicătoarea care vrea să zică: dă-l în păcate, nu-ți pune boii în jug cu el, nu-ți prinde mîntea cu el. Rada a ajuns în zicători numai cu epitetul „babă!”, „Ce mi-e baba Rada, ce mi-e Raba babă!” Zicătoarea „dă nas lui Ivan și să suie pe divan” e de origine bulgară.

Pe vremea lui Vodă Barbu Știrbei, era holeră în București. Poliția lipise pe ziduri următorul ordin: „Fiind holeră, poruncim cetățenilor care se întorc după zece ceasuri din noapte acasă, să nu cînte pe drum nici să nu facă zgomot”. Ce avea a face zgomotul cu holera, nu se știe, dar poliția ordonase așa. Într-o noapte cîțiva tineri, cam turtiți, se întorceau de la o circumă cîntînd pe stradă. Era pe la 12 noaptea. Gardistul le ține drumul „Cum domnilor? N-ați citit porunca? Cine se întoarce acasă după zece noaptea nu are dreptul să cînte!” — „Am citit!” zise unul mai isteț „dar noi nu ne întorcem acasă; noi mergem într-altă circumă. Acest răspuns neașteptat a zăpăcit pe gardist. Tinerii au plecat în pace. A doua zi însă ordinul poliției era schimbat: „Fiind holeră, poruncim cetățenilor să nu facă zgomot și să nu cînte pe drum după zece ceasuri noaptea. ori se întorc acasă ori nu se întorc!”.

Conservarea gheții în cantități mici se face astfel: Punem gheața într-o farfurie adîncă, se acoperă cu altă farfurie și se pune așa între perne moi. Cu cît va fi mai bine înăbușită sub perne, cu atît gheața se conservă mai bine.

Extras din „Vatra”, 1894
Pentru conformitate
POGO

ochiul ciclopului

ADAM BUJAK

Curiozitate copilărească

roger caillols

pietre de vis

În China, spre mijlocul secolului al XIX-lea, se întâmplă ca artistul alege o placă de marmură ale cărei ape sau vene îi plac: o delimitează și înrămează, îi dă un titlu și își gravează pe ea sigiliul. În acest fel, o ia în stăpînire și o transformă în operă de artă pentru care își asumă de-aici înainte responsabilitatea. Am publicat în mai multe rânduri un document¹⁾ reprezentînd una dintre aceste plăci pe care chinezii le numeau **pietre de vis**. E intitulată **Erou singuratic** și semnată K'iao Chan. Prezintă o figură greu de identificat, în nuanțe de galben, neaur-brun și negru, care poate, la o adică, să evoce silueta unei ființe prinsă într-un vârtej de vînt și ca sprijinindu-se. De atunci am văzut multe alte asemenea plăci, din-

tre care aș pomeni două, de mai mari dimensiuni, care reprezintă peisaje.

Se pot zări acolo vîgăuni împădurite, bălți, lacuri în care se oglindesc povîrnișurile ripelor vecine, sau ale căror maluri plate, se pierd într-o parte în cîmpie, iar în cealaltă se opresc curînd la piciorul unor coline oblice, înclinate ca de un vînt puternic suflînd mereu în aceeași direcție. Aceste marmuri sînt de asemenea semnate și, în locul unui simplu titlu, poartă fiecare un scurt poem al cărui sens corespunde impresiei degajate de farmecul sau sălbăticia privelistii. Iată traducerea acestor două texte:

I. Printre cei mai cenușii munți
Norii vin și trec
Ca ațiția mari oameni:

Niciunul dintre ei n-atinge marea
Intr-atît e de grea.

II. În cercu-i de munți
Ca nou e un templu străvechi.
Spiritul, acolo, atît de viu pare
Ca vîntul, aerul, copacii:
Să exprimi cum asemenea impresie?

Intr-un roman de Lin-Yu-Tang, descrierea unui interior chinez bogat arată că dragostea pentru pietrele de vis era în mod obișnuit împărțită:

„Totul era mareț, simplu și sever. O masă înaltă de acaj, cu un desen sobru și masiv, era așezată lingă peretele dinspre nord și nu se aflau pe ea decît trei obiecte de artă. În mijloc, un vechi trepied smălțuit, încrustat cu aur. Apoi o placă de marmură rară, de șaiszeci de centimetri pătrați, al cărui desen natural sugera un peisaj în ceață și-n ploaie, cu piscuri pe jumătate ascunse, păduri și două jonci de pescuit, totul de-o

BABELE

naturalețe de necrezut. Desenul natural al celeilalte plăci de marmură avea aspectul unui rățoi: capul, ochii și gîtul păsării erau aproape perfecte, în timp ce linii ușoare păreau să traseze silueta corpului său, iar niște pete brune din piatră evocau picioarele-i palmate”.

Desigur asemănarea continuă să orienteze în alegerea pietrei cu imagini. Aici, totuși, ea nu mai e dorită decît evazivă, aluzivă, ambiguă poate. În orice caz, calitatea figurativă a motivului cedează net calității sale plastice. Gîndindu-mă, nu mai sînt sigur, cum s-a întîmplat să afirm, că artistul se mulțumește să semneze un dreptunghi de marmură pe care l-a descoperit. Mă întreb dacă nu și-a permis să corecteze subtil desenul, fără să se observe.

Un procedeu necunoscut, dar foarte ușor de conceput, ar mineraliza, să zicem așa, substanța colorantă, făcînd-o să devină parte integrantă a pietrei, de la care ar împrumuta granulația și luciul. Nu-mi explic altfel cum venele, apele și diversele motive ale marmurelor chinezești nu sînt vizibile decît pe o parte a plăcii, de vreme ce, normal, ele ar trebui să o străbată dintr-o parte într-alta; să o ocupe în întreaga-i grosime și să apară mai mult sau mai puțin pe una sau cealaltă dintre fețe, cum se întîmplă la marmurele-ruine³⁾, sau la agate.

Că e sau nu subterfugiu, esențial rămîne totuși faptul că invers artistului din Occident care pleacă de la o asemănare observabilă în piatră și pe care se străduiește să o accentueze pentru a o transforma într-un tablou, pictorul chinez își folosește arta pentru a oferi schimbarea amatorului și a-l convinge că tabloul său e o marmură naturală, neretșată, pe care n-a făcut decît să o intituleze, adică să o interpreteze și să o semneze.

Cele două demersuri sînt

opuse. Și unul și altul trădează totuși conveniențe semnificative între artă și estetică, dacă se consimte să numesc **artă** frumusețea produsă într-adins de om, și **estetică** aprecierea oricărei frumuseți, aceea izvorîtă din artă ca și aceea întîlnită accidental în univers.

Limbajul nu face distincție între cele două ordini de frumusețe: se vorbește la fel de un nor frumos și de-o frumoasă statuie; de un copac frumos și de un vers frumos; de-un frumos peisaj și de-o frumoasă pictură, care poate reprezenta un peisaj frumos, dar nu e considerată frumoasă în virtutea acestei rațiuni. Totuși, ceea ce e apreciat în fiecare domeniu este (sau pare) funciar diferit (prea puțin contează de altfel, căci aici a fi și a părea nu tind să coincidă?). Asimilarea confundă rezultatele unor demersuri fără legătură, dacă nu contradictorii. Dar faptul că frumusețea creată de artist imită sau reproduce frumusețea descoperită în natură permit și chiar solicită acest vocabular comun.

Teoretic, n-ar mai trebui să discutăm în același fel din momentul în care pictura s-a îndepărtat binevoitoare, dacă nu cu grijă și metodă, de formele propuse de lumea exterioară și în care pictorul a avut grijă să nu fixeze pe pînă nimic care să fie recunoscutibil sau identificabil. Dacă doresc atunci să găsesc un obiect natural — o piatră comparabilă cu un tablou — nu pe o eventuală asemănare mă pot baza, ci pe echivalența efectelor care fac obiectul noilor cercetări și care sînt de ordin exclusiv plastic, fără vreo referire la figurile care populează universul vizibil. Astfel, aș alege, pentru a le confrunta cu aceste opere ale adevăratului stil, mineralele unei alte specii, în care apar cicatrici deopotrivă depărtate de geometrie și semnificație, cu desenul mai puțin liniar decît venele marmurelor, mai puțin circular decît meandrele agatelor. Hieroglife fără mesaj, de cele mai multe ori, ele nu evocă în memorie amintirea nici unei aparențe. Vreau să vorbesc despre desenul septariei.

Din franceză de
VICTOR HALICI

¹⁾ Cahiers du Musée de poche, no. 1, mars, 1959; Arts. no. 788, 21—27 juillet

1960; *Méduse et Cie*, Paris 1960, pl. II. Textele care însoțesc reproducerea se completează sau se prelungesc unul de celălalt și se învîrt împrejurul temei „natura pictor” (Nota aut.).

²⁾ Lin-Yu Tang, *Enfances chinoises*, trad. franceză, Paris 1960, vol. II, p. 120 (Nota aut.).

³⁾ Un soi de marmură extrasă dintr-o carieră de lingă Florența, în a cărei suprafață șlefuită par a se vedea ruinele unor orașe. (Nota trad.).

⁴⁾ Un soi de marmură extrasă dintr-o carieră de lingă Cathan, în Gloucestershire, ale cărei ape și vene sugerează peisaje. (Nota trad.).

despre traduceri

Editura Univers face un act de cultură pe care numai generațiile viitoare îl vor putea aprecia la justa lui valoare. În seria „Studii” au apărut în românește, după cărțile lui Umberto Eco, Hugo Friedrich, V. I. Propp, Albert Beguin, Johan Huizinga sau René Wellek două volume care se adresează unui public dornic să învețe limbajul specializat al artei: *Poeticul* de Mikel Dufrenne și *Figura și locul* de Pierre Francastel. Mai bine mai tirziu decît niciodată. Intr-unul din numerele viitoare ale revistei vom revela asupra lor.

marshall mc luhan:
galaxia gutenberg

Se poate presupune că este imposibil de făcut o greșeală de gramatică într-o societate analfabetă, deoarece nimeni n-a auzit niciodată vreuna. Este deosebirea dintre ordinea orală și ordinea vizuală care dă naștere confuziei între ceea ce este gramatical și între ceea ce nu este. Totodată este nevoia de a împăca sunete și forme scrise care a dat naștere, în secolul al XVI-lea, maniei de-a reforma ortografia. Sir Thomas Smith a susținut „că este în natura fiecărei litere de a nu reprezenta decît un singur sunet”.

V.H.

VATRA

Revistă lunară editată de Comitetul pentru cultură și artă al județului Mureș

REDACTOR ȘEF:

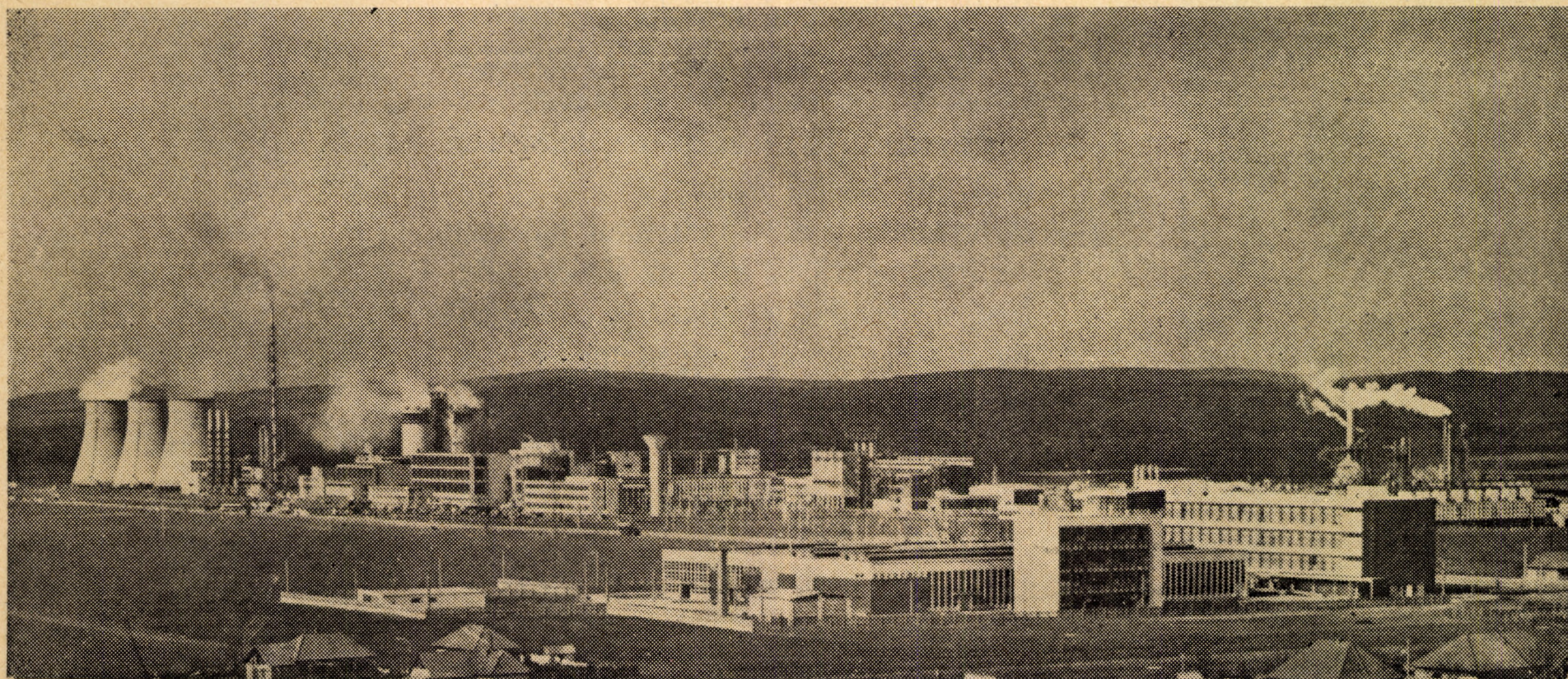
ROMULUS GUGA

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Anton Badea, Herman Bayer, Maia Indrieș, Tudor Jarda, Kovács György, Iuliu Moldovan, Gheorghe Olariu, Dorel Popa, Emil Pop, Grigore Ploșteanu, Atanasie Popa — secretar general de redacție, Ioan Rațiu, Vasile Rus, Sütő András, Vasile Săbădeanu, Iona Vlasiu.

Combinatul de îngrășăminte azotoase — Tîrgu-Mureș
în colaborare cu revista „VATRA” organizează un

CONCURS DE FOTOGRAFII ARTISTICE

REGULAMENTUL

concursului și expoziției de artă fotografică „ARFO”

I. Scopul

a) În vederea realizării unui contact permanent și eficient între consumatorii de hirtie fotografică „ARFO” și producător, se organizează în perioada lunilor septembrie-octombrie, un concurs și o expoziție de artă fotografică.

b) Acest contact între consumatori și beneficiar trebuie să ducă la ridicarea calității hirtiei fotografice „ARFO” și propaganda sortimentelor noi de hirtie fotografică.

c) Concursul și expoziția de artă fotografică vor contribui prin receptivitatea producăto-

rului față de observațiile și cerințele consumatorilor la îmbunătățirea calității hirtiei fotografice, la orientarea și consolidarea activității cercurilor de fotoamatori, la orientarea și afirmarea inițiativei creatoare a fotoamatorilor, precum și la ridicarea nivelului artistic și tehnic al lucrărilor realizate.

II. Tematica

Se recomandă participanților de a se orienta către o tematică, care să oglindească:

— succesele construcției socialiste din țara noastră și profilul omului contemporan, aspecte originale din industrie, agricultură, știință, artă și cultură;

— bogățiile și frumusețile patriei, tradițiile și manifestările de cultură și artă;

— să reflecte viața de familie, de societate, de școală, probleme de etică, morală cetățenească;

— să reflecte sentimentul dragostei față de patrie, frăția între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, ideea păcii și înțelegerii între popoare.

III. Condiții de participare

a) La concurs și expoziție pot participa fără restricții toți fotografi amatori și profesioniști, din întreaga țară, colectiv și individual.

b) Se admit fotografii alb-negru, executate pe hirtie fotografică „ARFO” prin orice procedee fotografice.

c) Fiecare participant (individual sau colectiv) poate trimite la concurs cel mult 4 lucrări, având dimensiunile laturii mari între 24 și 40 cm.

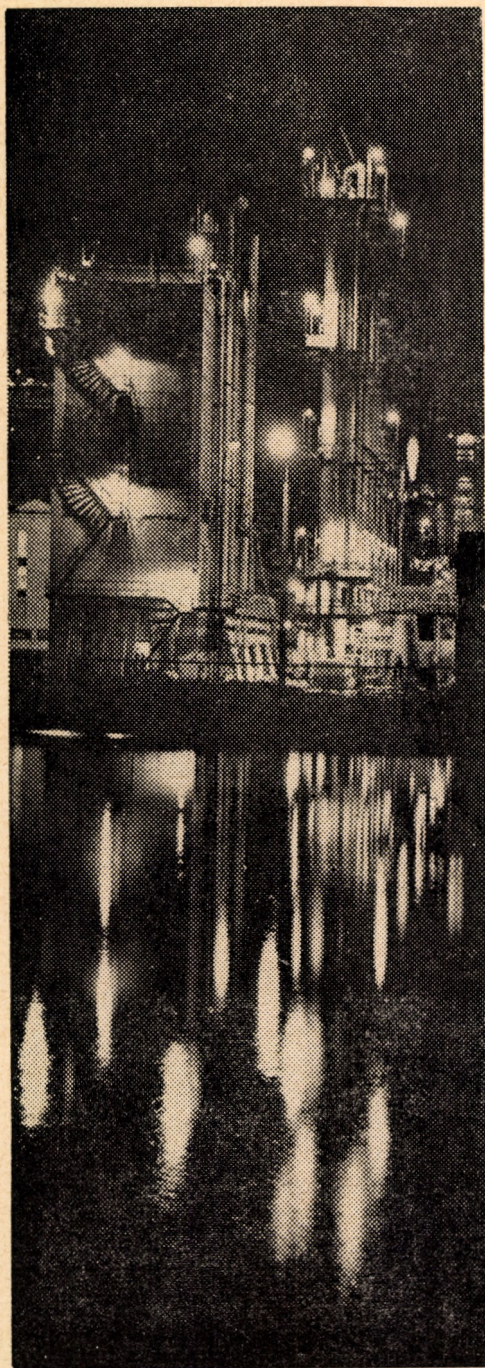
d) Lucrările vor fi trimise până la data de 30 septembrie 1971 la adresa: Combinatul de Îngrășăminte Azotoase Tg.-Mureș, Str. Gh. Doja nr. 300,

cu mențiunea: Pentru concursul „Foto”. Într-un plic închis, care va conține datele de mai jos, pe care se scrie și un „motto” de recunoaștere:

- numele și prenumele autorului;
- adresa;
- ocupația și locul de muncă;
- dacă lucrarea se va trimite în colectiv: filiala, clubul sau cercul din care face parte.

e) Vernisajul expoziției va avea loc în ziua de 30 octombrie 1971, la Casa sindicatelor din Tg.-Mureș și va dura până în 15 noiembrie 1971.

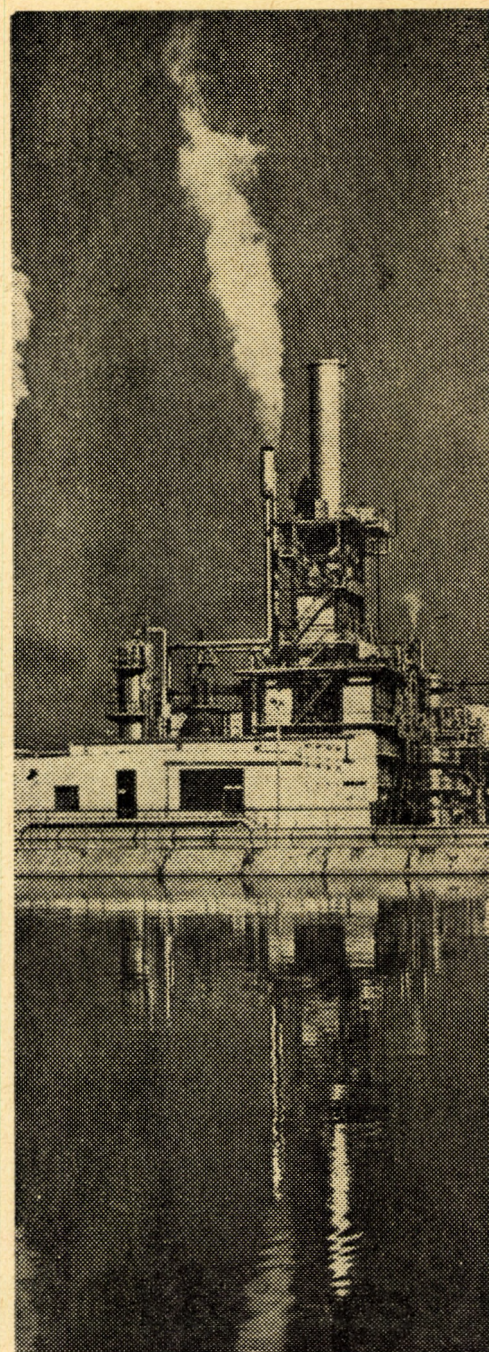
IV. Juriul de selecționare

a.) Pentru selecționarea și premierea celor mai valoroase lucrări prezentate la concursul și expoziția de artă fotografică „ARFO”, se formează un juriu din care fac parte:

- Directorul general din CIA Tg. Mureș
- Redactorul șef al revistei „Vatra”
- Delegat al Secretariatului Asociației artiștilor fotografi din România
- Critici de artă, oameni de cultură și artă din județul Mureș
- Reprezentanți ai Comitetului județean pentru cultură și artă și Casei județene a creației populare și ai Consiliului județean al sindicatelor
- Specialiști din secția de fabricație a hârtiei fotografice „ARFO”

b) Aprecierea lucrărilor se va face după următoarele criterii :

- Aspectul inedit al tematicii
- realizarea artistică
- realizarea tehnică

V. Celor mai valoroase lucrări li se vor acorda următoarele premii:

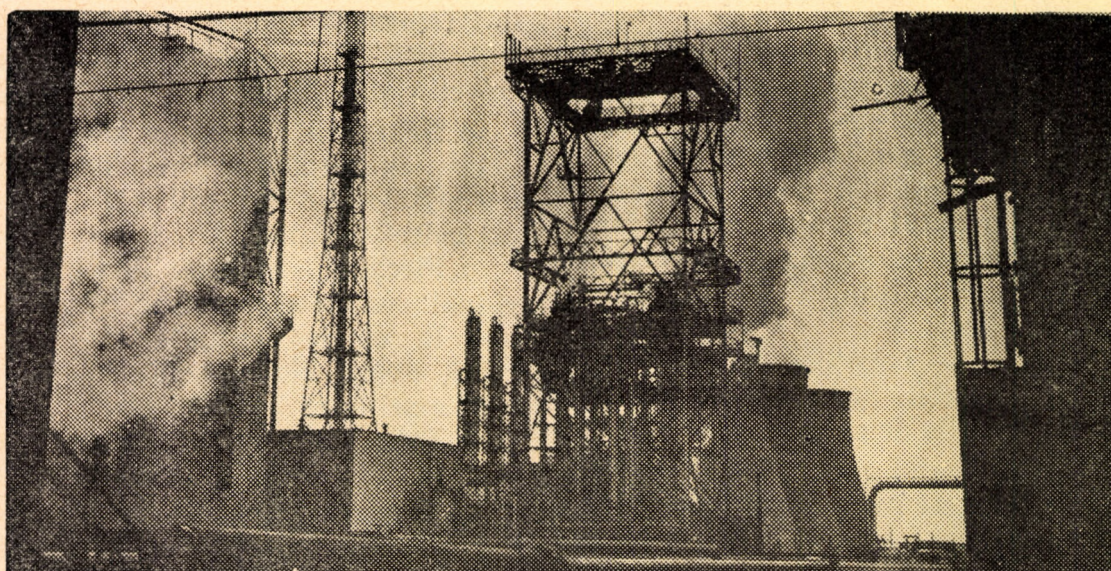
1 premiu I		3.000 lei
2 premii II		2.500 lei
2 premii III		1.500 lei
4 mențiuni		500 lei

Se va mai acorda pentru cea mai bună participare colectivă și cele mai bune lucrări, hârtie fotografică „ARFO”, din sortimentele preferate.

VI. Alte precizări

1. Rezultatele concursului se vor comunica în termen de 15 zile după închiderea concursului și a expoziției în revista literară „Vatra”.
2. Nu se percepe nici o taxă de participare.
3. Organizatorii își rezervă dreptul de a reproduce din lucrările prezentate și selecționate în interesul hârtiei fotografice „ARFO”, fără nici o pretenție din partea autorilor.
4. Lucrările vor fi tratate cu cea mai mare grijă, organizatorii nu răspund de eventualele stricăciuni survenite la transport.
5. Prin trimiterea lucrărilor se consideră acceptate condițiile regulamentului.

Comitetul de organizare

Trustul de construcții montaj M U R E Ș

Tg.-Mureș str. Gh. Doja nr. 36

Ș C O L A R I Z E A Z Ă

pentru municipiul Tg.-Mureș și
localitățile din județul Mureș

Prin Grupul școlar de construcții din Tg.-Mureș

elevi pentru meseriile:

- zidar — mozaicar — faianțar
- dulgher — montator binale —
montator de pardoseli
- betonist — montator prefabri-
cate
- instalator tehnico-sanitare de
gaze și încălziri centrale
- mecanic utilaje de construc-
ții-terasamente
- lăcătuș — construcții metalice
- sudori

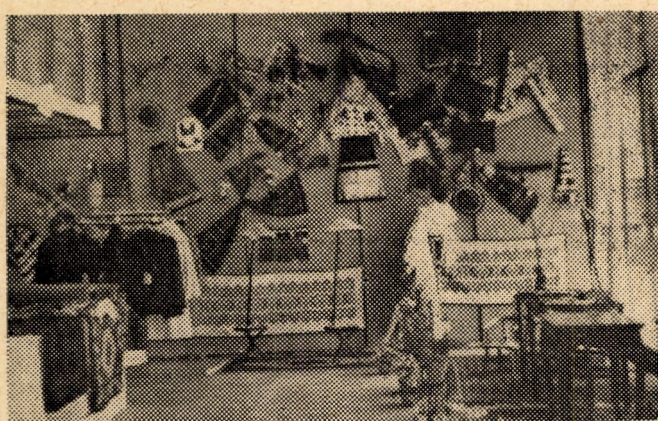
Durata școlarizării este de 3 ani

Pot candida promovații cla-
sei a VIII-a a școlii generale,
dacă nu au împlinit vârsta de
18 ani în anul 1971.

Înscrierile candidaților se fac
la sediul școlii din Tg.-Mureș
str. Victor Babeș nr. 11 între
1 iunie și 5 iulie.

Informații suplimentare se pot
obține zilnic între orele 7—15 la
telefon 1.33.19 și la sediul școlii.

EXPOZIȚIE CU VÎNZARE

Organizația cooperației meșteșugărești pentru aprovizionare și desfacere (O.C.M.A.D.) Tg.-Mureș a deschis în Piața de zi din cartierul „7 Noiembrie” un magazin „Expoziție permanentă cu vînzare”, pentru desfacerea articolelor produse de cooperația meșteșugărească din județul Mureș.

Aici sînt expuse, într-un sortiment bogat, obiecte de artizanat și de artă populară, țesături, alesături, covoare cu motive orientale și românești, împletituri din foi de porumb, păpură și rogoz, articole destinate decorațiunilor interioare, mic mobilier.

Pentru obiectele grele se asigură transportul gratuit.

Magazinul este deschis zilnic de la ora 8—12,30 și 17—20.

PENTRU A VĂ PROCURA
CĂRȚILE CARE VĂ ÎN-
TERESEAZĂ, ADRESAȚI-
VĂ LA IZECOOP Tg.M.
str. SINAIA NR. 3.

CARTEA PRIN POSTĂ

VĂ OFERĂ
CĂRȚI DIN
LITERATURĂ:

- POLITICĂ
- TEHNICĂ
- ȘTIINȚIFICĂ
- BELETISTICĂ

CĂRȚILE SE EXPEDIEAZĂ
LA ADRESA SOLICITAN-
TULUI, CONTRA RAMBURS